

NORGES KRISTNE RÅDS SKRIFTSERIE - NR 16

“Når dere kommer sammen...”

Gudstjenesten i kristne kirker
og trossamfunn i Norge

Norges Kristne Råd

Representanter fra kirkesamfunnene

Den Anglikanske Kirke

Andrew Thomas

Den Evangelisk Lutherske Frikirke

Arne Kristiansen, Sigvald L. Steilbu

Den katolske kirke

Else-Britt Nilsen, Pål Bratbak

Den norske kirke

Ådne Njå, Beate Fagerli

Den ortodokse kirke-Hellige Nikolai:

Fader Olav, Fader Johannes

Den tyske menighet

Friedbert Bauer

Det Norske Baptistsamfunn

Ivar Kaasa, Billy Taranger

Det Norske Misjonsforbund

Reidar Salvesen, Egil Torp

Frelsesarmeen

Henrik Bååth, Marit Skartveit

Metodistkirken

Roar G. Fotland, Hilde Marie Movafagh

Venneses Samfunn Kvekerne

Marit Kromberg, Egil Mardal Johannesen

Syvendedags-Adventistsamfunnet

Roger Robertsen, Kenneth Bergland

Pinsebevegelsen

Åse Miriam Smidsrød

Utgitt 2012

1.opplag 300 eks.

Trykk: Ark-Trykk AS, Langhus

ISBN 978-82-7941-033-1

EAN 9788279410331

Heftet kan bestilles fra
Norges Kristne Råd, Rådhusgt. 1-3, 0151 Oslo.
Tlf: 23081308. E-post: post@norkr.no

Forord

Norsk teologisk samtaleforum (NTSF) er en bred økumenisk samtalegruppe bestående av representanter fra kristne kirker og trossamfunn tilsluttet Norges Kristne Råd. Forumet har siden det ble opprettet i 1983 arbeidet med en rekke dokumenter fra den internasjonale økumeniske bevegelse.

Disse samtalene har blant annet ført til *Trosbekjennelsen i vår tid. En økumenisk kommentar til Den nikenske trosbekjennelsen*¹ og *Kirkens vesen og oppdrag – et steg på vei mot en fellesuttalelse*.² I forlengelse av sistnevnte dokument bestemte NTSF at fokus for samtalen videre skulle være feiring av ukens hovedmøte/gudstjeneste.

Tittelen "Når dere kommer sammen..." er hentet fra 1 Kor 11,20.33; 14,26. Det nye testamente forutsetter tydelig en samling av de troende, Apg 2,42f. Men denne samlingen forstås og praktiseres ulikt i våre kirkesamfunn. Dette dannet utgangspunktet for vår samtale i NTSF i perioden 2009 til 2012. Hensikten har vært å belyse likheter og forskjeller mellom de ulike kirkene samt skape større forståelse for hverandres historie og egenart. Vi har fokusert på den enkelte kirkes (lokalforsamlings) praktisering av gudstjenesten med sideblikk på dens spesielle spiritualitet og fromhetsliv.

NTSF har gjennomført ti møter hvor vi har samtalt og drøftet presentasjoner fra hvert enkelt kirkesamfunn. Presentasjonene i dette heftet er således skrevet fra et "innenfra-perspektiv," de er skrevet av representanter som selv tilhører trostradisjonen. Samtalen har også ivarettatt et utenfra-perspektiv på de ulike presentasjonene.

NTSF vil framheve det verdifulle ved at en viktig del av våre møter har vært feiring av gudstjenester representert ved de ulike tradisjonene. Møtene har også vært avholdt i kirker i Oslo. Vi som deltakere har lært mye av hverandre og fått økt forståelse av de ulike liturgiske tradisjoner. Det er vårt håp at dette heftet vil bli til hjelp for både kirker nasjonalt og lokalt i felleskirkelig arbeid. Vi håper også at heftet kan synliggjøre både

enheten og mangfoldet i den kristne liturgiske tradisjon.

Heftet består av et felleskapittel hvor vi beskriver elementer som binder oss sammen på tross av store forskjeller. Vi vil understreke at NTSF er et samtaleforum av representanter fra de ulike kirkesamfunnene og ikke et forpliktende læreorgan. Vår felles framstilling er derfor ingen bindende framstilling for våre kirker, men synliggjør likevel hvor mye felles som finnes i de ulike kirkene. Deretter følger en presentasjon av de ulike kirkesamfunnene. For en redegjørelse for valg av rekkefølge for de ulike presentasjonene viser vi til avslutningskapittelet, der vi har forsøkt å gruppere sammen ulike kirkesamfunn i sammenlignende tabeller (synopser).

Kristiansand primo juni 2012,

Norsk teologisk samtaleforums arbeidsgruppe: Reidar Salvesen (leder), Hilde Marie Movafagh (nestleder), Arne Kristiansen (sekretær) og Pål Bratbak

1. Norges Kristne Råds Skriftserie - nr 4, 2001.

2. Norges Kristne Råds Skriftserie - nr 15, 2009.

Innholdsfortegnelse

2	FORORD
5	GUDSTJENESTEN – EN FELLES FRAMSTILLING Å tjene Gud er livets mål Guds kjærlighet og vår takknemlighet Jesus og gudstjenesten Noen bibelske bilder som er grunnleggende for kristen gudstjeneste Mangfold i former - med Gud som gudstjenestens sentrum På gudstjenestebesøk hos ... Sentrale punkter i gudstjenestetenkningen
13	DEN GUDDOMMELIGE LITURGI I DEN ORTODOKSE KIRKE Hva er gudstjenesten? Slik feires den guddommelige liturgi
18	HØYMESSEN I DEN KATOLSKE KIRKE Hva skjer egentlig i messen? Hvordan foregår en søndagsmesse? Hvorfor gjør vi det slik?
23	GUDSTJENESTEN I DEN ANGLIKANSKE KIRKE Hva er en gudstjeneste? Hvordan foregår en gudstjeneste?
26	GUDSTJENESTEN I DEN NORSKE KIRKE Hva er gudstjenesten? Hvordan foregår gudstjenesten? Gudstjenestens hvorfor
29	GUDSTJENESTEN I DEN EVANGELISK LUTHERSKE FRIKIRKE Hvorfor gudstjeneste? Hva er gudstjeneste? Hvordan er gudstjenesten i Frikirken?
34	GUDSTJENESTEN I DEN "EVANGELISCHE GEMEINDE DEUTSCHER SPRACHE IN NORWEGEN" Hva er gudstjenesten? Hvordan foregår gudstjenesten?

- 36 GUDSTJENESTEN I METODISTKIRKEN
Grunnmønster for gudstjenesten
Eksempel på gudstjeneste med nattverd
- 39 GUDSTJENESTEN I DET NORSKE BAPTISTSAMFUNN
Om gudstjenesten
Slik feires gudstjenesten
- 42 GUDSTJENESTEN I MISJONSFORBUNDET
Hvorfor feires det gudstjeneste?
Hvordan feires gudstjenesten?
Hvorfor feires gudstjenesten slik? - et kort historisk riss.
- 46 GUDSTJENESTEN I PINSEBEVEGELSEN
Hva er gudstjenesten?
Hvordan foregår gudstjenesten?
Hvorfor gjør vi det slik?
- 50 GUDSTJENESTEN I FRELSESARMEEN
Hva er en gudstjeneste i Frelsesarmeen?
Hvordan er en gudstjeneste i Frelsesarmeen?
Hvorfor feirer vi gudstjeneste i Frelsesarmeen?
- 54 GUDSTJENESTE I SYVENDE DAGS ADVENTISTSAMFUNNET
Hvorfor tilbe, og hva er tilbedelse?
Generelt om gudstjenesten hos adventistene
Hvordan feires gudstjeneste
- 59 HVA ER GUDSTJENESTEN FOR KVEKERNE
Hvorfor har vi den stille andakt?
Hva gjør vi?
Hvorfor gjør vi det slik?
- 65 EN SAMMENLIGNING AV KIRKESAMFUNNENES GUDSTJENESTE
Introduksjon
De ulike gudstjenesteformene sammenlignet
- 72 VEDLEGG
- 74 ETTERORD

Gudstjenesten - en felles framstilling

Et viktig fellestrekk ved de kristne kirker og fellesskap som er med i Norges Kristne Råd er at medlemmene regelmessig samles til gudstjeneste³. Denne samlingen er med å synliggjøre identiteten som kristne trossamfunn.

Kapittelet som følger er en beskrivelse av den enhet som kommer til uttrykk gjennom svært ulike former og uttrykk. Representanter fra kristne kirker og trossamfunn i Norge beskriver her "samlingen" i sitt menighetsfellesskap. For de fleste betyr det den ukentlige hovedsamling. Tradisjonelt har det vært brukt mange betegnelser på det enkelte kirke-samfunns hovedsamling, alt etter hvilken kristen tradisjon man står i:

- Gudstjeneste
- Messe
- Den hellige messe
- Formiddagsmøte
- Møte
- Høymesse
- Hovedgudstjeneste
- Hellighetsmøte
- Frelsesmøte
- Den guddommelige liturgi
- Stille andakt

Å være i Guds tjeneste omfatter hele livet. Gudstjenesten kan derfor ikke isoleres til et eget tidspunkt, men vi er i Guds tjeneste og mottar hans nåde gjennom hele livet. Et slikt overordnet perspektiv for alle troendes gudstjenesteliv utdyper vi i "Å tjene Gud er livets mål".

Videre vil vi hovedsakelig bruke "møte", "gudstjeneste" eller "hovedgudstjeneste" som betegnelse for selve samlingen.

Gudstjenesten er en del av kirkens liv som formes av teologi, historie, kontekst og kultur. Derfor er det en klar sammenheng mellom hva de enkelte tror og hvordan de feirer gudstjeneste. Felles for oss alle er troen på Den treenige Gud som skaper, frelser og livgiver⁴ og at troen og troslivet, på en særlig måte, uttrykkes "når vi kommer sammen".

Å tjene Gud er livets mål

Gud har skapt oss til å leve i fellesskap med ham og med hverandre, jf. 1 Kor 1,9 og Sal 100. "For det er i ham vi lever, beveger oss og er til", sier apostelen Paulus i sin berømte tale i Aten (Apg 17,28). I sin kjærlighet og nåde synliggjør Gud at hans fremste ønske og vilje er å ha fellesskap med alt det skapte. På en særlig måte viser han det ved å bli menneske som oss, dog uten synd. Menneskesønnen kom for å tjene og gi sitt liv for oss. Derfor kan vi, i takknemlighet, tjene Ham og hverandre.

I Åpenbaringsboken beskrives en tilstand av glede og lovprisning for alle Guds tjenere. Denne tilstanden er målet for hele Guds skaperverk. For mennesket betyr det at tjenesten for Gud beskrives som livets mål og mening, og lovprisningen og tilbedelsen står sentralt for Guds folks vandring fram mot dette målet. Menighetens gudstjeneste blir både mål og middel.

• Gudstjenesten som mål:
Tilbedelse og tjeneste for Herren i hans tempel, jf. Åp 7,15. Gudstjenesten her og nå er en forsmak på gudstjenesten i det himmelske Jerusalem.

• Gudstjenesten som middel:
For at mennesker skal bli frelst og lære sannheten å kjenne, jf. 1 Tim 2,4. I gudstjenesten her i tiden deles ord til trøst,

3. Norges Kristne Råds Skriftserie - nr.15, 2009, s.8.
Heftet omhandler kirkeforståelser i Norges Kristne Råd og drøfter læren om kirken, ekklesiologien: Kirkens vesen og oppdrag – et steg på veien mot en fellesuttalelse. Utarbeidet av NTSF.

4. Norges Kristne Råds Skriftserie - nr.4, 2001.
Trosbekjennelsen i vår tid. En økumenisk kommentar til den nikenske trosbekjennelse. Utarbeidet av NTSF.

tilgivelse og oppmuntring på livsveien. Et nådens bord blir dekket for mennesker som trenger oppreisning og ny start. Resultatet av dette er at vi sendes ut i verden med fornyet kjærlighet til Gud, menneskene og hele skaperverket. Kristne lever sitt liv i veksling mellom “samling” og “sendelse”.

Guds kjærlighet og vår takknemlighet

Menighetens gudstjeneste kan beskrives ut fra to retninger: Guds kjærlighetshandling og vår takknemlighetshandling. Gud taler til oss i ord og handling, og ved den hellige ånd får vi ta imot og svare ham i overgivelse, bønn og bekjennelse, lovsang og ofring av gaver.

En del av Guds kjærlighetshandling er å muliggjøre fellesskapet mellom Gud og menneskene. I “samfunnet” (= koinonia/communio) formidler Gud Fader, Sønn og Hellig Ånd frelse, nåde, tilgivelse, oppreisning og fred.

Ved Kristi død og oppstandelse og i Den hellige ånds kraft, trer kristne inn i fellesskap med Gud og med hverandre gjennom Treenighetens liv og kjærlighet: “Det som vi har sett og hørt, forkynner vi også for dere, for at dere skal ha samfunn med oss, vi som har samfunn med Faderen og hans Sønn Jesus Kristus” (1 Joh 1,3 – NO 1978/85). Evangeliet, det glade budskap, er å tilby alle mennesker Guds frie gave, å bli født inn til livet i fellesskap med Gud og andre mennesker i kirken (1 Tim 2,4; 2 Pet 2,9). Paulus skriver om de troendes forhold til sin Herre som en tilværelse “i Kristus” (2 Kor 5,17) og om Kristi nærvær i den troende ved Den hellige ånd “bor” der (Rom 8,9).⁵

Med et slikt overordnet perspektiv blir menighetens hovedsamling sted for fellesskapets **tro, tilbedelse og tjeneste**.

Her “utøver” de troende i fellesskap det de er kalt til som Guds folk, og settes i stand til hverdagens gudstjeneste der den enkelte er satt, i hjem og familie, samfunnsliv, yrkesliv og fritid. Korset tydeliggjør sammenhengen mellom den åndelige og sosiale dimensjonen: oppover, nedover, innover og utover.

Jesus og gudstjenesten

Jesus var jøde. Han var til stede i tempelet og deltok også i synagogegudstjenesten. Tempelet og offerkulten har sin fullendelse i Jesus Kristus. Jesus er det fullbrakte offer. Han er øverstepresten og det nye tempelet. Det er i Jesus Kristus de troende blir et hellig presteskap. I teksten under presenteres Jesus som frelser og frigjører, lærer og tjener, og som gudstjenestens sentrale orienteringspunkt:

“I Åndens kraft vendte Jesus tilbake til Galilea, og ryktet om ham spredte seg over hele området. Han underviste i synagogene og fikk lovord av alle. Han kom også til Nasaret, hvor han var vokst opp, og på sabbaten gikk han inn i synagogen som han pleide. Da han reiste seg for å lese, rakte de ham profeten Jesajas bok. Han åpnet bokrullen og fant stedet der det står skrevet:

*Herrens Ånd er over meg,
for han har salvet meg
til å forkynne et godt budskap
for fattige.
Han har sendt meg
for å rope ut
at fanger skal få frihet
og blinde få synet igjen,
for å sette undertrykte fri
og rope ut et nådens år
fra Herren.*

Så rullet han bokrullen sammen, rakte den til synagogetjeneren og satte seg. Alle i synagogen stirret spent på ham. Han begynte da med å si: “I dag er dette skriftordet blitt oppfylt mens dere hørte på” (Luk 4,14-21).

Ved Jesus er noe nytt kommet til. Ordet som var hos Gud – og som er Gud – er nå kommet nær (jf. Joh 1,1-18). Gud er blitt menneske i Jesus Kristus.

Etter sin død og oppstandelse viser Jesus seg for noen disipler som er på vei til Emmaus. De er bedrøvet og forvirret der de går og samtaler om det som har hendt. De kjenner ikke igjen Jesus, men inviterer

5. Norges Kristne Råds Skriftserie - nr15, 2009, s.43.

ham med hjem siden det er kveld.

"Og han begynte å utlegge for dem det som står om ham i alle skriftene, helt fra Moses av og hos alle profetene. ... Og mens han satt til bords med dem, tok han brødet, ba takkebønnen, brøt det og gav dem. Da ble øynene deres åpnet, så de kjente ham igjen. Men han ble usynlig for dem" (Luk 24,27.30-31).

Evangelisten skriver videre at disiplene umiddelbart vender tilbake til Jerusalem. De finner der de elleve og vennene deres samlet, og disse sier:

"Herren er virkelig stått opp og har vist seg for Simon." Så fortalte de to om det som hadde hendt på veien, og hvordan de hadde kjent ham igjen da han brøt brødet. Mens de snakket om dette, sto Jesus midt iblant dem og sa: "Fred være med dere!" (Luk 24,34-36).

Ved sin Sønnens død og oppstandelse har Gud forsonet verden med seg selv (jf. 2 Kor 5,19). Nåden er gitt oss i Kristus Jesus (jf. 1 Kor 1,4) og intet kan lenger skille oss "fra Guds kjærlighet i Kristus Jesus, vår Herre" (Rom 8,39).

Å "være i Kristus" blir den nye tilstand for de Jesus-troende, det folk som jevnlig samles i "bønnens hus" for å tilbe Gud "i ånd og sannhet" (jf. Joh 4, 24) inntil Kristus åpenbarer seg på nytt. "Men når Kristus, deres liv, åpenbarer seg, da skal også dere bli åpenbart i herlighet sammen med ham" (Kol 3,4).

Noen bibelske bilder som er grunnleggende for kristen gudstjeneste
Bibelen gir oss mange bilder på det å være kirke i verden. Her er noen hovedbilder:

- Kirken som Guds folk (Jer 31,33; 1 Pet 2,9-10)
- Den hellige ånds tempel (Rom 8,22-23; 1 Kor 3,16; 1 Pet 2,5)

- Samfunnet (2 Mos 19,4-6; 1 Kor 10,16; Rom 15,26)
- Vintreet (Joh 15,1-5)
- Kirken som Kristi kropp (Ef 1,22-23; Rom 12,5; 1 Kor 12,12)

Bildet av kirken som Kristi kropp kan sammenfattes slik:

Ved tro og dåp blir mennesker gjort til lemmer på Kristi kropp, i Den hellige ånd (1 Kor 12,3-13). Gjennom Herrens måltid fornyes deres deltagelse i Kristi kropp stadig på nytt (1 Kor 10,16). Den ene og samme hellige Ånd deler ut sine mangfoldige nådegaver til kroppens mange lemmer (1 Kor 12,4. 7-11) og sørger for dens enhet (1 Kor 12,12). Alle Kristi lemmer er utrustet med nådegaver til tjeneste, for at Kristi kropp skal bygges opp (Ef 4,12; Rom 12,4-8; 1 Kor 12,4-30). Disse gavenes mangfold og særskilte karakter beriker kirkens liv og setter den i stand til å gi et bedre svar på sitt kall til å være Herrens tjener og et virkekraftig tegn brukt av Gud til å fremme Guds rike i verden. Bildet av "Kristi kropp" viser først og fremst til kirkens kristologiske dimensjon, dens bundethet til Kristus, men vitner også om den nære sammenhengen mellom kirken og Ånden.⁶

To viktige skriftsteder fra Det nye testamentet omtaler kristen gudstjeneste som "samling":

"De holdt seg trofast til apostlenes lære og fellesskapet, til brødsbrytelsen og bønnene" (Apg 2,42).

"... når dere kommer sammen, har én en salme, en annen et ord til lærdom, én har en åpenbaring, én har tungetale, en annen har tydingen. Men la alt tjene til å bygge opp" (1 Kor 14,26).

Mangfold i former - med Gud som gudstjenestens sentrum

Former, språk og kultur er forskjellige i våre kirker og kristne fellesskap, men det finnes et felles fokus i at Skaperen møter sin skapning. Et troens mysterium finner sted: Gud og menneske møtes. Vi får del i Guds liv. Synderen blir møtt med nåde. Den

6. Norges Kristne Råds Skriftserie - nr.15, 2009, s.42. Her beskrives også tre andre bibelske modeller for kirkens vesen: Kirken som Guds folk, Åndens tempel og kirken som fellesskap – koinonia.

ensomme møter fellesskap med Gud og mennesker.

Vi får del i et helende fellesskap. Gud har ved Jesu Kristi død og oppstandelse vunnet seg et hellig folk, som Gud kan kalle sitt eget. Hverdagens utfordringer kan sees i lyset fra Guds Sønn, Jesus Kristus, han som er "utstrålingen av Guds herlighet og bildet av hans vesen" (Heb 1,3). Jesus Kristus er tjener og hyrde, øversteprest og lærer - satt til forbilde for den kristne menighets innsats i verden. Som Kristi kropp er menigheten satt til å utføre Kristi gjerning i ord og handling.

Når vi besøker en kristen kirkes gudstjeneste kan de ytre rammer og innholdets form oppleves svært forskjellig. Men orienteringspunktet er det samme: Gud er gudstjenestens sentrum.

De troende søker sammen i fellesskap for å:

- lytte til og reflektere over Guds ord og Den hellige ånds veiledning
- være i bønn og tilbedelse
- få del i Guds nåde gjennom Ordet og sentrale handlinger som dåpen og nattverden
- betjene hverandre og hele skaperverket med forbønn og ulike gaver som Herren har gitt sin kirke
- inspireres og utrustes til troens liv og tjeneste i hverdagen

De fleste kirkesamfunn holder søndagen, Jesu oppstandelsesdag, som sin helligdag og forsamlingsdag. Søndagen, ukens første dag, markeres som "Herrens dag", den ukentlige påskedag der Kristus feires av de troende medlemmer av disse kirkesamfunn. Det er også tradisjon for å se på søndagen som "den åttende dagen" og dermed tydeliggjøre et eskatologisk perspektiv, oppstandelsen, der alt blir nytt.

Noen holder sabbaten som helligdag og forsamlingsdag. At gudstjenesten finner sted på den sjuende dagen markerer skapningens hvile i Skaperens fullbrakte og overmåte gode verk, og er en følge av at Herren velsignet hviledagen og lystet den hellig. Siden det er "sabbat for Herren din Gud" og fordi Jesus er sabbatens Herre, kalles den

hellige tiden "Herrens dag".

På gudstjenestebesøk hos ...

Et besøk på en gudstjeneste i kristne kirker og trossamfunn i Norge kan arte seg slik:

- Vi kommer inn i en kirke tydelig preget av tradisjonell kirkearkitektur eller det kan være en moderne arbeidskirke. Vi opplever toner fra et orgel. En forsamling som reiser seg når prest, kor og andre medvirkende kommer inn i prosesjon og menigheten synger: "Guds kirkes grunnvoll ene er Herren Jesus Krist". Presten hilser menigheten med en paulinsk hilsen fra NT. Menigheten fremfører bønner og syndsbekjennelse. Stille refleksjon med påfølgende løftesord/absolusjon. Vi er hos de evangelisk-lutherske i Den norske kirke eller Frikirken, hos metodistene, hos katolikkene eller hos anglikanerne.

- Vi kommer inn i en kirke rikt utsmykket av hellige kirkelige bilder. Prester og andre medarbeidere går i farerike drakter. De troende tenner lys og ber stille foran ikoner mens de slår korstegn. Det summes fra skriftestolen. Kirkerommet berøkes og ved alteret forberedes bønner for nattverden. Etter hvert sier diakonen: "La oss be i fred til Herren." Menigheten/koret svarer "Herre, forbarm deg." Vi er hos de ortodokse og opplever den guddommelige Liturgi med røtter i den jødiske synagogegudstjenesten og 400-tallets oldkirke.

- Vi kommer inn i et enklere og kanskje nyere menighetshus. En lovsangsgruppe er allerede i gang med å synge. Forsamlingen reiser seg og noen står med løftede hender i lovsang. Nyere og enkle lovsanger med direkte henvendelse til Gud som far, Herre og frelser. En varm og personlig velkomsthilsen møtes vi med før vi fortsetter med en sang som har dypere røtter i kirkesamfunnet: "O store Gud, når jeg i undring aner hva du har skapt i verden ved ditt ord." Deretter kommer bønn, skriftlesning og vitnesbyrd. Vi er hos pinsevevnene, hos baptistene, hos misjonsforbundet, eller vi kan være hos enkelte av den evangelisk-lutherske frikirkes eller Normisjons menigheter.

- Vi kommer inn i et møtelokale med mange

symboler, som flagg, emblem på veggen, botsbenk. Men før vi kommer så langt har vi blitt ønsket velkommen av en møtevert. En offiser i uniform leder møtet fra en plattform og hilser alle velkommen til gudstjeneste. Gudstjenesten starter med at forsamlingen synger "En dag er gitt oss for hvile, en dag er gitt oss for å be", en av de mange nye sangene som står både i sangboken og som oftest vises på veggen. Alt sammen akkompagnert av piano. Deretter følger bibellesning, fri bønn, vitnesbyrd, og en del lovsanger før vi får høre forkynnelsen, som er gudstjenestens hovedfokus. Etterpå er det forbønn og mange benytter både botsbenk og tenner et bønnelys i lysgloben. Etter gudstjenesten fortsetter fellesskapet med kaffe og samtaler i peisestua. Vi er hos Frelsesarmeen.

- Det er lørdag formiddag og sabbat. Vi kommer til en kirke som starter med bibelstudier både for barn og voksne, for deretter å feire gudstjeneste sammen. Etter preludium og inngangsprosesjon kneler de som skal lede gudstjenesten i stille bønn. Vi blir ønsket velkommen og det blir gitt noen innledende betraktninger, gjerne et bibelord. Menigheten reiser seg og synger en åpningssalme stående: "Vi har et håp om at Jesus kommer snart." Deretter følger dagens tekst, bønn og lovsangstund. Er det barn tilstede er det gjerne også en egen stund for barna. Vi hører så forkynnelsen av Guds Ord. Vi er hos adventistene.

- Vi kommer inn i et kapell, forsamlingsrom eller er i et privat hjem. Vi setter oss i stillhet og slik at alle kan se hverandre. Midt i rommet står et bord med tente lys, blomster og noen bøker, deriblant Bibelen. Stillheten er grunnlaget og har sin verdi i seg selv. Men stillheten kan bli brutt av et vitnesbyrd, av en tekstlesning eller en bønn. Etter den stille andakten samles deltakerne til måltidsfellesskap og samtale om ulike emner. Vi er hos kvekerne – Vennenes samfunn. Flere av de retreatstedene som vi har fått i Norge de siste tiårene benytter også denne andaktsformen.

- Vi er i et leid lokale. Det rigges til med stoler, bord, flagg, og kristne og nasjonale

symboler. Det summer på flere språk, men mest på filipino og engelsk. Musikk og sang fra en cd-spiller gir uttrykk for glede og varme. Etter hvert kommer en gruppe unge fram. De har med seg gitarer, og synger og spiller. De fremmøtte blir med i sangen: "Blessed be God who forever lives". Gudstjenesten i en filippinsk migrantmenighet er i gang. Det er blitt mange migrantmenigheter i Norge de senere årene. Noen av disse opererer som selvstendige lokale menigheter, mens andre finner et større fellesskap i et etablert tros-samfunn, for eksempel blant baptistene og katolikkene.

Vi er inne i en økumenisk utvikling der det blir mer vanlig å ta inn nye impulser og lære av hverandre. Det kan være: et mangfold av karismatiske uttrykk, bønnevandring og lystenning, stille bønn og bibelmeditasjon, kneling og korstegn, eller andre symbol-handlinger. Det er også blitt et større mangfold av gudstjenesteformer, f.eks. Tidebønn, Tomasmesse, Mukulamesse, Sinnsrogudstjeneste, Keltisk messe og Taizebønn. Det kan være drama og "talkshow" i Gudstjeneste underveis (inspirert av Seekers service i menigheten Willow Creek, USA) eller lovsangsmøter (inspirert av for eksempel Hillsong, Australia), undervisning og samtale, bønn og lovprisning i mindre husfellesskap eller i store ungdomsarrangementer som Impuls, Get Focused og KRIK (Kristen idrettskontakt). Sosial rettferdighet og vern om skaperverket knyttes til gudstjenestefeiringen for eksempel i Korsvei. Vekten legges gjerne mer på det kontekstuelle, menneskers erfaringer og behov i samtiden i møte med Bibelens budskap.

Sentrale punkter i gudstjenestetenkningen

Her er noen sentrale punkter i gudstjenestetenkningen hos det enkelte kirkesamfunn (sitatene er hentet fra selvpresentasjonen i de følgende kapitlene):

Den ortodokse kirke

Liturgien har sin opprinnelse i Jesu Kristi nattverd med disiplene hvor Han feiret en jødisk gudstjeneste. Denne jødiske gudstjeneste er synlig i vår liturgi og setter den inn i

perspektiv som går helt tilbake til gammeltestamentlig tid. Liturgien er en ihukommelse av Jesu Kristi død og oppstandelse. Døden er Hans selv-ofring til Gud. Nattverden er en deltagelse i Jesu Kristi død og en etterlevelse av Ham. I nattverden gjenkalles og proklameres Jesu Kristi død inntil han kommer. Nattverden er en feiring av Kristi oppstandelse og en forsmak av Hans gjenkomst. Slik sett har Liturgien både et dennesidig og fremtidig preg.

Den katolske kirke

Når Jesus i nattverdssalen sier: "Gjør dette til minne om meg", skjer det innenfor rammen av det jødiske påskemåltidet. Ordet "minne" betyr i den sammenhengen noe helt spesielt. Når jødene feirer sitt påskemåltid, gjør de nærværende og aktivt det som en gang skjedde med deres forfedre da de forlot Egypt – da de begynte vandringen fra fangenskapet mot Det lovede land. Det er ikke snakk om "å huske" intellektuelt det som skjedde, men å være en del av det som skjedde. Det samme skjer i messen. Vi blir en del av det som skjedde. Messen gir oss den nødvendige næringen på veien fra vårt fangenskap til Det lovede land, hvor Gud venter på oss med alle de hellige.

Evangelisk-luthersk (Den norske kirke)

Gudstjenesten er Kirkens hjerteslag. Der bekreftes Kirken og verden som Guds skapning. Der mottar de troende Guds nåde ved evangeliet og sakramentene. Der lovsynger Åndens folk Den treenige Gud. Gudstjenesten er ikke bare et tema blant andre temaer i den kristne troslære, men først og fremst det sted hvor troslivet både springer ut og vender tilbake. Guds nåde er troens grunn og sentrum. Forkynnelsen av evangeliet og forvaltningen av sakramentene, dåp og nattverd, formidler Guds nåde.

Evangelisk-luthersk (Frikirken)

Vår tjeneste for Gud som omfatter hele livet, har sitt levende sentrum i den gudstjeneste som skjer i menighetens forsamling. I gudstjenesten er Kristus til stede som den tjenende; han gir seg til oss i ord og sakrament. Og med villige hjerter får vi tjene ham som er menighetens Herre. Gud

tjener oss (den sakramentale side) og vi får tjene ham (den sakrifisielle side). Det er Guds gjerninger for oss som danner grunnlaget for vår tjeneste for ham. Hans ord kaller fram vårt svar, hans gave skaper vår hengivelse. I møte med den hellige Gud står menigheten fram som det den virkelig er; et hellig folk som samles for Guds ansikt og vender seg til Gud i takk, tro og tjeneste.

Den anglikanske kirke

Vår tjeneste overfor Gud er overgitt oss på i hvert fall to måter: for det første er liturgi et uttrykk av vår plass i verden, den plassen som er gitt oss. En sann oppfatning av den plassen holder oss tilbake fra hovmod og mismot. Det er vår aktivitet som skapninger. For det andre er liturgi gitt oss av de hellige som har gått før oss, og til syvende og sist av Kristus. Vi har et ansvar for å bevare denne arven som er overgitt mennesker, og som heter sann religion.

Metodistkirken

Gudstjenesten er en livets fest og selve livsnerven i kirkens virke. Det å feire gudstjeneste er ikke bare én tjeneste blant andre tjenester, men det er selve grunnlaget for kirkens eksistens, og det er i gudstjenesten vi erfarer det fulle innholdet i trosbekjennelsens ord om de helliges samfunn. Kjennetegnet på en god metodistisk gudstjeneste er kombinasjonen av form/ordning og inderlighet/spontanitet/frihet.

Baptistsamfunnet

Gudstjenesten er menighetens ukentlige møtepunkt. Det er et møtepunkt mellom Gud og menigheten. Gud møter oss i form av nåde, frelse, trøst og utrustning til tjeneste. Vi gir han takk og tilbedelse for det han er og for det han gjør i våre liv. Samtidig er det et møtepunkt hvor vi møter hverandre til gjensidig oppmuntring og til å bygge vennskap. Hele kristenlivet er en gudstjeneste. Det som vi feirer søndag morgen, er bare høydepunktet og klimaks på det som i resten av uken uttrykkes i de små ting i våre liv.

Misjonsforbundet

Gudstjenesten feires i Misjonsforbundet med

bakgrunn i Bibelens tale om Guds folk. Både i Det nye og gamle testamentet feiret man gudstjeneste. I Det nye testamentet har menigheten samlet seg i Kristi navn. Misjonsforbundet forstår Kirken som fellesskapet av de personer som har samfunn med Kristus, og er lokalt til stede der de troende samles, Ordet forkynnes og Ånden er virksom med sine gaver.

Gudstjenesten er et møte med den treenige Gud og et møte mellom mennesker. At den treenige Gud er til stede der hvor to eller tre er samlet i Jesus Kristi navn, er grunnlaget og forutsetningen for menighetens felles bekjennelse, bønn og lovprisning. Gudstjenesten er møtested for dem som hører Kristus til og søker hans hjelp for livet og evigheten.

Syvendedags Adventistsamfunnet

Alene skaperverkets Herre og gjenløser fortjener tilbedelse. Den himmelske tilbedelsen vi finner beskrevet i Åp 4-5 karakteriseres av skapte veseners beundring av Gud og hans storhet. De finner Gud verdig til tilbedelse fordi han har skapt alt og frelst mennesker gjennom Jesu liv og død. I harmoni med dette blir derfor den ukentlige samlingen om Guds Ord på sabbaten en viktig markering, opplevelse og fornemmelse av den fullkomne hvile hos Gud, i hans fullbrakte verk. På hans initiativ kommer dagen med hvile, velsignelse og hellighet.

Som respons kommer vi med vår takk og tilbedelse. Vi får anledning til å erfare fellesskap både vertikalt og horisontalt - med Gud og medmennesker. Ved Ordet og Ånden styrker og utrunder Gud sitt folk til et liv i samsvar med dette Ordet og til tjenesten for hverandre og for hele hans skapte verden.

Frelsesarmeen

Gudstjenesten er tilbedelsens og forsoningens sted. Som et synlig uttrykk for enheten i Kristi legeme, samles menigheten for å tilbe, dele Guds ord og tjene hverandre. Gudstjenesten har sin opprinnelse hos de første kristne og skal fortsette til Jesus Kristus kommer tilbake. Her møter menigheten Gud til frelse, helliggjørelse,

fostring, tilbedelse og utrustning til tjeneste. Det er et sakramentalt fellesskap, en kanal for Åndens forvandlende verk. Rotfestet i den oppstandne Kristus som lever, opplever menigheten hver dag hans nåde, fryder seg sammen i nåden og blir forvandlet.

Vennenes Samfunn Kvekerne

Andaktsmøtet begynner etter hvert som noen kommer, setter seg ned og går inn i stillheten. Vi venter på nåde, næring og ledelse. Vi venter i stillhet på å få klarhet om hva som er Guds vei videre for oss. Vi kan også motta ord som skal formidles til de andre i møtet og her er det hele tiden en spenning mellom det vi kan oppleve som Åndens ledelse og hverdagens fornuft. Vi oppfordres til å prøve ledelsen i fellesskapet. Så går vi ut i tjeneste.

Pinseveennene

Gudstjenesten er et møte mellom Gud og mennesker, der Gud tar initiativet og vi svarer på dette ved å komme og delta. Vi feirer gudstjeneste fordi Jesus har lovet å være midt iblant oss (Matt 18,20). I gudstjenesten kommer Gud oss i møte med sin nåde og tilgivelse, formidlet gjennom forkynnelse, tilbedelse og nattverd. Vi kan si at Gud er både subjekt og objekt. Gud er subjekt ved at det er Gud som kommer til oss, men han er også objekt ved at vi tjener Gud med vår lovprisning og takk.

Den tyskspråklige evangeliske menighet i Norge

Slik en fest avbryter hverdagen danner søndagens gudstjenestefeiring ukens høydepunkt. Til gudstjenesten får vi lov til å bringe med oss alt, det som beveger oss. Den er det sted hvor vi blir tatt imot med alt hva vi har med oss. Og den er stedet hvor vi kan legge ned det som belaster oss og hvor vi kan ta imot det som styrker oss. Gudstjenesten blir til en fest, fordi vi kan forvente å møte Gud og hans nærvær og hvor vi opplever fellesskap med hverandre. I gudstjenesten vender det kristne fellesskap seg til Gud, fordi vi stoler på at Gud vender seg til oss og at han vil gjøre det igjen slik han har lovet (Matt 28,20). Vi får lov til å vente på hans nærvær i liturgien med alle dens tegn.

Kirkesamfunnenes gudstjenester

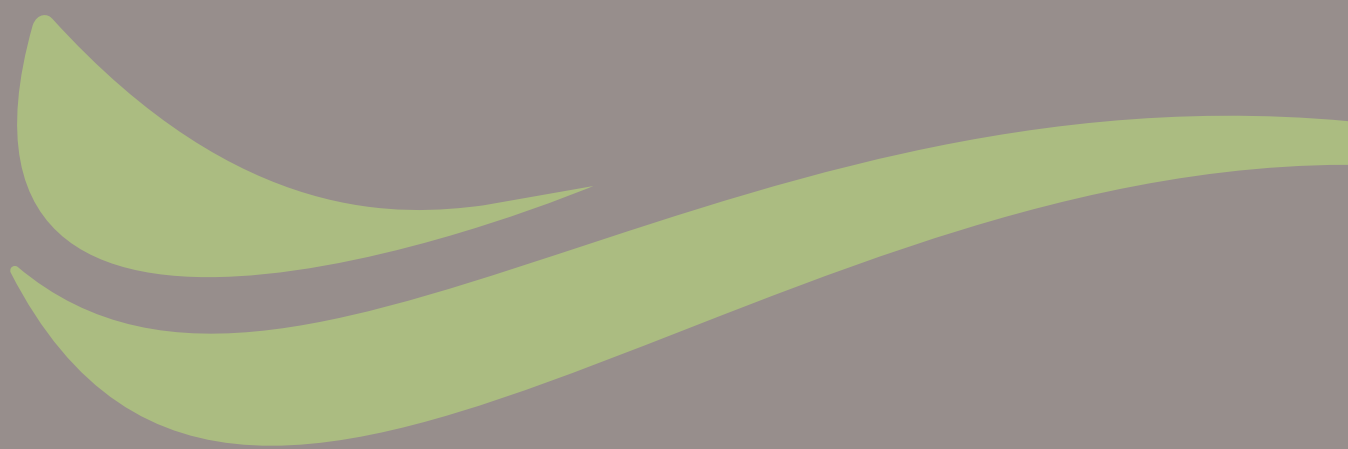

Foto: Erlend Berge

Den guddommelige Liturgi i Den ortodokse kirke

Den guddommelige Liturgi er Kirkens hovedgudstjeneste fordi den er bygget opp om eukaristien (nattverden). Alle andre gudstjenester springer på en måte ut fra Liturgien, enten som en forberedelse eller som en fortsettelse. Liturgien kan forstås som en påskefest, fødselsfest, pinse, og teofania (åpenbaring) osu.

Liturgien feires først og fremst på søndag formiddag fordi vi da feirer Kristi oppstandelse. Den kan også feires på formiddag andre dager i uken (unntatt i fastetiden). Nattverd kan også forrettes på (visse) kvelder og da også som De forutviede gaver Liturgi i kombinasjon med vesper. Nattverdelementene er da innviet (konsekret) søndagen før. Den ortodokse kirke bruker tre Liturgier; Krysostomos-liturgien som er den vanligste, Basilios-liturgien som feires ti ganger i året og Jakobs-liturgien, den eldste, som kun feires en gang i året.

Liturgien har sin opprinnelse i Jesu Kristi nattverd med disiplene. Denne jødiske seremonien er synlig i liturgien og setter den inn i perspektiv som går helt tilbake til gammeltestamentlig tid. Liturgien slik vi feirer den i dag har blitt til gjennom en kontinuerlig utvikling, men hovedsakelig ble Basilios- og Krysostomosliturgien til i det 4. århundre som varianter av lokale liturgier.

Liturgien er en ihukommelse av Jesu Kristi død og oppstandelse. Døden er Hans selv-offring til Gud. Eukaristien er en deltagelse i Jesu Kristi død og en inkorporering i den oppstandne Herre. Her gjenkalles og proklameres Jesu Kristi død inntil han kommer, og den er en feiring av Hans oppstandelse og en forsmak på Hans gjenkomst. Slik sett har Liturgien både et dennesidig og fremtidig preg.

Liturgi betyr felles eller offentlig tjeneste. Det er noe prest og menighet gjør sammen. En prest kan derfor ikke feire Liturgi alene. Men vi gjør det også sammen med den usynlige kirken og Den treenige Gud. Kirkerommet med ikonene viser oss alle hellige som er sammen med oss når vi ber. Liturgien kan kun feires en gang per dag på samme alter og kun en gang av samme prest pr dag. For å si hva Liturgien egentlig er, må vi først si noe om hva Kirken er. Kirken kan vi enkelt si er Guds rike på jorden. NT bruker også en del bilder på Kirken, f.eks. Kristi legeme hvor

Kristus er hodet og vi er kroppen. Kirken er et evig fellesskap mellom Gud og mennesker som har levd, lever og ennå ikke er født. Det er et fellesskap med engler og helgener. Dette fellesskapet blir vi en del av gjennom dåpen og krismeringen. Det er et fellesskap hvor det ikke er noen tid, men en evig tid. Det er dette vi kan kalle det evige liv. I dette evige himmelske fellesskapet er det en evig Liturgi som Den guddommelige Liturgi er en avspeiling av. Vi lever fortsatt i en tid hvor vi ikke ennå fullt og helt er en del av dette evigvarende Guds rike. Vi lever fortsatt under synd og død og må hver dag vende tilbake til Gud gjennom syndsbejelse, bønner, skriftemål og nattverd.

Denne tilværelse av foreløpighet preger også Den guddommelige Liturgi. Vi ber om at Gud må tilgi oss, gi oss fred og ta imot

vårt offer. Vi ber om at Gud må hellige oss og sende sin Hellige Ånd ned i det offer vi bringer Ham. Den guddommelige Liturgi skal føre oss tilbake til Gud, gjøre oss i stand til å være beboere av Gudsrike. Liturgien er en oppstigning hvor vi forbereder oss på møtet med Gud som skjer i Eukaristien.

Måten dette skjer på, er etter Kristi forbilde. Kristi jordiske liv viser oss veien vi skal gå. I Filipperbrevshymnen (Fil 2) står det at Kristus ble lydig til døden, ja korsets død. Kristus ga altså seg selv helt hen. Det er det vi kaller kenosis; selvuttømmende. Det er det som er vårt forbilde. Vi skal gi til Gud alt vi har, gi oss helt hen. Vi gir våre liv til Gud. I Liturgien gir vi oss selv til Gud som et offer i brødet og vinen og ber Gud forvandle oss til en del av seg selv.

1) Proskomidien

Innledende bønn
Prest og Diakon kler seg
Forberedelse av gavene (brød og vin) på forberedelsesalteret (Prothesis)
Berøking av kirken
(forberedelsesbønner for nattverden og skriftemål)

2) Katekumenenes Liturgi (Ordets Liturgi)

Innledende bønner (ektenier) og antifoner
Liten inngang med evangelieboken
Lesning av epistel
Lesning av evangelium
Preken
Innstendig ekteni og bønn for katekumenene (Antiminset brettes ut)

3) De troendes Liturgi (Nattverdens Liturgi)

Han tok

Innledende bønner
Kjerubhymnen
Store inngang med nattverd-gavene
Fredskyss
Trosbejelsen

Han takket, Anafora (ofring opp)

Innledende vekselsang:
Vår Herre Jesu Kristi nåde....
La oss løfte våre hjerter... La oss takke Herren

1. Takkebønn til Faderen

For skapelsen:

Verdig og rett er det å besynge, velsigne, lovprise og takke Deg

Jesu Kristi komme: Hellig, hellig hellig

For frelsen: Du som elsket verden så høyt at Du ga din enbårne Sønn
for at hver den som tror....

2. Ihukommelse (anamnese) av Sønnens verk

Innstiftelsen: Ta og et, dette er mitt legeme. Drikk alle herav, dette er mitt blod

Anamnese: Døden, oppstandelsen, himmelfart, sitter på h.side hos Faderen, Hans
andre komme

Anafora: Deg frembærer vi (løftingene)

3. Påkallelse og nedsendelse av Hellig Ånden

Epiklese: Gjør dette brød til Din Kristi dyrebare legeme....

Avsluttende doksologi

Minne de hellige

Hymne til Gudfødtersken

De døde

Han brød (brødsbrytelse)

Bønnfallende ekteni

Herrens bønn

Proklamasjon: Det hellige for de hellige

Brødsbrytelsen

JK legeme deles i fire. Varmt vann i kalken.

Han ga

Kommunion

Presteskapet og legfolkets kommunion

Vi har sett det sanne lys

Avslutningsbønn Ambonbønn

Salme 34

Velsignelse

(Takkebønnene)

Kommentar

Liturgien er tredelt. Første del heter proskomedi hvor forberedelsen av nattverdelementene foregår. Dette skjer bak ikonostasen og er ikke en del av den offentlige gudstjenesten og samtidig foregår det gjerne en annen gudstjeneste (3. og 6. timebønner).

Etter inntredelsesbønnene foran ikonostasen, kysser de tjenestegjørende Kristus- og Mariaikonet før de går inn i alterrommet. De bøyer seg og kysser alteret. Deretter iklær de seg sine skruder under bønn. Så går de til forberedelsesbordet (protesis) i nordøst, hvor nattverden forberedes. Det brukes gjæret brød som kalles prosfora. Det brukes 5 små prosforer eller ett stort. På prosforaen er det stemplet IC XP og NIKA i korsform. Det står for Jesus Kristus har seiret. Under bønn skjæres den sentrale del av brødet med stampelet ut. Det kalles Lammet, og er det som skal konsekres til Jesu legeme. Lammet legges på diskosen og vin helles i kalken. Det skjæres ut biter av de andre prosforene for Jomfru Maria og andre helgener. De troende leverer inn forbønns-lister for levende og døde. Presten tar ut en bit av prosforaen for hvert navn og legger den på diskosen. (De troende får med seg prosfora hjem som de skal spise før frokost sammen med hellig vann). Deretter tildekkes kalk og diskos med duker og berøkes. Deretter berøker diakonen hele kirken. Presten tar så imot skriftemål foran ikonostasen. I noen kirker må de troende alltid skrifte før de kan motta nattverd.

Katekumenenes Liturgi

Andre del heter Katekumenenes Liturgi. Det er en ordets liturgi hvor diakonen ber innledende bønner (ektenier). Koret synger Davidssalmer og det leses fra NT. Evangelieboken bæres i høytidelig prosesjon og legges på alteret.

Liturgien åpnes og alle bønner avsluttes med en Doksologi som er en lovprisning av Treenigheten. De troende korsner seg når Treenighetens navn lyder. I Kirken lovpriseres alltid Gud som den Treenige Gud; Fader, Sønn og Hellig Ånd og er et meget viktig ledd i Liturgien.

Etter innledende doxologi følger Den store ekteni eller Fredslitaniet. Menigheten/koret svarer "Herre, forbarm Deg" til hvert ledd. Diakonen fremsier en rekke korte bønner og menigheten svarer.

Mellom ekteniene synges antifonene. De to første antifoner er Davidssalme 103 og 146. Antifonene oppfattes som profetier om Kristus, og som første skritt av Jesu komme. I leddet «Guds Sønn og Ord...» som følger andre antifon, åpenbares Sønnen. Dette leddet ble tilført Liturgien i år 536 som forsvar mot Nestorios og Etykios vranglære.

Tredje antifon er hentet fra Saligprisningene i begynnelsen av Bergprekenen; starten på Jesu offentlige virke. Kongeporten som til nå har vært lukket, åpnes som et tegn på at Kristus gjennom sitt Evangelium skal åpenbare seg og tale til folket. Kristus er kommet til verden.

Evangelieboken er et Ikon på Guds ord, et bilde på inkarnasjonen; Ordet ble kjød og tok bolig blant menneskene.

Prosesjonen er en teofani – Proklamasjon av Kristus. Under 3. antifon bæres Evangelieboken i prosesjon ut nordre dør og inn Kongeporten og legges på alteret. Menigheten bøyer seg i ærbødighet. Diakonen proklamerer: "La oss gi akt på visdommen!" Menigheten og koret synger: "Kom la oss falle ned og tilbe. Kristus settes på tronen."

Trishagion eller tre ganger hellig synges som ekko av englenes himmelske sang rundt Kristus på tronen. Kontakten mellom himmel og jord er etablert.

Det leses en tekst fra et Paulusbrev og fra et Evangelium. I noen kirker prekes det etter Evangelielesningen, andre steder på slutten av eller etter Liturgien, men preken er ikke påkrevet.

De troendes Liturgi

Tredje del av Liturgien heter De troendes Liturgi. I tidligere tider måtte katekumenene forlate kirken her. I noen kirker sier presten at de må gå ut, men i dag er det ikke noen

menigheten bes om å legge bort all hverdagslig bekymring slik at man kan motta Kristus som usynlig bæres i triumf av engleskarer

kontroll med dette. Men kun ortodokse kristne kan motta nattverd etter å ha forberedt seg med faste, bønn og skriftemål. En ortodoks kan bare motta nattverd i en ortodoks kirke.

Presten starter med å be for de troendes og egne synder. Presten ber de troende om å tilgi ham. Så synger menigheten Kjerubhymnen hvor menigheten bes om å legge bort all hverdagslig bekymring slik at man kan motta Kristus som usynlig bæres i triumf av engleskarer. Presten og diakonen bærer brød og vin som er gjort ferdig på forberedelsesbordet ut gjennom nordre dør og inn gjennom Kongeporten og settes på alteret hvor antiminset (alterduken med innsydd relikvie) er brettet ut. Uten antiminset kan ikke nattverd feires. Under prosesjonen ber presten for alle syke og lidende og nevner med navn de syke og døde som det er anmodet om forbønn for.

Presten fremsier fredsønsket og Trosbekjennelsen synges. Det er den opprinnelige NikensKonstantipolitanske trosbekjennelse uten filioque i 3.artikkel. Under trosbekjennelsen løfter presten den store duken som kalles «luften» over gavene.

Så følger Anafora, som betyr oppløftelsen (ofringen). Det er bygget på den takkebønn som Kristus ba. Det var den jødiske bønn berakot som begynner med "la oss løfte våre hjerter", videre bes takkebønn for skapelsen og for utfrielsen fra Egypt og bønn om den kommende Messias. Menigheten deltar i den himmelske sang Sanktus av erkeengler, engler, serafer, kjeruber når de møter Kristus. (Jes 6,3; Åp 4,8).

Anaforaen avsluttes med Epiklesen som fullender mysteriet. Vin og brød må bli Jesu Kristi legeme og blod ved en himmelsk ild. Presten ber og menigheten bekrefter med sitt Amen. Epiklese er pinse. Det er menigheten som skal forvandles. Hellig Ånden stiger ned i menigheten gjennom Kristi legeme og blod. "Ta, spis, dette er mitt legeme til syndenes forlatelse." Uten at du spiser og drikker Jesu legeme og blod har du ikke liv i dere (Joh 6,53-54). Etter epiklesen bøyer alle seg i til gulvet.

Kommunionen er klimaks og menigheten kan gå i fred og vente på Jesu Kristi andre komme. Kristi legeme legges i kalken og de troende som har forberedt seg mottar både legeme og blod med skje. Etter nattverden spiser de troende tørt brød og drikker vin eller vann for å sikre seg at alt er svelget. Menigheten synger: Vi har sett det sanne lys, vi har mottatt den himmelske Ånd, vi har funnet den sanne tro, og vi tilber den udelelige Treenighet som har frelst oss.

Presten lyser velsignelsen og menigheten kommer frem og kysser korset og mottar velsignet brød (antidoron). Gudstjenesten avsluttes med takkebønn for nattverden.

Kilder

Johansen, Johannes. Den ortodokse kirkes guddommelige liturgier. Solum forlag 2005

I denne boken finnes det ytterligere henvisninger og informasjon.

Barnedåp i Mariakirken på Lillehammer. Foto: Unni Kristiansen

Høymessen i Den katolske kirke

Den katolske kirke har mange former for liturgi/gudstjenester. Feiringen av den hellige messe er den mest sentrale. Messen feires derfor gjerne hver dag, mens menighetens hovedmesse (høymessen) feires på oppstandelsesdagen – søndagen.

Hva skjer egentlig i messen?

I det ytre vil man i en katolsk messe få mange sanseinntrykk. Man ser prosesjoner, lys og røyken som stiger opp fra røkelses-karet. Neseborene får også sine inntrykk av røkelsen. De som tjenestegjør i liturgien, bærer fargerike klær. I tillegg kan man høre bjeller, og sang fra presten og menigheten. Vi står, vi sitter, vi kneler, vi går. I messen finnes det mange ytre tegn. Deres funksjon er å lede oss inn i den usynlige virkeligheten som utspiller seg i messen, og som vi er en del av: Kristi frelsesverk. Så lenge vi ikke har denne realiteten for øye, er det heller ikke noen vits i å snakke om de synlige uttrykkene i messen. Derfor begynner vi med å ta en "titt bak kulissene" ved å spørre oss selv hva det er som egentlig skjer i messen, og vi lar apostelen Paulus hjelpe oss:

"For jeg har mottatt fra Herren det jeg også har gitt videre til dere: I den natt da Herren Jesus ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det og sa: Dette er min kropp, som er for dere. Gjør

dette til minne om meg!"
(1 Kor 11, 23-24).

Vi ser her at rundt år 55, da Paulus skrev dette brevet som senere ble en del av Bibelen, er messefeiringen allerede en tradisjon for de kristne. Derfor kan Paulus si at dette er noe han har mottatt. Dette skriftstedet er trolig den eldste skriftlige referansen til messen, så sant ikke Markus-evangeliet er eldre. Uansett ser vi i flere skriftsteder at de første kristne var trofaste mot Jesu ord i nattverdsalen da han befalte: "Gjør dette til minne om meg".

Vi regner messefeiringen som det eldste og mest konstituerende element i Kirkens liv. Det er nok også derfor Bibelen inneholder mange direkte og indirekte referanser til nattverdsfeiringen, som er så sentral i messen (Apg 2,42; 2,46; 20,7; Luk 24, 30; Joh 6, 47-58). Det finnes også flere ikke-bibelske kilder som er omtrent samtidige med Bibelens yngste bøker, som beskriver dette.

Disse ordene som Paulus skriver ned, bruker vi ennå i messen i dag.

Paulus sier i sitt brev også noe annet som hjelper oss til å forstå hva vi mener skjer i messen: *"Velsignelsens beger som vi velsigner, gir det ikke del i Kristi blod? Brødet som vi bryter, gir det ikke del i Kristi kropp?"* (1 Kor 10,16). Paulus sier at nattverden gir oss del i Kristi kropp og blod. Det er en tydelig referanse til Jesu offer på korset. Ved å få del i hans offer er det også vår tro at vi skal få del i hans seier. Derfor lærer vi at messen gir oss del i fruktene av Kristi frelsesverk. I messen kan vi forene våre "hverdagsoffer" med Kristi ene frelsesbringende offer. Denne tankegangen har vi også fra Paulus, som sier: *"Nå gleder jeg meg over mine lidelser for dere, og det som ennå mangler i Kristi lidelser, det utfyller jeg med min egen kropp; jeg lider for hans kropp, som er kirken"* (Kol 1,24).

Å frembære offer er en prestelig tjeneste, en tjeneste vi blir salvet til i dåpen og konfirmasjonen og som vi fremfor alt utfører i messen. Når vi deltar i messen, når vi er med og bygge opp menighetsfellesskapet på søndager, oppfyller vi også apostelen Peters ord til de første kristne: *"... og bli selv levende steiner som bygges opp til et åndelig hus! Bli et hellig presteskap og bær fram åndelige offer, som Gud tar imot med glede ved Jesus Kristus"* (1 Pet 2,5).

Hendelsene som vant oss frelsen, skjedde på konkrete tidspunkt i historien gjennom Jesu Kristi liv, død, oppstandelse og himmelfart. Det som forener oss med disse øyeblikkene i historien, er sakramentene, og særlig messen. Gjennom synlige tegn fører messefeiringen oss derfor på sett og vis ut av tiden fordi den lar oss nyte fruktene av frelsesverket. Til alle tider fortsetter messen å gjøre mennesker samtidige med Kristi frelsesverk og gjør det nærværende og virksomt. Liturgien er derfor ikke "vårt verk", men Kristi verk som vi deltar i.

Når Jesus i nattverdssalen sier: "Gjør dette til minne om meg", skjer det innenfor rammen av det jødiske påskemåltidet. Ordet "minne" betyr i den sammenhengen noe helt

spesielt. Når jødene feirer sitt påskemåltid, gjør de nærværende og aktivt det som en gang skjedde med deres forfedre da de forlot Egypt – da de begynte vandringen fra fangenskapet mot det lovede land. Det er ikke snakk om "å huske" intellektuelt det som skjedde, men å være en del av det som skjedde. Det samme skjer i messen. Vi blir en del av det som skjedde. Messen gir oss den nødvendige næringen på veien fra vårt fangenskap til det lovede land, hvor Gud venter på oss med alle de hellige.

Huordan foregår en søndagsmesse?

Messen har to hoveddeler: ordets liturgi og nattverdens liturgi. Dette er deler av liturgien som vi kjenner igjen fra Skriften og andre ikke-bibelske kilder fra de første kristne århundrene.

I det følgende går vi gjennom de enkelte leddene i messen og ser på hva en del av tegnene betyr. Det siteres også noe fra instruksjonene som finnes i den generelle orienteringen til det romerske missalet (GORM). Enkelte steder stopper vi opp og dveler særlig ved det som skjer, for at vi skal forstå sammenhengen med det som alt er sagt.

Ordets liturgi

Messen innledes ved at menigheten står idet ministranter (messetjenere) og prest kommer inn i prosesjon med røkelse, kors, lys og Evangelieboken (om en diakon deltar). Prosesjonen er et bilde på Gudsfolket (Kirken) på vei mot det himmelske fedreland. Messen er stedet vi får særlig næring til denne vandringen. Når prosesjonen kommer frem til alteret, berøkes (incenseres) det, og presten innleder med korsets tegn og en hilsen for å minne de troende om Herrens nærvær. Under prosesjonen og berøkningen synges en bibelsk salme (Davidssalme) eller en hymne.

Fordi synden skiller oss fra Gud, forbereder vi vårt møte med Ham i messen ved å bekjenne våre synder for så å kunne motta Guds tilgivelse. Har man begått alvorlige synder, må man gå til personlig skriftemål for å kunne delta fullt ut i messen og motta kommunionen/nattverden. Etter synds-

bekjennelsen synges "Kyrie" og "Gloria", to eldgamle lovprisningshymner.

Etter en felles bønn, bedt av presten på vegne av menigheten, begynner så opplesningen fra Den hellige skrift. Menigheten setter seg. Det er fire lesninger fra Skriften i høymessen: som regel én fra Det gamle testamentet, én Davidsalme, én fra Det nye testamentet, og én fra et av evangeliene. Lesningene følger på søndager en 3-årig syklus, og på hverdager en 2-årig syklus. Den katolske kirke følger den samme listen i alle land. Kirken gjør dette for å sikre seg at hun belyser alle Bibelens tekster, ikke bare dem presten eller menigheten liker. De første tre lesningene leses av en fra menigheten, Davidsalmen kan også synges. Etter lesningen fra Det nye testamentet reiser menigheten seg, og røkelse bæres frem. Sammen med røkelse og lys bæres Evangelieboken av en diakon eller prest frem til lesepulten hvor Evangeliet forkynnes fra.

For å understreke Evangeliets særlige plass i Kirkens liv brukes røkelse mot Evangelieboken før teksten leses. Etter at Evangeliet er lest, setter menigheten seg mens en diakon, prest eller biskop preker. Meningen er at Bibelens skatter skal åpnes for de troende. Som et svar på det de har hørt, reiser menigheten seg etter prekenen og fremsier Trosbekjennelsen.

Så følger forbønnene. "I de troendes forbønn svarer folket på Guds ord som det har mottatt i tro, og det utøver sitt prestelige dåpsoppdrag ved å bære frem bønner til Gud for alles frelse" (GORM 69).

Nattverdens liturgi

Mens det synges en sang, og tas opp kollekt, bæres gavene (brød, vin og vann) som skal bli til Kristi legeme og blod, frem til alteret sammen med kollekten. Brødet og kalken med vin iblandet vann settes på alteret. Idet presten blander vinen og vannet i kalken, ber han:

"La oss ved vannets og vinens mysterier få del i hans guddom som har villet dele vår menneskenatur."

Presten løfter så gavene og ber etter mønster fra den jødiske velsignelsen i påskemåltidet:

"Velsignet er du Herre, all skapnings Gud, av din godhet har vi mottatt det brød/den vin som vi bærer frem for deg, en frukt av jorden/vintreet og av menneskers arbeid, som for oss blir livets brød/frelsens kalk."

Disse to bønnene beskriver på mange måter den guddommelige dynamikken vi tar del i når vi feirer messen. Målet for messefeiringen, og det kristne liv, er menneskets helliggjørelse - et ord vi bruker oftere enn frelse, men det går stort sett ut på det samme. Gud har gitt seg selv til oss for vår frelses skyld. I messen skjer det en guddommelig utveksling av gaver - han fortsetter å gi seg selv til oss for at vi igjen skal kunne gi oss selv til ham - slik at vi skal kunne vie hele vårt liv, alt vi har og er, til ham. Det er nåden som setter oss i stand til å delta i denne gaveutvekslingen. Uten nådens verk i oss ville vi ikke ha kunnet gi Gud noen ting.

Etter disse bønnene brukes røkelse over gavene som er lagt på alteret, og deretter mot korset og selve alteret. Dette er et tegn på at Kirkens offer og bønn stiger opp som røkelse for Guds åsyn. Deretter kan presten for hans sakrale tjenestes skyld, og folket på grunnlag av dets verdighet i kraft av dåpen, berøkes av diakonen eller av en annen assisterende (jf. GORM 75).

Menigheten oppfordres så til å be for at det som nå skal skje, selve nattverdsfeiringen, skal virke til helliggjørelse for oss selv, men også for hele verden:

Prest: *La oss be til Gud den allmektige, at han vil motta sin Kirkes offer av våre hender.*

Alle: *Til lov og ære for sitt navn, og til hele verdens frelse.*

Vår prestelige tjeneste i messen, den utførte av den ordinerte prest og av de som kun tilhører det alminnelige prestedømmet i kraft av sin dåp og konfirmasjon, utføres ikke først og fremst for oss selv, for at vi skal "få noe ut

Målet for messefeiringen og det kristne liv er menneskets helliggjørelse.

av det". Det å delta i messefeiringen er altså ikke noe man gjør bare for seg selv, men for "hele verdens frelse". En slik tankegang er bygget på at vi i dåpen er forenet med bånd så sterke at "om ett lem lider, lider alle de andre med. Og om ett lem blir hedret, gleder alle de andre seg." (1 Kor 12, 26). En hver messe har derfor en kosmisk dimensjon ved seg som vi ikke kan måle rekkevidden av.

Så begynner det som er hele feiringens sentrum og høydepunkt: Den eukaristiske bønn, som er en takkebønn og en bønn om helliggjørelse. Presten oppfordrer folket til å løfte sine hjerter til Herren i bønn og takksigelse og til å forene seg med ham i bønner som han i hele menighetens navn retter til Gud Faderen gjennom Jesus Kristus i Den hellige ånd. Meningen med denne bønn er at hele forsamlingen av troende skal forene seg med Kristus i bekjennelsen av Guds store gjerninger og i frembæringen av offeret. Den eukaristiske bønn krever at alle lytter til den i ærefrykt og stillhet.

Presten står ved alteret med ustrakte hender under store deler av bønner. Som oftest er presten vendt mot folket. Bønner inneholder flere ledd, men kjernen er nedkallelse av Den hellige ånd over gavene (brød og vin) og folket, samt innstiftelsesordene fra nattverdssalen som vi har fra Paulus og tre av evangelistene. I tillegg bes det bønner for hele Kirken, dvs. hele Guds folk, at vi må stadig vokse sammen i kjærlighet til våre hyrder (biskopene og presten) og hverandre. Vi ber også for alle mennesker av god vilje, og vi ber for de avdøde. Med dette fremheves at en hver messe feires i samfunn med hele Kirken, dvs. alle de hellige i himmelen, de som renses i skjærsilden, og alle oss her på jorden som er på vei mot hellighet. Det understrekes at offeret frembæres for Kirken selv og for alle dens levende og døde lemmer, som er kalt til å få del i gjenløsningen og frelsen, den som ble vunnet ved Kristi legeme og blod (jf. GORM 79).

På slutten av den høytidelige bønner besvarer de tilstedeværende det som presten har bedt på sine egne og deres vegne med et rungende "AMEN!"

Som Kristi legeme, som Kirke, kan vi så be den bønner som Herren selv har lært oss å be: "Fader Vår", og etter Fader Vår gir vi hverandre en hånd, eller et kyss eller en klem når vi hilser hverandre med "fredens tegn" og sier "Kristi fred". Denne praksisen begrunnes i Jesu befaling om at man skal gjøre opp med sin bror før man bærer frem sitt offer (Matt 5,24). Vi ber den derfor før vi mottar nattverden, Herrens offermåltid. Det å motta nattverden kalles gjerne å gå til kommunion, eller å motta kommunion (av communio, som betyr fellesskap). For å kunne motta nattverden må vi derfor være i fellesskap med Gud (derfor synds-bekjennelsen i begynnelsen), med våre hyrder og Kirkens lære (derfor tros-bekjennelsen og bønner for våre biskoper), og med hverandre (derfor fredshilsen).

Derpå synges "Guds Lam". Under denne sangen bryter presten hostien, Kristi legeme, i to større og en mindre bit. GORM sier følgende om denne praksisen: *"Presten bryter det eukaristiske brød. Den handling å bryte brødet som Kristus utførte ved den siste nattverd og som på Apostlenes tid gav navn til hele den eukaristiske handling, betegner at de troende som er mange, ved kommunionen blir ett legeme i kraft av det ene livets brød som er Kristus som er død og oppstanden for verdens frelse (1 Kor 10, 17). Presten bryter brødet og legger et lite stykke av hostien i kalken som uttrykk for Herrens legemes og blods enhet i frelsesverket, nemlig den levende og herliggjorte Jesu Kristi legeme"* (GORM 83).

Før mottakelsen av selve nattverden ber prest og menighet en bønn som bygger på Offiserens bønn til Jesus i Matt 8,8:

"Herre, jeg er ikke verdig at du går inn under mitt tak, men si bare et ord, så blir min sjel helbredet."

Derpå følger utdelingen av kommunionen. Den vanligste formen er at man kommer frem i rekke og mottar Kristi legeme (og blod) på tungen, eller i hånden. I mindre forsamlinger er det ikke uvanlig at alle drikker av kalken etter å ha mottatt hostien, men dette er ikke nødvendig, ettersom Kristus er tilstede fullt ut både i brødets og vinens skikkelse. Katolikker tror at Kristus

virkelig er tilstede i disse elementen, brød og vin, som Han selv ga oss natten han gikk inn i sin lidelse.

Etter en avsluttende bønn velsignes menigheten og sendes ut med ordene: *"Messen er til ende, gå med fred (og tjen Herren med glede."* Med denne sender diakonen eller presten forsamlingen hjem så enhver kan vende tilbake til sitt og lovprise Herren med det de gjør (jf. GORM 90).

Messen henter faktisk sitt navn fra nettopp denne handlingen, for ordene på latin lyder *"Ite missa est"*. Det forteller oss at det vi har mottatt i messen, gjennom Ord og Sakrament har andre mennesker for øye og at det derfor er noe vi skal ta med oss ut i hverdagen. Kirkens omsorg og engasjement for samfunnet rundt oss er derfor uløselig bundet til messefeiringen.

Hvorfor gjør vi det sånn?

De ulike delene av messefeiringen har variert noe gjennom Kirkens 2000-årige historie, men hovedstrukturen har alltid vært den samme. For oss er det ikke noe mål at messen skal ligne mest mulig på de bruddstykkene vi kjenner fra Det nye testamentet. Teologien, forståelsen som ligger til grunn for messefeiringen, finner vi både i Det gamle og Det nye testamentet, men ikke formene. Det er fordi vi ikke anser Skriften for å være en lærebok i liturgi selv om den er vår hovedkilde til hvorfor vi skal feire liturgi, og hva som skjer når vi gjør det.

Kirken er ikke først og fremst en organisasjon, hun er en levende organisme. Paulus kaller, som vi har sett, Kirken for Kristi kropp/legeme. En levende kropp vokser og utvikler seg, men den forblir samtidig den samme. Dette ser vi også er sant for liturgien og messen. Den har utviklet seg i forhold til den vi bare ser bruddstykker av i nytestamentlige tid. Det samme har skjedd med elementer i Kirkens liv og lære, ettersom Den hellige ånd fører oss dypere inn i Den guddommelige åpenbarings mysterium - slik Kristus også lovet oss i nattverdssalen: "Ennå har jeg mye å si dere, men dere kan ikke bære det nå. Men når sannhetens Ånd kommer, skal

han veilede dere til hele sannheten" (Joh 16, 12-13).

Det er vår tro at det er den samme Ånd som Kristus lovet oss, som veileder Kirken gjennom historien, og hjelper henne til å modnes og vokse i samsvar med Åpenbaringen. Vi tror det er den samme Ånd som inspirerte de bibelske forfattere til å gi ord til Den guddommelige åpenbaring, og at det er den samme Ånd som bisto Kirkens hyrder da trossannhetene ble formulert i Trosbekjennelsen, og som bisto de samme hyrder til å samle Bibelens bøker, og som er tilstede og virksom i messefeiringen hvor den gjør oss deltagende i frelseshistorien og frelsesøkonomien. At liturgien utvikler seg, er for oss uproblematisk så lenge den utvikler seg i harmoni med de prinsippene som gis i Den guddommelige åpenbaring gjennom Skriften og den uavbrutte overleveringen.

Liturgien, med sine ritualer, gir oss et språk som Gud bruker for å kommunisere med oss mennesker, og vi med Ham. Dette språket må som alle andre læres, men når det læres, åpner det en vidunderlig forståelses-horisont over våre liv. Også i Skriften finner vi ulike former for ritualer. Vi kan gjenkjenne hymner, prekener, trosbekjennelser og fast formulerte bønner. Dette er altså i pakt med de liturgiske føringer som må ha ligget der fra begynnelsen av.

For en verdensvid Kirke er et felles språk viktig. For oss er det i dag liturgien. Det er først og fremst messefeiringen som samler og forener verdens 1,2 milliarder katolikker fra alle ulike kulturer og språk. Uansett hvor man er, kalles menigheten sammen av Den hellige ånd som Kristi legeme (Kirken, jf 1 Kor 12) i takksigelse, bønn og lovprisning av Faderen. For en katolikk kan man ta del i messefeiringen uansett hvor man er i verden. Fordi leddene, lesningene og bønnene alltid er de samme verden over vil man alltid kjenne seg igjen og vil kunne følge med selv om stilen kan variere. I messe på den andre siden av kloden vil en katolikk derfor kunne delta og forstå alt – bortsett fra språket.

Nattverd. Foto: Crestock.

Gudstjenesten i den Anglikanske kirken

Den anglikanske kirken "stusser ikke over den ekte gudstjenesten. Men den har vært engstelig fra tid til annen på om noen mennesker er en kirke eller ikke, og om noen sakramenter er nådemidler eller ikke.

Heller ikke er det et spørsmål hvorfor vi feirer gudstjeneste. At det kan være et spørsmål virker som et tilbakesteg. Med andre ord møter vi mange av NTSFs utgangspunkt for dette heftet litt skjevt. Noe av det som følger er en forklaring av skjevheten.

Tilbedelse er menneskets mål, og det er derfor bestandig ønskelig at mennesker skal gå på gudstjeneste. Men kirke er bare en del av den aktiviteten. Den engelske liturgien er sammenflettet med kilder fra høyst individuelle praksiser: mest merkbart i åpningsbønnen til nattverdsgudstjenesten som er tatt fra det anonyme mystiske verk *Cloud of Unknowing*. Dette bare minner oss om at bønn ikke er noe vi gjør alene (til og med ankoritter er i kontakt med omverdenen) men heller ikke er det begrenset til én time på en søndag.

Dette er også i tråd med den engelske kirkens tradisjonelle vektlegging av inkarnasjonen. Ved at Gud ble menneske, ble også

det sekulære og ikke-kirkelige helliggjort, slik at en kristen er engasjert i den guddommelige hverdagen (dette fører til en motstand til universaliserende religion som gjør alt til en kirke, men også til den sekulære tilsidesettingen av det religiøse). Det er både i kirken og i verden at vi gir Jesus til hverandre: i fredshilsen, i sakramentene, og i dagliglivet.

Vi kan godt si at definisjonen på en gudstjeneste ikke er vesentlig for anglikansk teologi på grunn av den solide referansen den faller i: mellom nattverd og kirke. Kirken består av de som samles rundt bordet for å spise av Jesu legeme og drikke av hans blod. Kirken som "venter på hverandre" og er ett legeme, for vi deler alle sammen av ett brød (dette i motsetning til enheten gitt av biskopen og folket, som bare konstituerer kirken i kraft av deres feiring og deltagelse i sakramentene). Nattverden derimot er bare Kristi legeme og blod når kirken er til stede: prester kan for eksempel ikke feire nattverd alene.

En slik robust definisjon av de to referansepunktene gjør det mindre viktig å bestemme hva en gudstjeneste består av. Det er ingen enigma og ingen fasit. Prester skal feire morgenbønn og aftenbønn hver dag, alene eller med andre. Gudstjenester kan være på søndag eller andre dager, i kirken eller på stranda.

Dette har nylig åpnet for kreative løsninger til utfordringer koblet til vårt nettverkspregede sekulære samfunn i rapporten "Mission-Shaped Church" som foreslår "fresh expressions" – blant annet, menigheter samlet i kraft av nettverk, arbeidsvaner, samlingspunkter. Selv mener jeg løsningene fort kan miste det universalistiske geografiske preget til menighetssystemet og spille på åndelig markedsføring, og er bekymret om at de er blinde til "naturlige" ekskludering, og debatten raser ennå.

Det som foregår under engelske gudstjenester er – i likhet med den norske lutherske kirken – preget av indrekirkelige strømninger. Det finnes lite likhet mellom det som skjer i en vanlig domkirke, for eksempel, og det som skjer i en anglikansk "ungdomskirke" som Soul Survivor Watford. Begge er anglikanske. Det sagt, er det nokså stramme definisjoner om hvilket forhold de har til biskopen, hvordan de feirer nattverd, hvem som leder gudstjenesten, osv.

Hvordan oppfatter vi det som skjer under gudstjenesten? Her kommer vi til det jeg tolker som sentralt i våre samtaler. Under gudstjenesten skjer *leitourgia*, tjeneste. Og derfor er dette et spørsmål om liturgisk teologi. Her er det i hvert fall to bemerkninger:

1. *Leitourgia* vs *theourgia*

Den kristne kirken har bestandig vært opptatt av *leitourgia*, men har vanligvis forkastet *theourgia*. Med andre ord, er ikke liturgikk teologiens teknologiske arm, slik for eksempel ingeniørkunsten kan oppfattes som fysikkens teknologiske arm. Vi prøver ikke å "få det rett" slik at Gud blir nødt til å svare på våre bønner. Dette er uten tvil en teologisk fristelse.

2. Vår tjeneste overfor Gud er overgitt oss på i hvert fall to måter:

For det første er liturgi et uttrykk for vår plass i verden, den plassen som er gitt oss. En sann oppfatning av den plassen holder oss tilbake fra hovmod og mismot. Det er vår aktivitet som skapninger. For det andre er liturgi gitt oss av de hellige som har gått før oss, og til syvende og sist av Kristus. Vi har et ansvar for å bevare denne arven som er overgitt mennesker, og som heter sann religion. Derfor er apostolisk suksesjon så viktig for oss. Ikke som en theurgisk måte til å tvinge fram et sakrament, men fordi kristne biskoper og kirker er i besittelse av Guds gave til verden. Og dette er meget konkret: de har delt de samme ordene, de samme plassene, og (bemerker erkebiskopen vår) den samme luft som deres forgjengere, som i sin tur delte det med Kristus. Men nok en gang skal dette kunne ut ikke bare i et rituell liv, men i menneskelig liv: som vi ber, så tror vi, og så lever vi. Det er hele skapelsen som skal gjøres hellig, ikke bare det rituelle livet.

Denne arven bevarer vi som sagt i kirke og sakrament, men mer om det vil ta oss lengre fra det sentrale. Her vil jeg bare nevne hva som foregår i en gudstjeneste.

Hvordan foregår en gudstjeneste?

Nattverdsgudstjenesten er vanlig i de fleste kirker, selv om også dette kan variere, og liturgien følger planen vist på neste side (i det første av to muligheter gitt i den nye liturgien, Common Worship).

The people and the priest	Merknader
Greet each other in the Lord's name	Gjerne ved den paulinske hilsen, men ikke nødvendigvis.
Confess their sins and are assured of God's forgiveness	Dette kan innebære noen ord om budene, stille refleksjon, bekjennelsesbønn, og så kan presten erklære absolusjonen.
Keep silence and pray a Collect	Generelt sitter menigheten når man sier "let us pray", men kneling er også utbredt. Veiledningen sier vanligvis at man skal sitte eller knele.
Proclaim and respond to the word of God	Liturgien varierer: jeg legger merke til at lesningsliturgien ofte ikke er så godt kjent eller oppfattet som så viktig fra menighetens side. Prekenen tar utgangspunkt i lesningene for dagen, og gjerne alle sammen, heller enn bare en av dem. Dette er fordi teksttrekkene helst skal være relaterte til hverandre og til kirkeåret. I "vanlig tid" (utenom de store sesongene: i praksis like før faste, og like etter pinse) er lesningene enten relaterte eller kontinuerlige, slik at man kan dekke hele bøker. Prekenen følges gjerne av trosbekjennelsen. Vi bruker ofte den nikenske, men ikke alltid.
Pray for the Church and the world	Dette er ofte gjort av et menighetsmedlem. Det er interessant at noen oppfatter dette som den eneste tid man faktisk ber, slik at de dekker mange ulike former for bønn (takker, priser, bekjenner) selv om dette strengt tatt kun er til forbønn. Er det presten som leder, tar vanligvis dette en mer fokusert bønnensform. Dette synes jeg reiser interessante spørsmål om liturgi er bønn (nattverdsfeiring er, for eksempel, ikke åpenbart bønn).
Exchange the Peace	Enten formelt og liturgisk, eller individuelt, med formularet "Peace be with you".
Prepare the table	Elementene bæres frem til alteret, eller presten forbereder dem selv.
Pray the Eucharistic Prayer	Det finnes 8 ulike former: jeg går ikke inn i dem alle sammen her, men alle inkluderer lovprisning, sanctus, og Jesu innstiftelsesord
Break the bread	Presten bryter brødet og minner oss om vår enhet: Jesus går i oppløsning mens han bringer oss sammen.
Receive communion	Ulike praksiser også innen én og samme menighet i forhold til hvordan man tar i mot brød og vin, og hvor mye kontakt man har med elementene. Alle elementene spises opp til slutt.
Depart with God's blessing	Presten velsigner menigheten i den treenige Guds navn.

Kilder

Ordningen er hentet fra <http://www.churchofengland.org/prayer-worship/worship/texts/principal-services-and-resources/holy-communion/onestructure.aspx>:

Se også "order 2" på <http://www.churchofengland.org/prayer-worship/worship/texts/principal-services-and-resources/holy-communion/twostructure.aspx>

Den liturgiske kommisjonens nettside finnes på <http://www.transformingworship.org.uk>

Konfirmasjonsgudstjeneste i Bragernes kirke. Foto: Sveinung Bråthen/Den norske kirke

Gudstjenesten i Den norske kirke

Som luthersk kirke har Den norske kirke bevart den overleverte, felleskirkelige gudstjenesteordningen. Samtidig har det i luthersk tradisjon vært viktig å alltid prøve liturgien mot evangeliet. Det gir rom for endringer og forskjeller i form. Den norske kirkes gudstjeneste befinner seg i denne spenningen mellom kontinuitet og fornyelse.

Hva er gudstjenesten?

Gudstjenesten er Kirkens hjerteslag. Der bekreftes Kirken og verden som Guds skapning. Der mottar de troende Guds nåde ved evangeliet og sakramentene. Der lovsynger Åndens folk Den treenige Gud. Gudstjenesten er ikke bare et tema blant andre temaer i den kristne troslære, men først og fremst det sted hvor troslivet både springer ut og vender tilbake. Guds nåde er troens grunn og sentrum. Forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene (dåp og nattverd) formidler Guds nåde, og kalles nådemidler. Den lutherske bekjennelse gir derfor en nådemiddelorientert definisjon av Kirken: «Kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir forkynt rent og sakramentene blir forvaltet rett» (Confessio Augustana art. 7).

Den forordnede gudstjenesten på søndager og helligdager kalles hovedgudstjenesten.

Den er ikke menighetens eneste møteform, men den står likevel i en særstilling. Hovedgudstjenesten er hele menighetens gudstjeneste, der alle, små og store, bidrar på hver sin måte til å feire Kristi oppstandelse. Fordi den foregår lokalt, vil den ha lokal karakter. Samtidig feires den kristne gudstjeneste over hele verden, og den har slik en universell karakter.

Hvordan foregår gudstjenesten?

Det finnes flere typer hovedgudstjeneste i Den norske kirke som i tråd med tradisjonen feires søndag formiddag. Innenfor disse finnes også en rekke variasjonsmuligheter når det gjelder liturgiske ledd. Men i hovedsak er gudstjenesten bygd opp rundt forvaltningen av nådemidlene og har en fast grunnstruktur. Når det feires nattverd, og gudstjenesten derfor er en messe, kalles hovedgudstjenesten tradisjonelt høymesse.

Den norske kirke følger i all hovedsak det klassiske, vestkirkelige «Ordo». Dette latinske ordet betyr i utgangspunktet ordning eller struktur. Men det betyr også at ordet representerer en arv og tradisjon. Mange av de klassiske leddene som Kyrie, Gloria, Kollektbønnen, Prefasjon, Sanctus,

Agnus Dei og Fader Vår har sin opprinnelse i oldkirken og tidlig middelalder. Disse er også ledd som feires i mange kirker. Dette gir gudstjenesten en universell karakter. Her presenteres ordning for hovedgudstjeneste med nattverd:

1) Samling

1. Forberedelse
 - i. Klokkinging
 - ii. Stillhet og tre klokkeslag
2. Inngangssalme med preludium, og eventuelt med prosesjon
3. Inngangsord
4. Samlingsbønn
5. Syndsbekjennelse (kan sies her, eller før forbønnen)
6. Bønnerop – Kyrie
7. Lovsang – Gloria

Dagens bønn, ev. Samlingsbønn – Kollektbønn (kan utelates)

Etter nådehilsen og samlingsbønn bekjenner kirken seg som underlagt synden og dødskreftene. Og det hele munner ut i lovsang over at Gud har beseiret synden og døden. Deretter bes eventuelt kirkebønnen (kollektbønnen) som angir høymessens tema.

2) Ordet

1. Første lesning (fra Det gamle testamentet) eventuelt med menighetens svar, «Gud være lovet»
2. Bibelsk salme eller annen salme
3. Andre lesning (fra Det nye testamentet utenom evangeliene), eventuelt med «Gud være lovet»
4. Evangelium – (lesning fra evangeliene), eventuelt med «Gud være lovet»
5. Preken
6. Trosbekjennelsen – Credo (kan utelates her hvis det er dåp)
7. Salme (kan utelates hvis trosbekjennelsen synges)

Første lesning hentes fra Det gamle testamentet, andre lesning fra brevlitteraturen i Det nye testamentet, og til slutt leses evangelieteksten som normalt er pretekst. Det er en stigning i lesningene som uttrykkes ved at man reiser seg først under hallelujaverset og blir stående under evangelielsesningen. Etter prekenen synges normalt trosbekjennelsen (den apostoliske eller den nikenske) som menighetens tilsvarende til Guds Ord.

3) Forbønn

1. Kunngjøringer (kan plasseres et annet sted)
Syndsbekjennelse kan sies her
2. Forbønn for kirken og verden
(De døde kan minnes her)
3. Menighetens takoffer
(kan skje under forberedelse av måltidet)

Troens takksigelse i Ord-delen munner ut i bønn for kirken og verden. Denne avsluttes eventuelt med å minnes de døde.

4) Nattverd

1. Forberedelse av måltidet
 - i. Salme
 - ii. Frembæring av elementene
2. Takksigelse og bønn
 - i. Innledende lovprisning – Prefasjon
 - ii. Hellig – Sanctus
 - iii. Nattverdsbønn med Innstiftelsesord – Verba
 - iv. Fadervår

Nattverdsritualet består av to hoveddeler. I takksigelsesdelen (eukaristien) innstiftes nattverden i Åndens kraft og med Jesu egne ord og brødet og vinen blir Jesu legeme og blod. I måltidsdelen (communionen) mottar de troende den nærværende Jesus i og med brødet og vinen. Den første delen, eukaristiden, er selve innstiftelsen, hvor brød og vin blir Jesu legeme og blod.

3. Nattverdmåltidet (Communion)
 - i. Fredshilsen – Pax
 - ii. Brødsbrytelse (valgfritt)
 - iii. Du Guds Lam – Agnus Dei
 - iv. Utdeling
4. Måltidets avslutning
- Takkebønn

5) Sendelse

1. Salme (kan flyttes til postludium/utgangsprosesjon)
2. Velsignelse
 - i. Lovprisning – Benedicamus
 - ii. Hilsen – Salutatio
 - iii. Velsignelse
 - iv. Tre ganger tre bønnslag
3. Utsendelse
4. Postludium/Utgangsprosesjon

Etter klokkeringing avsluttes høymessen med sendelsen, som kaller de troende ut i verden til tjeneste for Guds rike.

Hvem leder og deltar i gudstjenesten?

Prestens oppgave er primært å lese nådehilsen, lese evangeliet, preke, lede forbønn, forvalte nattverdens sakrament og lyse velsignelsen. Øvrige hendelser i gudstjenesten utøves og ledes gjerne av diakon, kateket, kantor eller lekfolk. Menigheten for øvrig deltar ved salmesang, trosbekjennelse, veksellesninger, kollektive tilsvar og ved å motta nattverden. Ved dåp deltar familiemedlemmer og faddere, gjerne også i prosesjon og med tekstlesing. Det er også mulig å bruke solister og kor i gudstjenesten. Menigheten er også delaktig i organisering av gudstjenesteliv og å velge ordning for hovedgudstjeneste. Dette gir rom for stedeengjøring og lokale variasjoner.

Andre gudstjenesteformer:

Det finnes andre former for hovedgudstjeneste enn høymessen, for eksempel dåpsgudstjeneste, konfirmasjonsgudstjeneste og familiegudstjeneste. I tillegg er det liturgier knyttet til kirkelige handlinger, slik som bryllup og gravferd. Menigheten har også mulighet til å feire andre typer gudstjenester til andre tider enn søndag formiddag, slik som korte gudstjenester med nattverd, ungdomsgudstjenester, lysmesser og andre gudstjenestelige samlinger. Her er det stor variasjonsmulighet i liturgier, bruk av musikk, symboler og handlinger.

Gudstjenestens hvorfor

I lutherdommen er rettferdiggjørelseslæren sentral. Som det står skrevet hos Paulus: «Av nåde er dere frelst, ved tro. Det er ikke deres eget verk, men Guds gave» (Ef 2, 8). Fordi

frelsen er Guds verk alene, kan verken nåde eller tro forstås som menneskelige kvaliteter. Nåde er Guds frelsende gjerning, og tro er den tillitsfulle mottakelsen av denne gjerningen. Forvaltningen av nådemidlene er dermed helt sentrale i lutherdommen, da det er der Gud ved Den hellige ånd formidler sin frelsende nåde og bevirker troen. I bekjennelsen står det: «For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å forkynne evangeliet og meddele sakramentene. For ved Ordet og sakramentene som midler, blir Den hellige ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil» (CA 5).

Gudstjeneste er primært å motta Guds nåde. Men nettopp derfor er gudstjeneste også å takke. Dette dobbelte perspektivet ligger allerede i uttrykket 'gudstjeneste': Guds tjeneste for oss, og vår tjeneste for Gud. De troende står fremfor Gud som et kongelig presteskap (1 Pet 2,9) med bønn og takk. I den lutherske tradisjon kommer dette til uttrykk i den liturgiske sangen og også i den folkelige salmesangen, som helt siden reformasjonstiden har vært en viktig del av messefeiringen. Dypest sett er dette takksigelsesmotivet det grunnleggende perspektivet på alle ledd i messen: syndsbekjennelsen, forbønnen, takkofferet, nattverdmåltidet – og dypest sett også det kristne livet i sin alminnelighet. I lys av Guds nåde er hele det kristne liv en gudstjenestelig takksigelse. Derfor er sendelsen en integrert del av gudstjenesten. Vi kalles til å bringe til verden den kjærlighet vi har mottatt fra Gud.

Gudstjenesten i Den Evangelisk Lutherske Frikirke

Hvorfor gudstjeneste? Den hellige skrift Bibelen sier: "Tjen Herren!". Dette innebærer at hele vårt liv skal være en gudstjeneste. Men Jesu disipler kan ikke tjene Herren uten at de kommer sammen i hans navn; for å høre Guds ord, be, takke og louprise ham og feire nattverden.

Vår tjeneste for Gud som omfatter hele livet, har sitt levende sentrum i den gudstjeneste som skjer i menighetens forsamling.

Menighetens gudstjeneste, har to retninger: Gud taler til oss i ord og sakrament (nådemidlene), og vi får svare ham i bønn, lovsang og offer.

Når vi samles til gudstjeneste på søndag, Herrens oppstandelsesdag, er Kristus til stede som den tjenende; han gir seg til oss i ord og sakrament. Og med villige hjerter får vi tjene ham som er menighetens Herre. Gud tjener oss (den sakramentale side) og vi får tjene ham (den sakrifielle side). Det er Guds gjerninger for oss som danner grunnlaget for vår tjeneste for ham. Hans ord kaller fram vårt svar, hans gave skaper vår hengivelse. I møte med den hellige Gud står menigheten fram som det den virkelig er; et hellig folk som samles for Guds ansikt og vender seg til Gud i takk, tro og tjeneste.

Fra å være samlet i Herrens hus på Herrens dag, sendes vi ut i hverdagens gudstjeneste.

Hva er gudstjeneste?

Gud har ikke i sitt ord anvist oss i detalj tider, steder, måter eller former for vår gudsdyrkelse. Luthersk bekjennelse og kirke-tradisjon anser derfor gudstjenestens form (kirkeskikkene) som adiafora. Den lutherske kirkes frie syn og åpne holdning til adiafora i gudstjenesten henger sammen med denne kirkes skapelsesteologi: Alt det skapte skal prise Gud.

At det er adiafora, betyr ikke at alt mulig kan få plass i gudstjenesten, eller at hva som helst kan utelates. Gudstjenesteformene må tjene, ikke krenke, kirkens vesen, og de må fremme, ikke hindre, kirkens livsfunksjoner. Med det som utgangspunkt er en evangelisk luthersk gudstjeneste åpen for

bruk av symboler, seremonier o.l. så lenge de ikke er i strid med Guds ord (evangeliet).

Luthersk teologi og kirkeliv legger hovedvekten på Guds gjerning til vår frelse: Det er Gud som i Kristus har forsonet verden med seg selv, og det er han som gjennom ord og sakrament gir Den hellige ånd, som virker troen i våre hjerter. Vår fromhet gjelder ikke i vår frelsessak. Ut fra dette grunnsyn er det en naturlig og nødvendig konsekvens at de sakramentale ledd i gudstjenesten understrekes sterkt. Ordet må forkynnes og sakramentene forvaltes.

Hvordan er gudstjenesten i Frikirken?

I Frikirken er det et mål at menighetene skal ha en så "åpen" liturgi at gudstjenesten gir mulighet både for veksling og for spontanitet. Gudstjenesten bør være så "løs" i strukturen at den må arbeides med for hver gang, men samtidig så "fast" at den er lett å lede.

Ordning for gudstjenesten

Hovedgudstjenesten er ordnet i seks hoveddeler. Frikirken anbefaler disse som ramme og form for hovedgudstjenesten i menighetene:

1. INNLEDNING (Samling)
2. BØNN OG LOVPRISNING
3. HERRENS ORD
4. MENIGHETENS FORBØNN
5. SAMLING OM HERRENS BORD
6. AVSLUTNING (Sendelse)

Innen hver hoveddel finnes flere versjoner av de ulike ledd. Slik kan den enkelte menighet velge form ut fra hva den opplever er tjenlig og ut fra søndagens karakter og tekstene i gudstjenesten.

Menigheter som ønsker en enkel gudstjenesteordning og som ikke vil bryte med tilvante former, kan f.eks. bruke salmevarianter av de ulike ledd. Menigheter som ønsker å bruke versjoner som inneholder både klassiske og nye elementer, har her flere muligheter, slik at hele menigheten ber sin syndsbekjennelse, roper sitt "Herre, miskunne deg!", synger sitt lovprisningsvers osv.

Siden 1980-årene finnes en rikere variasjon av gudstjenesteformer i Frikirkens menigheter – og på fellessamlinger og stevner: Tomasmesser, forbønns-gudstjenester, Taizesamlinger, lovsangsgudstjenester, Gudstjeneste underveis (Seekers Service), keltisk messe, Bob Dylan-messe, familiegudstjenester som Mukulamesse, Sprell levende og Show It, osv.

Et rikt gudstjenesteliv har som sin forutsetning en aktiv planlegging, et fruktbart samspill mellom gudstjenesteleder, predikant, tekstleser, musikere, sangere og øvrige menighetslemmer. Målet må hele tiden være "en levende gudstjeneste", enten det velges en enklere form eller en mer utførlig ordning med mange ledd.

Nattverdfeiring

I nattverden møter den oppstandne og seirende Jesus Kristus oss. Han gir seg selv til oss i brød og vin, to håndfaste tegn på Guds usynlige nåde. Han drar synderne inn i sin forsoning. Han fyller oss med sin kjærlighet og utrunder oss til tjeneste i verden.

Til feiring av nattverd har Frikirken flere ordninger i sin gudstjenestebok. En av alternativene bygger på en oldkirkelig og felleskirkelig tradisjon. Menighetene blir oppfordret til å feire Herrens nattverd regelmessig og ofte, i pakt med den kristne kirkes tidlige tradisjon og reformasjonen. Nattverd feires minst en gang i måneden, i flere menigheter to ganger i måneden og i noen hver søndag.

Barn som blir opplært i å se sammenhengen mellom nattverden og sin tro på Jesus Kristus oppmuntres til nattverddeltakelse. Barna deltar i nattverden i følge med foreldre eller andre troende som har ansvar for dem. Det er ingen fast nedre aldersgrense for kommunion.

Her følger en gjennomgang av gudstjenestens ulike deler:

1) Innledning (samling)

1. Musikk

1. Preludium - Forventning - Bønn – Stillhet – Glede.

Herren kaller sitt folk til fellesskap med seg. Vi samles til et møte med den hellige Gud og nådige Frelser. Musikkstykke eller forspill til første salme, bibelsk salme, eller lovsanger sunget i fellesskap eller av kor/lovsangsgrupper.

2. Hilsen

2. Hilsen - Håndtrykk fra vår himmelske Far.

Nåde- og fredshilsen etterfulgt av noen ord om dagen i kirkeåret og om den gudstjenesten en nå skal ha. Hilsenen kan så avsluttes med et passende bibelord som uttrykker Guds tilstedeværelse blant sitt folk og ord som kaller oss til å søke Herren og lovprise hans navn.

3. Salme

3. Salme - Menigheten i møte med den treenige Gud.

Innledningssalmen gir uttrykk for at menigheten står for Herren, den hellige og nådige Gud. Den kan slå an dagens tema og gjerne formidle menighetens tilbedelse av den treenige Gud; Faderen, Sønnen og Ånden.

2) Bønn og lovprisning

1. Syndsbekjennelse	Gudstjenesten - Stedet å bli av med sine synder og å dele sine gleder.
* Bønnerop (Kyrie) Løftesord (Absolusjon)	1. Syndsbekjennelse - "Herre, rens meg fra min synd!" En allmenn bekjennelse som framsies i fellesskap, i veksellesning eller det kan synges en synds bekjennelsessalme. Den kan avsluttes med et bønnevers og et bibelord om tilgivelse (løftesord).
2. Lovsang (Gloria) * Fri lovprisning	2. Lovsang - "Jeg vil gi deg o, Herre, min lovsang." Den Herre som ser til oss i evig nåde og kjærlighet vil vi gi vår lovsang. En fast lovsang og/eller lovprisningssanger. Ordet kan gis fritt til lovprisning med egne ord, et bibelord eller et salmevers.
3. Bønn for dagen	3. Bønn for dagen Her bes en bønn for gudstjenesten og søndagen, for den som skal forkynne Herrens ord og for alle som skal høre Ordet, om en sann tro, en rett tilbedelse og en frimodig tjeneste. Bønnen bes gjerne av den som skal lese bibeltekstene for dagen.

3) Herrens ord

1. Lesning fra Det gamle og Det nye testamentet *	1. Lesninger - Gud har noe på hjertet. Den første lesningen hentes vanligvis fra Det gamle testamentet i henhold til teksttrekketradisjonen, og annen lesning fra et av Det nye testamentets brev, fra Apostlenes gjerninger eller Johannes åpenbaring. Tekstene leses gjerne forløpende.
2. Trosbekjennelse	2. Trosbekjennelsen - vårt svar på Guds tiltale. Den apostoliske trosbekjennelsen er den mest vanlige mens Den nikenske brukes særlig på høytidsdager. Kristus-hymnen i Fil 2,6-11 i veksellesning mellom forsamling og leder, eller en trosbekjennelsessalme. Kan alternativt plasseres etter prekenen.
* Sang og spill, barn og voksne	Barna i menigheten Så følger korsang, solosang og/eller sang og spill med og av barna. I flere av våre menigheter går barna deretter til sin søndagsskolesamling.
Dåp	Dåp Når det er dåp, kan den finne sted her før søndagsskolen starter. Dåpen skjer i vann (overøsing eller neddykking), til den treenige Guds navn og med bønn om Åndens kraft og gaver.
3. Salme	3. Salmen før prekenen Denne salmen skal forberede prekenen og gjerne være en Helligåndssalme.
4. Preken	4. Prekenen - Guds tale til MEG Prekenteeksten hentes vanligvis fra et av evangeliene i Det nye testamentet. En variant kan være å gjennomgå et bibelsk skrift i sammenheng. Eller man kan velge en tematisk (kateketisk) form.
5. Salme	5. Salmen etter prekenen Denne salmen skal passe til prekenen og hjelpe menigheten til å gi sin tilslutning til Herrens ord.

4) Menighetens forbønn

1. Kunngjøringer	1. Kunngjøringer
*	

2. Ofring	2. Takkoffer til Herren Pengeinnsamling i gudstjenesten kan skje ved innsamling i kirkebenkene eller ved at en går fram i kirken for å gi sin gave, gjerne til musikk og/eller sang. Ofringen kan avsluttes med en kort bønn.
3. Takk og forbønn	3. Takk og bønn for alle ting Forbønnen kan ha en fast oppbygning, men hver del kan formuleres fritt, eller det kan brukes formularer fra liturgiboken. Oppbygningen kan være som følger: A. Innledende takkedel B. Bønn for menigheten C. Bønn for kirken og misjonen D. Bønn for land og folk E. Bønn for verden F. Anledning til fri bønn (høyt eller i stillhet) G. Avsluttende bønnedel Eller bønnevandring: Deltakerne vandrer mellom ulike bønnestasjoner i kirkerommet, tenner lys, skriver bønnesedler, blir bedt for ved alteret osv. Bønnedelen avsluttes med Herrens bønn (hvis det ikke er nattverd).
4. Herrens bønn	

5) Samling om Herrens bord

Nattverdfeiring	Nattverden - en himmelfest på jord Ordning av nattverd – fra en av ordningene i liturgiboken:
1. Bønn og fredshilsen	1. Bønn og fredshilsen Innbydelse til Herrens bord og salmesang. Under salmen bæres fram brød og vin. Som et tegn på den innbyrdes kjærlighet Herren kaller oss til, hilser vi hverandre med "Guds fred". For "Kristus er vår fred, vi er hans legeme"
2. Lovprisning av Faderen	2. Lovprisning av Faderen En takk og lovprisning til Faderen for alt han har gjort - og fremdeles gjør - i skapelse, forløsning og helliggjørelse. "Hellig, hellig, hellig er Herren Sebaot. All jorden er full av hans herlighet."
3. Kristi innstiftelse av nattverden	3. Kristi innstiftelse av nattverden Den kristne menighet mottar nattverden som en gave fra Herren. Paulus skriver: "For jeg har mottatt fra Herren det jeg også har gitt videre til dere: I den natt Herren Jesus ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det og sa: "Dette er min kropp, som er for dere.....". I brødet og vinen bringes Gudsriket nært. Nattverden er en forkynnelse og feiring av Guds frelseshandling.
4. Ihukommelse og Herrens bønn	4. Ihukommelse og Herrens bønn Nattverden feires til minne om den korsfestede og oppstandne Kristus. Det betyr at den er det levende og virksomme tegnet på det offeret han brakte en gang for alle på korset, og som er virkekräftig for hele menneskeslekten for all ettertid. Kristus er selv til stede i denne ihukommelsen og gir oss del i samfunnet med seg selv. Derfor minner vi hverandre om de store forsoningshandlingene og ser i forventning fram mot Herrens gjenkomst i herlighet og sier i fellesskap: "Fader vår, du som er i himmelen! La ditt navn holdes hellig. La ditt rike komme."
5. Brødsbrytelse og salmesang	5. Brødsbrytelse og salmesang Brødet brytes, gjerne innledet med ordene: «Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi kropp. Fordi det er ett brød, er vi alle èn kropp. For vi har alle del i det ene brød». Under brødsbrytelsen kan synges «Du Guds Lam uskyldig».

6. Nattverdmåltid	6. Nattverdmåltid Herrens bord er gjort i stand og alt er klart til måltidsfellesskap med Kristus og alle kirkens lemmer. Brødet og vinen deles ut med ordene: «Dette er Jesu legeme». «Dette er Jesu blod». I tro og takknemlighet tar nattverdgjestene imot, gjerne fulgt med et «amen».
7. Takkebønn for nattverden	Under utdelingen kan det spilles musikk, menigheten kan synge bønne- og lovsanger til den nærværende Jesus Kristus eller det kan være stille. 7. Takkebønn for nattverden Som avslutning på nattverdfeiringen kan den som forretter sitere et passende bibelord. Han kan gi ordet fritt til takk og bønn eller be en bønn med takk for nattverdens gaver.

6) Auslutning (sendelse)

1. Salme	1. Slutningssalmen Slutningssalmen kan ha ulik karakter: Lovsang og tilbedelse av den treenige Gud. Den kan peke hen i mot Jesu gjenkomst og Guds nyskapelse. Eller den kan være en bønn om veiledning og hjelp for livet og tjenesten som venter.
2. Velsignelse	2. Velsignelsen - En meddelelse fra Herren Kristus som er midt iblant oss handler gjennom velsignelsen. Tar vi imot Herrens velsignelse i tro, blir den til velsignelse for oss.
Amen	Amen - Menighetens svar Menigheten kan istemme et "amen" når velsignelsens ord har lydt.
3. Musikk	3. Postludium Et musikkstykke eller etterspill til slutningssalmen, eventuelt korsang.
4. Utsendelse	4. Utsendelse til hverdagens gudstjeneste Søndagens gudstjeneste er slutt. Hverdagens gudstjeneste venter. Vi sendes ut av Guds hus med "Guds fred". <i>Frie innslag i gudstjenesten er anbefalt lagt til steder merket med *</i>

Oppsummering

Et møte mellom Gud Herren og hans folk har funnet sted. Til oppbyggelse og glede for den troende menighet og til et vitnesbyrd for dem som har sett det hele litt på avstand. Form og fason på de ulike ledd i gudstjenesten kan variere fra sted til sted - og til ulike tider. Men selve møtet med Herren inneholder alle de dimensjoner vi har talt om her; bønne og bekjennelsen, tilbedelsen og undringen, forkynnelsen og feiringen, fellesskapet og utsendelsen.

Kilder

Gudstjenester og kirkelige handlinger for Den Evangelisk Lutherske Frikirke (liturgihåndbok).

Kristiansen, Arne. Kom, tilbe med fryd!
Norsk Luthersk Forlag 1990.
(Motivasjonshäfte for gudstjenestedeltakere og -ledere).

Nettsider
Den Evangelisk Lutherske Frikirke
<http://www.frikirken.no>

Frikirkens barn og unge
<http://www.fribu.no>

Kirkebladet Budbæreren
<http://www.budbareren.no>

Stavern folkehøyskole Fredtun
<http://www.stavernfhs.no>

Gudstjenesten i Den "Evangelische Gemeinde deutscher Sprache in Norwegen"

I vår "utenlandske" menighet (som kan sammenlignes med den norske "sjømannskirken") kommer mennesker fra forskjellige kirker og trossamfunn i Tyskland sammen.

Menigheten er knyttet til paraply-organisasjonen av alle evangeliske "Landeskirchen" ("Evangelische Kirche in Deutschland" – EKD med sete i Hannover) og presten blir sendt derifra. I EKD er det 22 forskjellige kirker med sine liturgier og tradisjoner og ca. 23 millioner kristne representert.

Ved siden av lutherske kirker er kirkene av EKD f.eks. også "reformerte" eller "unerte" "Landeskirchen" og mangfoldige tradisjoner og historiske særegenheter har preget de ulike kirkene.

Dessuten er vi den eneste tyskspråklige kristne menighet/kirke i Norge og derfor også åpen for mennesker av andre trosretninger. En kunne nesten snakke om en "økumenisk menighet med tverrkirkelig mangfold".

Hva er gudstjenesten?

Det store mangfoldet i vår menighet krever en slags "gjennomsnittsliturgi". Vi representerer forskjellige liturgifamilier og gudstjenestebøker.

De som kommer fra lutherske kirker til vår gudstjeneste kan savne noe fra den lutherske liturgien. De som er fra frikirker tåler vel å ha litt mer liturgi enn de egentlig er vant med. Gudstjenesten i vår tradisjon tilhører derfor den "lutherske familien", selv om den er litt annerledes enn en luthersk gudstjeneste i Norge. Gudstjenesteforståelsen vår er i nærhet av hva Den norske kirke og Den evangelisk lutherske frikirke skriver om i deres presentasjoner.

Om gudstjenesten som "kjernestykke" av den kristne eksistens, gudstjenestens praksis og forståelse, heter det i oppdrag av EKD

styre i en "orienteringshjelp": "Slik en fest avbryter hverdagen, danner søndagens gudstjenestefeiring ukens høydepunkt. Til gudstjenesten får vi lov til å bringe med oss alt, det som beveger oss. Den er det sted, hvor vi blir tatt imot med alt, hva vi har med oss. Og den er stedet, hvor vi kan legge ned det som belaster oss, og hvor vi kan ta imot det som styrker oss. Gudstjenesten blir til en fest, fordi vi kan forvente å møte Gud og hans nærvær og hvor vi opplever felleskap med hverandre. I gudstjenesten vender det kristne felleskap seg til Gud, fordi vi stoler på, at Gud vender seg til oss og at han vil gjøre det igjen slik han har lovet (Matt 28,20). Vi får lov til å vente på hans nærvær i liturgien med alle dens tegn."

Huordan foregår gudstjenesten?

Det har i de siste årtier blitt en vane å ha gudstjenester kun annenhver uke. De som deltar i våre gudstjenester bor i hele Oslo-området og liker bedre å ha et samlet tilbud.

I det hele tatt har vi ikke noe for alle aldersgrupper og behov, men har mange dobbeltmedlemmer, dvs. personer som også er medlemmer i Den norske kirke eller gjester som egentlig tilhører en frikirke.

Vi har i hver gudstjeneste søndagsskolen parallelt etter en felles inngangsdelt. Nattverden feirer vi annenhver gang, altså en gang i måned. Vi har familiegudstjenester 6 ganger årlig med enkel liturgi og kveldsgudstjenester 4 ganger årlig. En "utegudstjeneste" kaller vi "gudstjeneste i det grønne". Det er også en del av vår profil som "grønn menighet".

Ved siden av vår økumeniske utredning har vi også noen klare økumeniske gudstjenester sammen med katolske kolleger, for

eksempel i Stavanger og Kristiansand. I Oslo er det en minnedag for de omkomne i krigene ("Volkstrauertag") som er økumenisk.

Gudstjenester i Trondheim i Nidarosdomen (omtrent 6 per år) er familiegudstjenester og økumenisk orientert. Det samme gjelder for en gudstjeneste i Fredrikstad i år.

Den vanlige gudstjenesten uten nattverd ser ut som følger:

Gottesdienst in der evangelischen Gemeinde deutscher Sprache in Norwegen

- Musik zum Eingang/ **preludium**
- Begrüßung/ **hilsen**
- Eingangslied/ **inngangssalme**
- Votum/ **votum**
- Gemeinsames Psalmgebet im Wechsel/ **bibelsk salme veksellesning**
- Ehr sei dem Vater/ **ære være Faderen**
- Sündenbekenntnis/ **syndsbekjennelse**
- Kyrie/ **kyrie**
- Gnadenverkündigung - **nådeforkynnelse**
- Gloria/ **gloria**
- Gebet/ **bønn**
- Lied/ **salme**
- Schriftlesung/ **skriftlesning**
- Glaubensbekenntnis/ **trosbekjennelse**
- Zwischenspiel/ **mellomspill**
- Predigt/ **preken (6 tekstrekker)**
- Lied/ **salme (med kollektinnsamling)**
- Fürbitte/ **forbønn**
- Vater unser/ **Fadervår**
- Segen/ **velsignelse**
- Lied/ **salme**
- Ankündigungen/ **kunngjøringer**
- Nachspiel/ **postludium**

Kilder

Nettside for „Evangelische Kirche in Deutschland“
www.ekd.de

Der Gottesdienst - Eine Orientierungshilfe zu Verständnis und Praxis des Gottesdienstes in der evangelischen Kirche. Vorgelegt vom Rat der Evangelischen Kirche in Deutschland 2009

www.ekd.de/download/gottesdienst.pdf

"Evangelisches Gottesdienstbuch" Agende für die Union Evangelischer Kirchen in der EKD und für die Vereinigte Evangelisch-Lutherische Kirche Deutschland

Andre gudstjenestebøker i nyere tid:
Badische Landeskirche 1996,
Reformierte Liturgie 1999,
Hessen-Nassau 2001,
Württemberg 2004,
Pfalz 2006.

Søndagsskolebarn i Petrikirken, Kjølborg. Foto: Per Olav Gretland / Metodistkirken

Gudstjenesten i Metodistkirken

Metodistkirken i Norge har de siste årene arbeidet med å fornye sine liturgier. Utgangspunktet var både at vi gikk fra to samlinger om søndagen til en.

Det var derfor både et behov for å finne en form som kunne kombinere formiddagens mer faste gudstjenestemønster med kveldsmøtets friere form, og at det var nødvendig for Metodistkirken å arbeide med en gudstjenesteform som var tilpasset vår egen tid. Resultatet er blitt en liturgbok på ca 120 sider med et grunnmønster for gudstjenesten som ramme for det hele.

I denne presentasjonen av Metodistkirkens gudstjeneste viser vi til tanker omkring grunnmønsteret, til to eksempel gudstjenester, en med nattverd og en uten, en typisk metodistisk salme og til Metodistkirkens sosiale bekjennelse.

Grunnmønster for gudstjenesten

"Du skal få et tegn på at det er jeg som har sendt deg. Når du har ført folket ut av Egypt, skal dere holde gudstjeneste på dette fjellet" (2 Mos 3,12). Det var den beskjeden Moses fikk i en av de mest spennende periodene i Guds folks historie. Helt siden den gang har gudstjenestelivet på en spesiell måte vært

hjerterpuls for Guds folk.

Gudstjenesten er en LIVETS FEST og selve livsnerven i kirkens virke. Det å feire gudstjeneste er ikke bare én tjeneste blant andre tjenester, men det er selve grunnlaget for kirkens eksistens, og det er i gudstjenesten vi erfarer det fulle innholdet i trosbekjennelsens ord om de helliges samfunn.

Gudstjenesten er en LIVETS FEST fordi vi møter Gud der, vår skaper, frelser og livgiver, fordi vi møter andre mennesker der, og feirer fellesskapet, bidrar i fellesskapet og blir selv styrket av det. Vi tar med oss alt livet vårt inneholder inn i gudstjenesten og lar det møte Gud og fellesskapet, etterpå blir vi sendt ut igjen til livet og hverdagen, fornyet og utrustet til tjeneste i Guds verden. Gudstjenesten handler altså både om å være nær Gud og å være nær livet.

Det grunnmønsteret for gudstjenesten som her presenteres har røtter i Bibelen, i kirkens økumeniske arv og i vår arv som

metodister. De viktigste kildene for denne norske presentasjonen av grunnmønsteret er Metodistkirkens offisielle liturgibøker, *The United Methodist Book of Worship* og *The United Methodist Hymnal*, samt nattverd-dokumentet *This Holy Mystery*, som ble vedtatt av Generalkonferansen i 2004.

Grunnmønsteret er verken en gudstjeneste-ordning eller et -program som menigheten skal bruke når den feirer gudstjeneste. Grunnmønsteret er ment som en veiledning og hjelp for de som skal skape, planlegge og gjennomføre gudstjenester. Det legger derfor opp til stor frihet, samtidig som det utfordrer til kreativitet og fleksibilitet. Basert på grunnmønsteret kan hver enkelt menighet utarbeide sin egen standard-ordning som tjener som en mal for dens gudstjenester. Dermed har menighetene et felles utgangspunkt samtidig som en stedegen profil er ivaretatt.

En del av arbeidet med grunnmønsteret har vært å utvikle *Liturgibanken* på www.metodistkirken.no. Her kan man finne forslag til hilsningsord, inngangs-bønner, trosbekjennelser/trosuttrykk, syndserkjennelser/syndsbekjennelser, velsignelser og utsendelsesord. Heller ikke dette er et lukket materiale. Forhåpentligvis vil det stimulere menighetenes kreativitet til å stadig produsere nytt liturgisk materiell til bruk i gudstjenestefeiringen. Liturgibanken blir dermed kontinuerlig oppdatert. Grunnmønsteret med liturgibanken er dermed blitt et nyttig verktøy for både ordinerte og leke som forbereder gudstjeneste.

Kjennetegnet på en god metodistisk gudstjeneste er kombinasjonen av form/ordning og inderlighet/spontanitet/frihet. Hensikten med *formen* er å skape rom for trygghet og gjenkjennelse gjennom et kjerneinnhold /mønster som har vist seg bærekraftig gjennom generasjoner. Grunnmønsteret er utformet slik at det skal tåle å gjentas søndag etter søndag. *Inderligheten* sørger for spontaniteten og gjør gudstjenesten ekte og livsnær, tiltalende og nærværende her og nå.

Grunnmønsteret består av fire deler:

- Inngang
- Forkynnelse og respons
 - *Ordets gudstjeneste*
- Takksigelse og nattverd
 - *Bordets gudstjeneste*
- Utsendelse

For å skape en naturlig rytme i gudstjenesten, plasseres alle tilkommende ordninger på et fast sted i gudstjenesten. Dåp, konfirmasjon og medlemsopptakelse er, ifølge *The United Methodist Book of Worship*, best plassert som Respons på Ordet.

Menigheten kan ledes gjennom gudstjenesten av et trykt gudstjenesteprogram, ved informasjon via projektor eller ved at liturg/gudstjenesteleder veileder muntlig gjennom gudstjenestens gang.

Barn og unge har en naturlig plass i gudstjenesten og må tas hensyn til i forbindelse med planlegging og gjennomføring av gudstjenesten. Om ønskelig kan det forekomme et eget innslag for barna, en barnepreken, for eksempel som innledning til Forkynnelse og respons eller etter tekstlesningene. Eventuelt kan barna begynne for seg og komme inn i gudstjenesten under Respons på Ordet.

Korsang og/eller andre musikkinnslag plasseres der sangen/musikken passer til plasseringen i gudstjenesten, for eksempel mellom Inngang og Forkynnelse og respons, mellom tekstlesningene, under offeret, som musikk i Inngang eller musikk i Utsendelse.

Eksempel på gudstjeneste med nattverd

Her følger et eksempel på en gudstjeneste i en ganske tradisjonell form med grunnmønsteret som mal.

* = *Menigheten står*

INNGANG

- Musikk
- Hilsningsord
- Inngangssang/Inngangssalme*
- Inngangsbønn
- Lovprisning
- Lovsangsavdeling.

- Synging av et Gloria eller annen lovprisning.
- Korsang.

FORKYNNELSE OG RESPONS

Bønn om lys over Ordet

T: Gud, åpne våre hjerter og sinn slik at vi med glede kan høre hva du vil si oss i dag når ditt Ord blir lest og forkynt.

M: Gud, vi ber.

Tekstlesning fra Det gamle testamentet/epistlene

Sang/Salme/Bibelsk salme

Tekstlesning fra evangeliene*

Tekstlesningen avsluttes med:

T: Dette er Guds ord til oss i dag.

M: Gud være lovet!

Preken

Trosbekjennelse *

Sang/Salme

Respons på Ordet

- Dåp, konfirmasjon, medlemsopptakelse, fornyelse av dåpspakten
- Forbønn for ulike tjenester i kirken
- Ordinasjon
- Innvielse/alterkall
- Stillhet
- Vitnesbyrd

Forbønn

Invitasjon⁷

Syndserkjennelse/Syndsbekjennelse⁸

[Fredshilsen]

Offer

TAKKSIGELSE OG NATTVERD

Forberedelse

Nattverdbønn

Herrens bønn

Utdeling av brød og vin

Takkebønn

UTSENDELSE

Opplysninger

Avslutningssang/Avslutningssalme*

Velsignelsen*

Amen*

Musikk

Utsendelsesord

I en gudstjeneste uten nattverd vil takksigelsesdelen inneholde en takkebønn eller andre former for takksigelse.

Eksempel på liturgiske elementer som er særegent for Metodistkirken

Metodistkirkens sosiale bekjennelse

A: Vi tror på Gud, som er verdens Skaper og på Jesus Kristus, som er skaperverkets Forløser. Vi tror på Den hellige ånd, som lar oss ta imot Guds rike gaver. Vi bekjenner med anger at vi har misbrukt disse gavene til å dyrke andre guder enn den eneste, sanne Gud.

Vi fastholder at den verden som omgir oss er Guds eget skaperverk. Vi sier ja til å vie oss selv, vår tid og våre evner til å bevare og forvalte den skapte verden og hjelpe menneskeheten til å bruke skaperverket med troskap og respekt.

Vi mottar med glede for oss selv og for andre de velsignelser som samfunnslivet, kjærlighetslivet, ekteskapet og familielivet gir. Vi sier ja til å forsvare rettighetene til menn, kvinner, barn, ungdom, unge voksne og eldre, og særlig dem som faller utenfor. Vi sier ja til å gjøre det vi makter for å bedre alle menneskers livskvalitet, så deres rett blir erkjent og verdighet bevart.

Vi bekjenner vår tro på at mennesker har rett og plikt til å arbeide for Guds ære og til beste for seg selv og andre, under sosial og økonomisk trygghet. Vi sier ja til at et menneske kan se på frukten av sitt arbeid som en gave og som noe Gud har betrodd det. Vi sier ja til løsninger i fellesskap, til ansvarlig forbruk og til utryddelse av økonomisk og sosial undertrykkelse og nød.

Vi gir av oss selv og vårt eget for at det skal bli fred i verden, for at rettferdighet og orden skal herske mellom nasjonene og for at alle mennesker skal kunne leve i frihet der de bor. Vi tror og bekjenner at Guds Ord er det første og det siste i alle menneskelivets forhold, både nå og siden, og mottar med glede vårt kall til å gjøre det glade budskap synlig ved vår livsførsel på jord. Amen

7. Invitasjon kan inkluderes i gudstjenestens hilsningsord for slik å markere helheten i gudstjenesten.

8. Syndsbekjennelse kan inkluderes i inngangsbønnen eller forbønnen, eller utelates.

Felles gudstjeneste mellom Halden Baptistmenighet og Tamil Grace Evangelical Church. Foto: Roy Norbakke

Gudstjenesten i Det Norske Baptistsamfunn

Rundt omkring i Norge er mange mennesker på vei til gudstjeneste i Baptistkirken. Det er søndag formiddag. De fleste kommer kjørende, noen kommer med buss, trikk eller T-bane og alle er de på vei til samling i Baptistkirken.

De kommer fra forskjellige land. Noen fra Norge, mange fra Asia og mange fra Afrika. Noen steder skal de feire gudstjeneste på tvers av nasjonalitet – det er et fargerikt mangfold. Andre steder er det bare en nasjonalitet. Det er mange migrant-menigheter i Baptistsamfunnet.

Kirken de er på vei til er forskjellig fra sted til sted. Noen bærer kirkepreg, andre likner et bolighus eller en skole. Innvendig er det ingen spesiell utsmykning, kanskje bare et kors som tegn på hva vi samles om. Du ønskes velkommen med et varmt håndtrykk og noen ganger en klem. Vi kjenner hverandre og er glade for å møtes.

Gudstjenesten er menighetens ukentlige møtepunkt. Det er et møtepunkt mellom Gud og menigheten. Gud møter oss i form av nåde, frelse, trøst og utrustning til tjeneste. Vi gir han takk og tilbedelse for det han er og for det han gjør i våre liv. Samtidig er det et møtepunkt hvor vi møter

hverandre til gjensidig oppmuntring og til å bygge vennskap.

Hele kristenlivet er en gudstjeneste. Det som vi feirer søndag morgen, er bare høydepunktet og klimaks på det som i resten av uken uttrykkes i de små ting i våre liv.

Slik feires gudstjenesten

Det finnes ikke en form for gudstjeneste-feiring i Baptistsamfunnet. Den er forskjellig fra sted til sted, men det er noen sentrale element. En tradisjonell gudstjeneste i den baptistiske tradisjon følger en reformert form med røtter tilbake til reformasjonstiden med lesing og forkynnelse av Guds ord som sentrale ledd.

Preludium

Preludiet skal stemme oss til andakt og bønn, konsentrasjon om Guds nærvær og tiltale. Det er få av våre kirker som har orgel og da brukes andre instrumenter.

Åpningssalme

Felles synger vi enkle lovsangskor eller salmer slik vi finner dem i vår sangbok "Lovsyng Herren".

Åpningsord

Vi starter gudstjenesten med skriftlesing og bønn. Det er enten møteleder eller en annen fra menigheten som leser. Teksten kan være dagens tekst slik vi finner den i Den norske kirkes tekstrekker eller en tekst som bygger opp under det som er tema i dagens forkynnelse. Vi ønsker at både sanger og skriftlesing skal være i samsvar. Skriftlesing etterfølges av fri bønn.

Sang

I våre gudstjenester har vi mye sang. Det er fellessanger, lovsangskor, solosang, lovsangsteam og andre grupper som synger. Sangens hensikt er å ære Gud, opphøye hans navn og styrke vår tro.

Kollekt

Siden vår virksomhet er basert på medlemmenes gaver, samler vi inn kollekt til menighetens arbeid. De fleste gir fast på nettbank. Dette er også en måte å tjene Gud på – det er en gudstjeneste.

Forkynnelse

Forkynnelse er og skal være høydepunktet i vår gudstjeneste. Det er ingen regler om hva som skal forkynnes. Derfor er det i Baptistsamfunnet:

- Noen som bruker dagens tekst
- Noen som tar det som er levende for en
- Noen som preker systematisk over et tema eller gjennom en av Bibelens bøker.

Forkynnelsens hensikt er å undervise, komme med etisk veiledning, oppbyggelse og hjelp til åndelig vekst. Den skal gi hjelp til å leve som kristen i hverdagen.

Forkynnelsen skal gi noe for hele mennesket – både for tanken og livet. Den skal berøre slik at den skaper endring i menneskers liv. Hensikten er ikke å trykke mennesker ned, men å løfte dem opp. Målet er at tilhørerne skal gå oppmuntret hjem og oppleve gudstjenesten som en styrke for deres

åndsliv og deres liv i hverdagen.

Menighetens respons

Etter forkynnelsen er det naturlig å gi menigheten anledning til respons.

Den skjer ofte ved bønn og forbønn. Det er anledning til å tenne lys i lysgloben, be der en sitter i kirkebenken eller søke forbønn med håndspåleggelse enten fordi en ønsker en velsignelse eller hjelp til et konkret problem. Her er det også plass for å lese opp bønneemnene i bønnekrukken og be for dem. Denne avdelingen avsluttes ofte med Vår Far og velsignelsen som ofte er den aronittiske velsignelse.

Postludium

Dette markerer slutten på gudstjenesten og skal hjelpe den enkelte til ettertanke og til å gå hjem med en ny oppmuntring.

Kirkekaffe

De fleste baptistmenigheter fortsetter sin gudstjeneste med kirkekaffe. Fellesskap med Gud og fellesskap med hverandre er like viktig. Under kirkekaffen blir vi bedre kjent, hilser på nye og oppdaterer hverandre på livets begivenheter.

Kirkelige handlinger

I Baptistsamfunnet har vi fire kirkelige handlinger som er knyttet til gudstjenesten: Dåp, nattverd, barnevelsignelse og medlem-sopptakelse. Dåp og nattverd kalles vanligvis sakramenter, men det er mer naturlig for oss å kalle dem hellige handlinger.

Dåp

Dåp har en viktig plass hos baptister. Vår lære om dåp på bekjennelse av tro, hvor troen og omvendelsen kommer først, deretter dåpen, er det som skiller oss fra mange andre troende. Det er feiring når mennesker døpes enten det skjer i menighetens lokale eller ute ved et vann. Dåpskandidatene kles i hvite kapper og dykkes ned i vannet. De begraver det gamle livet og reises opp til å leve det nye livet.

Nattverd

Nattverd feires som regel den første gudstjenesten i måneden. Vi tror at Jesus er nær på en spesiell måte i nattverden. Men

vi oppfatter brødet og vinen mer symbolsk. Etter at innstiftelsesordene er lest (1 Kor 11; 21-26) bryter vi et helt brød slik Jesu kropp ble brutt. Nattverden deles ut enten i benkene eller ved at de som ønsker å ta i mot nattverd kommer fram. I nattverden oppfordres vi til å se i fire retninger:

- Bakover for å minnes Jesu død og oppstandelse
- Rundt oss for å se at vi er mange over hele verden som deler Jesu død og oppstandelse
- Framover til den dagen vi skal feire måltid i himmelen
- Innover – nattverden er på mange måter en paktsfornyelse og en bekjennelse: Jeg tror på Jesu død for mine synder.

Barnevelsignelse

Barnevelsignelse er ingen motsetning til dåp. Det nyfødte barnet bæres fram for menighetens forbønn og takk for det nye barnet. Her følger vi Jesu eksempel (Mark 10,13-16).

Medlemsopptak

Medlemsopptakelse skjer ofte i forbindelse med dåp fordi dåp på bekjennelse av tro på Jesus er forutsetningene for å bli medlem i de fleste baptistkirker. Noen har åpnet for medlemskap for de som ikke er døpt på bekjennelse av tro, men bekjenner tro eller er døpt i en annen kirke. Ved medlemsopptakelse bes det for de nye medlemmene og de ønskes velkommen av menigheten.

Andre elementer

I gudstjenesten finnes det plass for mange andre elementer:

- Vitnesbyrd om hva Jesus har gjort i livet har en naturlig plass der Guds folk samles. Det kan være beretninger både om seire og nederlag. Vi vil gi plass til hele livet og tale sant om Gud og sant om livet.
- Det er også plass for nyere former som drama og lovsangsdans.
- Karismatiske innslag som tunger og tyding og profetiske budskap er ikke så vanlig blant baptister, men vi er åpne for det Gud vil og det Ånden gir.

Søndagsskole

De fleste baptistmenigheter har søndagsskole for barna parallelt med gudstjenesten. Det er viktig for oss å gi et tilbud til hele familien.

Kilder

Baptistsamfunnets hjemmeside:
www.baptist.no

Baptistsamfunnets salmebok Lovsyng Herren. Norsk Litteraturselskap, 1989

Beasley-Murray, Paul. Radikale kristne. Baptistenes måte å være kirke på. Norsk Litteraturselskap, 2000

Eidberg, Peder A.(red.) Baptistene – tro og liv. Norsk litteraturselskap, 1976

Eidberg, Peder A. Det folk som kalles baptister. Norsk Litteraturselskap, 2003

I menighetens tjeneste. Håndbok for pastorer og predikanter til bruk i menighetsarbeid.

Gudstjenesten i Misjonsforbundet

Misjonsforbundet er et fellesskap av menigheter som står sammen om visjonen Guds barns enhet og menneskers frelse.

Misjonsforbundet kjennetegnes av frie og selvstendige menigheter med iver for enhet og fellesskap, misjon og diakoni både lokalt, nasjonalt og globalt.

For de fleste menigheter i Misjonsforbundet er gudstjenesten søndag formiddag ukens hovedsamling. Misjonsforbundet har en kirkestruktur som gir hver enkelt lokalmenighet selvstyre. En konsekvens av dette er at det finnes ingen fastsatt lære i Misjonsforbundet om hva eller hvordan gudstjenesten skal feires. Det finnes likevel mye felles for disse menighetene. I det følgende skal vi presentere noen typiske trekk ved Misjonsforbundets forståelse og gjennomføring av gudstjenesten.

Hvorfor feires det gudstjeneste?

Misjonsforbundet har Bibelen som sitt eneste læregrunnlag, og har ikke laget noen læreskrifter utenom dette (*For at verden skal tro* s.17). Et sentralt trekk ved Misjonsforbundets forståelse av gudstjenesten er at man ønsker å være i overensstemmelse med Bibelens lære og praksis. Misjonsforbundet begrunner derfor sin gudstjenestefeiring med sentrale bibeltekster. For Misjonsforbundet er ikke alle ytre ordninger et underordnet spørsmål. Det er viktig at ordningene fremmer evangeliets utbredelse.

Tre viktige momenter ved Misjonsforbundets gudstjenesteforståelse er:

Gudstjenesten feires med bakgrunn i Bibelens tale om Guds folk.

Både i Det nye og gamle testamentet feiret man gudstjeneste. I Det nye testamentet har menigheten samlet seg i Kristi navn (Matt 18,20; Apg 2,42ff). Misjonsforbundet forstår Kirken som fellesskapet av de personer som har samfunn med Kristus, og er lokalt til stede der de troende samles, Ordet

forkynnes, dåp og nattverd forvaltes, og Ånden er virksom med sine gaver.

Gudstjenesten som et møte med den treenige Gud.

At den treenige Gud er til stede der hvor to eller tre er samlet i Jesus Kristi navn, er grunnlaget og forutsetningen for menighetens felles bekjennelse, bønn og lovprisning. I gudstjenesten møter den treenige Gud menigheten gjennom Ordet. Forkynnelsen av Ordet vekker ved Åndens hjelp troen på Kristus som frelser og formidler nåde og utrunder til et nytt liv. Kristi nærvær i gudstjenesten skaper ved Ånden fellesskap mellom Gud og mennesker. Gudstjenesten er en forsmak på himmelen og har en viktig misjonerende funksjon.

Gudstjenesten er et møte mellom mennesker.

Gudstjenesten er møtested for dem som hører Kristus til og søker hans hjelp for livet og evigheten. Det er den Kristus-bekjennende menighet Gud har betrodd evangeliet, sine gaver, tjenester og misjonsoppdrag (1 Tess 2,4; 1 Kor 12,14; Ef 4,1-12; Matt 28,18-20; Apg 1,8). Menigheten kommer sammen for å tjene Gud og hverandre med de gaver og forutsetninger enhver er betrodd og for å utrustes til videre tjeneste.

Hvordan feires gudstjenesten?

I Misjonsforbundet finnes ikke noen felles bestemt gudstjenesteliturgi, men hver menighet har stått fritt til å finne sin form. Likevel har det gjennom mer enn hundre år utviklet seg tradisjoner i menighetene som har ganske mange fellestrekk selv om det også er åpenbare forskjeller.

Et hovedkjennetegn ved gudstjenesten er forkynnelsen av Ordet og sang/lovprisning.

Man ønsker også å ha en fruktbar veksling mellom faste tjenester og spontane nådegaveinnslag i gudstjenesten. Viktig fokus er iflg. *Menighetshåndboken*: "Fremfor alt skal evangeliet om Guds kjærlighet slik den viste seg da Han lot Kristus dø i vårt sted stå sentralt i menighetens gudstjeneste." Det finnes ikke en fast rekkefølge for "innslag", men følgende struktur er ikke uvanlig. Disse innslagene vil kort bli kommentert etterpå.

Typiske innslag i en gudstjeneste

1. Velkomsthilsen
Møteleder presenterer seg og ønsker for samlingen og øvrige deltakere velkommen. Dette inkluderer ofte et skriftord og bønn.
2. Fellessang/-salme
som for eksempel lovpriser Gud og "løfter" forsamlingen.
3. Barna og de unge tenåringene
Deltar med sang, dans, musikk, opplesning, rollespill før de går til sine samlinger, søndagskole.
4. Kunngjøringer
Viktig informasjon vises på storskjerm eller deles ut skriftlig.
5. Kollekt
Innsamling i stillhet, til musikk eller under en fellessang
6. Sang/salme
solo, duett, gruppe eller felles
7. Lovsang (med gamle og nye lovsanger)
8. Tale (som oftest av menighetens pastor)
9. Fellessang (solo, duett, gruppe eller kor)
10. Innbydelse
Til personlig samtale, forbønn, lystenning. Det blir også gitt mulighet til ulike nåde gaveinnslag i tråd med 1 Kor 12 og 14.
11. Velsignelsen
Lyses over forsamlingen av pastor/møteleder mens forsamlingen står.

12. Kirkekaffe

De fleste menigheter har kirkekaffe eller en form for kafé etter gudstjenesten. Dette anses som viktig for å styrke det sosiale fellesskapet i menigheten.

Følgende elementer er faste i gudstjenesten

Forkynnelse av Ordet og lesning av Skriften. Forkynnelsen har en meget sentral plass i gudstjenesten. Dette har vært en tradisjon hele tiden i Misjonsforbundet. Noen forkynnere følger Den norske kirkes teksttrekker. Andre går systematisk gjennom en av Bibelens bøker eller har en temarekke ut fra den situasjon menigheten befinner seg i. Det forekommer også at forkynneren velger teksten mer etter hva man opplever er riktig. De fleste menigheter tilpasser forkynnelse og sanger til viktige kirkehøytider. Viktigst er jul, påske og pinse, men også advent og Kristi himmelfart blir som oftest markert.

Sang og lovprisning. Det er både felles-sanger, korsang og solosang i gudstjenesten. Fellesanger synges fra Misjonsforbundets sangbok, *Nye Salmer og Sanger*, og nyere lovsanger/lovsangskor. Lovsangsteam og andre sanggrupper leder ofte forsamlingen i sang. Fordi Misjonsforbundet ønsker en deltakende gudstjenestefeiring, vil felles-sang og deltakende lovsang være sentralt i gudstjenesten. Det er vanlig at forsamlingen står under deler av fellessangen.

Bønn og vitnesbyrd. Det er vanlig både med Fadervår, frie bønner og personlige vitnesbyrd – enten i tilknytning til åpningen/velkomsten av gudstjenesten eller mer spontane innslag.

Kunngjøringer (Informasjon) og kollekt. Det tas opp gaver til menighetens drift og misjonsarbeid og det informeres om ulike arrangementer i menigheten.

Velsignelsen. De fleste menigheter avslutter gudstjenesten med velsignelsen. Ulike velsignelses-formularer kan brukes. I Misjonsforbundet er nok 4 Mos 6,24-26 (Den aronittiske velsignelsen) og 2 Kor 13,13 (Den

apostoliske velsignelsen) mest brukt.

Søndagsskole. Barna er som regel til stede under den første delen av gudstjenesten. Ved gudstjenestens begynnelse deltar ofte barna og de unge tenåringene med sang, musikk, dans, rollespill eller opplesning. Deretter samles de for seg selv til søndagsskole/barnekirken eller andre aktiviteter.

Innbydelse (ettermøte)

Om det mot slutten av gudstjenesten blir invitert til forbønn, kan det skje på flere måter, for eksempel ved at det oppfordres til å rekke opp hånden eller gå frem, eller det kan sies at de som ønsker samtale og forbønn, kan komme frem etter gudstjenesten. Det er også vanlig at man får et tilbud om samtale og bønn etter gudstjenesten er avsluttet. Menigheten har ofte egnede lokaler til dette, og har valgt ut og lært opp veiledere og sjelesørgere til denne oppgaven.

Trosbekjennelsen.

I enkelte menigheter bruker man også Den apostoliske trosbekjennelse. Misjonsforbundet sluttet seg til denne bekjennelsen i 1923 for å avgrense seg mot liberal teologi.

Kirkelige handlinger

Nattverd feires som regel den første søndag i måneden. I Misjonsforbundet er nattverden åpen for alle troende uansett kirketilhørighet. Det er vanlig at menighetens pastor forretter nattverden sammen med menighetsmedlemmer. Men i lys av tanken om "det alminnelige prestedømme" kan enhver troende gjøre dette. I noen menigheter feires nattverden ved at brød og vin deles ut i benkeradene. I andre menigheter er det vanlig at man går fram for å motta nattverd.

Dåp foregår som oftest i gudstjenesten. Andre ganger holdes det egne dåpsmøter. De kirkelige handlinger er behandlet særlig i Menighetshåndboken. Her beskrives liturgi og praktiske råd. Innen Misjonsforbundet praktiseres det både troendes dåp og spedbarnsdåp på metodistisk grunnlag. Hver

enkelt menighet bestemmer selv praksis, men det gjennomføres flest troendes dåp selv om antallet dåp av barn er økende. I Misjonsforbundet vektlegges den enkeltes samvittighetsfrihet i synet på dåp og nattverd.

Barnevelsignelse praktiseres i de fleste menigheter. Det er ikke en erstatning for dåp, men i praksis er det en alternativ handling for de foreldre/familier som ikke lar sine barn døpe. Barnet bæres fram slik at det kan få Guds velsignelse og presenteres for menigheten. Begrunnelsen for denne praksis er blant annet Mark 10,23f.

Hvorfor feires gudstjenesten slik? – et kort historisk riss

Misjonsforbundet er født og fornyet gjennom ulike vekkelsesepoker fra starten i 1884 (ev. fra 1856 og de første lammerske menigheter). Denne bakgrunn har formet både etos og kultus (livsførsel og gudstjenesteliv) i Misjonsforbundet.

Misjonsforbundet har fra begynnelsen vært preget av vekkelsesmøter og kampanjer. Predikantene var ofte omreisende forkynnere/evangelister. Vekkelsesmøtene gjorde ikke bruk av tradisjonelle liturgiske elementer, men bestod av nye og moderne sanger, vitnesbyrd og innbydelse/ettermøte.⁹ Etter hvert knyttet flere og flere menigheter til seg pastorer og ungdomsarbeidere og man hadde i tillegg en gudstjeneste på søndag formiddag.

Formiddagsgudstjenesten hadde da et mer høytidelig preg, mens kveldsmøtet mer var et vekkelses- og fornyelsesmøte. Men i dag har de fleste av Misjonsforbundets menigheter jevnt over bare ett møte i uka. Men man søker å ivareta begge de nevnte tradisjoner i gudstjenesten. Misjonsforbundet er en frimenighetsbevegelse og menighetene vil nok ikke ønske at gudstjenestene blir for "liturgisk fasttømret". Det er også derfor vanlig med frie bønner.

9. Ifølge flere kilder innførte Fredrik Franson til Norge det liturgiske element innbydelse (alterkall) på sine møter i 1880-årene.

I de seneste år har for eksempel dans, drama og lovsangskor funnet sin naturlige plass i våre gudstjenester, mens andre elementer, som for eksempel ettermøter med innbydelse til frelse og bønn på kne, mer eller mindre er blitt borte.

Men det er fortsatt vanlig at det blir gitt mulighet til samtale og forbønn i forbindelse med gudstjenesten. Flere menigheter har egne veiledningsteam.

Noen elementer blir nå som før bare benyttet i enkelte menigheter eller ganske sporadisk. Her kan nevnes post-/preludium, trosbekjennelsen, kirkebønn, lystenning. Innen Misjonsforbundet er det ikke ønskelig eller mulig å innføre en felles gudstjenesteliturgi, men flere ønsker at liturgiske elementer, som oppleves stedlig naturlig og riktig, og som kan være med å høyne gudstjenesten, bringes inn. Slike elementer kan gjøres til faste innslag, eller de kan benyttes bevisst fra tid til annen.

Misjonsforbundet har mottatt gjennom hele sin historie impulser fra spesielt anglo-amerikansk kirkeliv. Misjonsforbundet har de siste tiårene blitt påvirket av ulike inspirasjonskilder. En viktig inspirasjonskilde er den karismatiske vekkelse fra 1970-årene, med sin betoning av nådegavebruk og lovsang. En annen inspirasjonskilde kommer fra reatreatbevegelsen. En av pionerene i Norge er Edin Løvås som tilhører Misjonsforbundet. Elementer fra eksempelvis Taizé er dermed også blitt vanligere i enkelte gudstjenester.

I dag fokuserer mange menigheter på "inspirerende gudstjenester", inspirert av blant annet Naturlig Menighetsutvikling. Videre er det også betont at gudstjenestene må ha et evangelistisk fokus. Gudstjenesten er en viktig arena for forkynnelsen av evangeliet, jf. Rom 10,9-10. Her har flere menigheter blitt inspirert av tanken om søkersensitive gudstjenester.¹⁰

Det økumeniske klima har bidratt til at man også har hentet inspirasjon fra ikke-protestantiske kirker (katolske, ortodokse kirker).

Forholdet mellom gudstjenesten og det kristne livet

I Misjonsforbundet er gudstjenesten viktig for det kristne livet. Men den er ikke enerådende. I løpet av uken vil det være flere ulike arrangementer, møter og nærfellesskap i menigheten som er vanlige i de fleste menigheter i dag. En vesentlig del av menighetenes arbeid er barne- og ungdomsarbeidet. Dette består av blant annet barnegrupper, tenåringsarbeid, Alpha-grupper, speiderarbeid, ungdomskor o.l. En annen viktig del av misjonsforbundets arbeid er misjon. Misjonsgruppene ber og gir til misjon. I tillegg til dette drives det bibelgrupper (cellegrupper), konfirmantarbeid, menighetskor, bønnemøter o.l.

Kilder

DNM permen – Til hjelp for pastorer og menighetsledere – upublisert.

For at verden skal tro - læresamtaler mellom Dnk og DNM 1997-2001.

Gudstjenester på nettet. Se for eksempel Skien misjonskirke på <http://vimeo.com/29193412>

Menighetshåndboken. Det Norske Misjonsforbund. 1984

Misjonsforbundets hjemmeside: www.misjonsforbundet.no

Nye salmer og sanger. Det Norske Misjonsforbund.

Rotfestet og Raus. Misjonsforbundets grunnlagsdokument. <http://misjonsforbundet.no/misjonsforbundet/vedlegg/Rotfestet-og-raus-grunnlagsdokument.pdf>

10. Jf menigheter som Willow Creek og Saddleback Community Church.

Fra gudstjeneste i Filadelfia Oslo (Foto: Anders Oen/Filadelfia Oslo)

Gudstjenesten i Pinsebevegelsen

Gudstjenesten er et møte mellom Gud og mennesker, der Gud tar initiativet og vi svarer på dette ved å komme og delta.

Vi feirer gudstjeneste fordi Jesus har lovet å være midt iblant oss (Matt 18,20). I gudstjenesten kommer Gud oss i møte med sin nåde og tilgivelse, formidlet gjennom forkynnelse, tilbedelse og nattverd. Vi kan si at Gud er både subjekt og objekt. Gud er subjekt ved at det er Gud som kommer til oss, men han er også objekt ved at vi tjener Gud med vår lovprisning og takk.¹¹ Sentrale elementer er bønn, tilbedelse, lovprisning og kollekt, bibellesning og forkynnelse, nattverd, dåp, bruk av nådegaver og fellesskap med hverandre (Apg 2,42; Matt 28,18-20; 1 Kor 14,26). Gudstjenesten i pinsebevegelsen har også et misjonerende formål. Vi ønsker at nye mennesker skal få høre evangeliet og ta imot Jesus som deres frelser (Rom 10,14-17).

Tradisjonelt sett har denne samlingen blitt kalt møte og mange pinsemenigheter bruker ordet møte for søndagens samling. I de senere år er det flere som har begynt å bruke ordet gudstjeneste.

Huordan foregår gudstjenesten?

Pinsebevegelsen i Norge har ingen nedskrevet lære og heller ikke noen fastlagt liturgi for sine gudstjenester. Hver menighet er selvstendig og kan selv bestemme hva de vil legge vekt på og hvordan de vil utforme gudstjenesten. Likevel er det flere felles kjennetegn på gudstjenestene i de forskjellige menighetene.

Nedenfor følger en presentasjon av hovedelementene i gudstjenesten. Rekkefølgen kan variere, men innholdet er omtrent likt.

Velkommen og bønn. Det er som regel møteleder som ønsker forsamlingen velkommen og han/hun presenterer også ofte de som skal delta på forskjellige måter. Så ber man ofte en fri bønn. Eventuelt kan også møteleder lese noe fra Bibelen og si noen ord (dette kan også skje etter sangen).

11. Hegertun, Terje. Gudstjenesten – en historisk og aktuell skisse. Notat til pastorsamling 2. mars 2005 i Filadelfia, Oslo.

Sang. Som regel er det et lovsangsteam som leder forsamlingen i sang. Det er da ofte nye lovsanger, men gamle sanger/salmer kan også benyttes. Man kan også bruke kor eller solister som fremfører sanger for forsamlingen. Ofte blir forsamlingen oppfordret til å stå under lovsangen hvis de ønsker det.

Eventuelt barnevelsignelse, dåp, medlemsopptak, informasjon fra misjonsarbeidet, vitnesbyrd, dans, drama. Disse elementene varierer naturlig nok alt etter hva som skal skje den aktuelle søndagen. Når det gjelder de kirkelige handlingene, så er det som oftest pastoren eller en av de eldste som foretar det. Men i prinsippet kan det gjøres av et vanlig medlem i menigheten.

Barnevelsignelse. Foreldrene kommer opp på plattformen med barnet som skal velsignes sammen med eventuelle søsken. Pastoren presenterer familien, sier noen ord om hva barnevelsignelse er og leser om hvordan Jesus velsignet barna (Mark 10,13-16). Så reiser forsamlingen seg, pastoren holder barnet og ber for det og foreldrene. Man pleier også å synge en sang som passer til anledningen.

Dåp utføres i et dåpsbasseng med full neddykkelse (eller den kan også foregå ute i en elv, en innsjø eller i havet). På forhånd sier den som skal forrette dåpen noe om hva dåp er og leser noen vers fra Bibelen om dåp. Dåpskandidaten/ene sier ofte noen ord om hvorfor de ønsker å bli døpt. Så går den som forretter og dåpskandidaten sammen ned i vannet og den som forretter sier gjerne: "På din egen tro og bekjennelse og på Jesu Kristi befaling, så døper jeg deg til Kristus, i Faderens, Sønnens og Den Hellige ånds navn". Den som døpes legges helt under vann og reises opp med ordene: "Oppreist med Kristus for å leve det nye livet med Ham". Etter dåpen (eller senere i gudstjenesten) ber menighetens ledere for de som har blitt døpt, gjerne med håndspåleggelse.

Medlemsopptak. De som ønsker å bli medlemmer blir presentert for forsamlingen.

Pastoren eller en av lederne i menigheten, sier noe om medlemsopptak og leser gjerne noen passende bibelvers. De nye medlemmene blir bedt for, gjerne med håndspåleggelse, av pastor og/eller noen av lederne i menigheten.

Informasjon om misjonsarbeidet. Flere menigheter praktiserer en misjonssøndag i måneden. Da informerer noen om menighetens arbeid for ytre misjon og man ber spesielt for misjonærene og/eller arbeidet. Ofte går da også kollekten til misjonsarbeidet.

Forbønn, opplysninger, kollekt og eventuelt presentasjon av søndagsskolen.

Det er tradisjon for å be for bønnemner som kommer inn enten skriftlig, muntlig eller ved at de som ønsker forbønn for noe kan rekke opp sine hender. Så har man opplysninger om hva som skjer fremover og spesielle aktiviteter. Møteleder sier gjerne noen ord i forbindelse med kollekten. Kollekten samles som regel inn i benkeradene av møtevertene. De menighetene som har søndagsskole, kan presentere den på forskjellige måter og barna går ut til sine samlinger.

Lovsang.

Det brukes gjerne god tid til lovsang før prekenen.

Preken.

I pinsebevegelsen følger man ikke noen spesielle tekstrekker. Den som skal preke kan ofte selv velge hvilken bibeltekst eller tema man vil preke over. Det kan også være satt opp et tema på forhånd. Noen ganger kan pastoren/lederne i menigheten sette opp en serie med temaer eller gå gjennom en bok i Bibelen. Under de store høytidene er det naturlig at prekenen har sitt fokus på budskapet for den spesielle høytiden (jul, påske, pinse).

Innbydelse, lovsang, forbønn, bruk av nådegaver og eventuelt nattverd.

Innbydelse, lovsang og forbønn. På slutten av prekenen kan predikanten gi anledning til forbønn for enkeltpersoner som en respons på forkynnelsen, frelsesinnbydelse og bønn

for syke eller andre behov. Eventuelt kan også møteleder gjøre dette etter prekenen. Ofte kommer de som ønsker å bli bedt for fram, eller de kan rekke opp en hånd eller komme fram etter at gudstjenesten er ferdig.

Bruk av nådegaver. I pinsemenighetene er man åpen for at Den hellige ånd kan gi nådegaver til noen i forsamlingen som kan brukes offentlig i gudstjenesten. Dette kan skje når som helst i gudstjenesten, men ofte skjer det etter prekenen eller under lovsangen. Det kan være en tungetale med tydning, profeti, deling av et bilde, kunnskapsord eller lignende. En del menigheter praktiserer nå at den som opplever at de har fått noe fra Gud som de ønsker å dele med forsamlingen, bør komme fram til møteleder for at dette kan skje under ordnede former. Noen nyere menigheter ønsker ikke å bruke nådegavene på denne måten i deres offentlige gudstjenester, men vil legge det til mer interne samlinger som bønnemøter og smågrupper i hjemmene.

Nattverd har man ofte en gang i måneden. Det skjer enten ved at de i forsamlingen som ønsker å ta imot nattverd kommer fram til et bord der brød og vin deles ut, eller ved at det serveres til den enkelte ved sitteplassen. Det er ikke spesielle krav til type brød og vin, men det er gjerne alkoholfri drikke som benyttes. Som oftest er det pastoren eller en av de eldste/lederne i menigheten som forretter nattverden, men det kan i prinsippet også gjøres av andre. Den som forretter kan si noen ord om nattverden og man leser alltid fra en av nattverdstekstene i Bibelen (ofte fra 1 Kor 11). Så ber og takker man for brødet og vinen.

I pinsebevegelsen praktiserer man et åpent nattverdsbord og sier gjerne at alle som tror på Jesus Kristus kan delta i nattverden. Utdelingen av nattverden kan foregå i stillhet og bønn, eller under lovsang.

Avslutningsord.

Ofte sier møteleder noen avsluttende ord og/eller ber en fri bønn. Noen ganger lyser møteleder eller predikant velsignelsen (den aronittiske fra 4 Mos 6,24-26 eller den apostoliske fra 2 Kor 13,13) mens

forsamlingen står.

Kirkekaffe.

Mange menigheter har de senere år en eller annen type kafé etter gudstjenesten for å legge til rette for fellesskap.

Hvorfor gjør vi det slik?

Pinsebevegelsen ønsker i alle ting å være tro mot det som står i Bibelen og begrunner som oftest sine standpunkter med bibelsitater. Mottoet til pinsebevegelsens grunnlegger i Norge, T. B. Barratt var "Fram til urkristendommen" og menighetene legger dermed stor vekt på de idealene og den praksisen som preget de nytestamentlige menighetene. Samtidig har pinsebevegelsen helt fra Barratts tid vært opptatt av å ha en form som kommuniserer med mennesker i vår tid. Dermed kan formen og uttrykket på gudstjenesten forandres så lenge de bibelske prinsippene står fast. Viktige bibelhenvvisninger for gudstjenesten er blant annet følgende:

"De holdt seg trofast til apostlenes lære og fellesskapet, til brødsbrytelsen og bønnene" (Apg 2,42).

"Hva mener jeg da, søsken? Jo, når dere kommer sammen, har én en salme, en annen et ord til lærdom, én har en åpenbaring, én har tungetale, en annen har tydningen. Men la alt tjene til å bygge opp" (1 Kor 14,26).

"La Kristi ord få rikelig rom hos dere! Undervis og rettled hverandre med all visdom, syng salmer, viser og åndelige sanger til Gud av et takknemlig hjerte" (Kol 3,16).

Sang.

Sang og musikk har alltid vært viktig i menighetene våre. I dag legges det stor vekt på lovsang. Vi synger lovsanger for å ære Gud og tilbe han. Gjennom lovsangen kan vi også bli styrket i vår tro. I Bibelen blir vi oppfordret til å lovsynge Herren (Sal 135,3). Vi kan også lese om hvordan lovsang ble praktisert blant de første kristne (Apg 16,25 og Ef 5,18-20).

Barnevelsignelse.

I Det nye testamentet leser vi hvordan Jesus velsignet barna (Mark 10,13-16). Vi tror at barna er Guds barn fra unnfangelsen av, men vi ønsker å velsigne dem slik som Jesus gjorde. Gjennom barnevelsignelsen blir også barnet og foreldrene presentert for menigheten, og hele menigheten blir bedt om å huske familien i bønn.

Dåp.

Dåp utføres etter Jesu befaling (Matt 28,18-20). I pinsebevegelsen praktiserer vi det vi kaller "troendes dåp". Det vil si at vi døver mennesker på grunnlag av deres tro på Jesus Kristus og deres ønske om å tilhøre han (Apg 8,36-38). Praksisen med full neddykkelse uttrykker det som Paulus skriver om i Rom 6,3-8. "Vi ble begravet med ham da vi ble døpt med denne dåpen til døden. Og som Kristus ble reist opp fra de døde ved sin Fars herlighet, skal også vi vandre i et nytt liv" (Rom 8,4).

Medlemsopptak.

Vi ser det som naturlig at de som blir døpt også blir medlemmer av menigheten. Dette har sammenheng med dåpsbefalingen i Matteus 28 hvor Jesus også sier at vi skal lære de som blir døpt til å følge alt det han har befalt oss (Matt 28,20). Vi tror at dette best kan realiseres innenfor rammen av et menighetsfellesskap.

Informasjon fra misjonsarbeidet, vitnesbyrd, dans, drama, forbønn, opplysninger, kollekt og eventuelt presentasjon av søndagsskolen. Det er viktig at forsamlingen ikke bare er tilskuere, men at de kan delta med forskjellige innslag (vitnesbyrd, dans, drama) og på forskjellige måter (forbønn, kollekt) (Rom 12,4-8; 1 Kor 14,26). Det å gi er en del av vår tjeneste til Gud og til mennesker i nød (1 Kor 16,1-4; 2 Kor 9,7).

Preken.

Vi leser i Det nye testamentet om viktigheten av at de kristne blir oppbygd i sin tro (Rom 10,17; 2 Pet 3,18). Det skjer blant annet gjennom prekenen. Det blir lagt stor vekt på utleggelsen av Bibelen, da den blir sett på som autoritet for liv og lære.

Innbydelse, lovsang, forbønn, bruk av nådegaver og eventuelt nattverd.

Bruken av nådegaver i gudstjenesten begrunnes ut fra 1 Kor 14,26.

Nattverden er en viktig del i gudstjenesten selv om den tradisjonelt bare feires en gang i måneden. Det var Jesus som innstiftet nattverden (Matt 26,26-29) og vi ser i Apg. 2,42 at det var viktig for de første kristne.

Kilder

Hegertun, Terje. Gudstjenesten – en historisk og aktuell skisse. Notat til pastorsamling 2.mars 2005 i Filadelfia, Oslo.

Pinsebevegelsens hjemmesider: www.pinsebevegelsen.no

Predikanthåndbok
Drammen: Rex forlag, 1995.

Somdal, Alf. Tro og Lære.
Oslo: Filadelfiaforlaget/Rex forlag, 1990.

Teologiska nätverket i Pingst. Gudstjänsten. Trons hemlighet – vägledning i den kristna trons grunder. Avesta: Pingst och Libris förlag, 2009.

Gudstjenesten i Frelsesarmeen

Gudstjenesten er tilbedelsens og forsoningens sted. Som et synlig uttrykk for enheten i Kristi legeme, samles menigheten for å tilbe, dele Guds ord og tjene huerandre.

Hva er en gudstjeneste i Frelsesarmeen?

Hellighet fører til tjeneste.

Gudstjenesten har sin opprinnelse hos de første kristne og skal fortsette til Jesus Kristus kommer tilbake. Her møter menigheten Gud til frelse, helliggjørelse, fostring, tilbedelse og utrustning til tjeneste. Det er et sakramentalt fellesskap, en kanal for Åndens forvandlende verk. "Rotfestet i den oppstandne Kristus som lever, opplever menigheten hver dag hans nåde, fryder seg sammen i nåden og blir forvandlet" (*Ordet om frelse*).

I dag har de fleste korps en gudstjeneste på søndag, hvor hele menigheten kommer sammen. Det er vanlig å se offiserer og soldater i uniform. Sangene som brukes er både fra Frelsesarmeens sangbok og fra ulike andre sammenhenger. Mange korps synger sangene med teksten på veggen med hjelp av prosjektor eller Easy Worship. Mange korps har også egne lovsangsgrupper som leder lovsangen og mange henter sin inspirasjon utenfor Frelsesarmeen, for eksempel fra Hillsong. Til fellessangen er det som oftest piano eller hornmusikk, hvis korpset har det. Det er nesten alltid innslag fra ulike grupper i gudstjenestene; sang- og musikkgrupper, men i den senere tid har vi også fått nye grupper som deltar som for eksempel dans- og dramagrupper.

Hvordan er en gudstjeneste i Frelsesarmeen?

Kjennetegn på Frelsesarmeens gudstjenester Prinsipper og retningslinjer for offiserer i Frelsesarmeen - utgave 2005, sier følgende om Frelsesarmeens møter:

"Alle Frelsesarmeens møter har som sitt primære mål å tilbe Gud, føre uomvendte personer til frelse og gi Guds folk et dypere åndelig liv."

Det som spesielt kjennetegner Frelsesarmeens møter er friheten. Man kan legge opp møtene slik man vil og har ikke noen faste liturgiske ledd som må være med. "Siden Frelsesarmeen ikke har noen fast møteform eller liturgi, har offiserene frihet til å bruke sin oppfinnsomhet når de forbereder møter. Men møteplanen må være i samsvar med Frelsesarmeens ånd, vanlig praksis og retningslinjer" (*FA prinsipper og retningslinjer*).

De aller fleste gudstjenestene har også et tema som går igjen i både sanger, vitnesbyrd og i forkynnelsen.

Det er heller ikke før i de senere år at vi i Frelsesarmeen har begynt å bruke ordet gudstjeneste og det er vår historiske og kulturelle arv som gjør seg gjeldende her. Samtidig kan man si at vi har våre faste elementer som gjerne er med i guds-tjenesten også de basert på tradisjonen vår. Vi har sang, forkynnelse og innbydelse, med en innvielsesstund, som slike faste elementer. I den tradisjonen er det også vanlig å snakke om ettermøter, dvs. det som skjer i møtet etter at forkynnelsen har blitt holdt og innbydelsen til innvielse er gitt til forsamlingen. Da får Ånden virke fritt på mennesker hjerte slik at de kan gi et gjensvar på budskapet som nettopp har blitt forkynt. Det innbys alltid til botsbenken i en Frelsesarmégudstjeneste.

Etter de fleste gudstjenestene så har man en eller annen form av fellesskap. Som oftest er det gjennom med kaffe og kaker, men av og til har man matservering etter møtet. Dette skjer gjerne i forbindelse med at man skal ha et møte til litt senere på dagen.

Eksempel på en gudstjeneste i Frelsesarmeen:

1) Åpning	Håndhilsen i inngangsdøren	Velkomstersjant eller møteverter gjør dette.
	Velkommen	Møteleder hilser velkommen til alle møtedeltakere og til dagens predikant.
	Fellessang	Gjerne en sang som sier noe om temaet i dagens gudstjeneste.
2) Tilbedelse	Bibellesning	Dagens ord som det skal prekes over eller et annet ord som passer med tema.
	Bønn/bønnelys	Her kan det gjerne være en annen en møteleder som sier noe om dagens bønnetemaer og som leder i bønn.
	Lovsangskor	En stund med tilbedelse ofte ledes dette av en lovsangsleder.
	Noe for og med barna	Her kan dagens tema presenteres enkelt med dialog mellom enten møteleder eller en annen person og barn, eller et lite dramastykke.
	Seremonier	Her kan det for eksempel være barnevelsignelse, opptak av soldat eller tilhørig eller en konfirmasjonshandling.
3) Offer/givertjeneste	Kollekt	Man kommer fram og gir gaven. Barna går gjerne til søndags-skolen etterpå. Som regel spilles det noe musikk på piano mens dette skjer. Ofte ber korpsets kasserer takkebønn etter kollekten.
	Avertering	Sersjantmajoren (det høyeste underbefalet i korpset) tar seg av dette.
4) Dele liv	Sang/musikkinnslag	For eksempel en sanggruppe, eller en duett- eller solosang. Gjerne i tråd med dagens tema..
	Vitnesbyrd	Enten spurt på forhånd, men som oftest fritt.
	Lovsang	For å vende hjertene til Gud. Ofte blir folk bedt om å reise seg siden man skal sitte og høre på forkynnelsen rett etterpå.
	Dans eller noe kreativt	Skal få sinnene innstilt på å ta imot noe fra Herren.
5) Ordets forkynnelse	Preken	Ofte slik at du kan ta imot og gi respons gjennom en viljes-handling i innbydelse/innvielsesdelen av møtet (noen ganger kalt for ettermøte)
6) Innvielse	Innbydelse til respons	En respons på dagens tema. Innbydelsen kan være til bots-benken, til lysgloben, til å skrive en bønnelapp med mer. Her er det mulighet til å få forbønn.
	Sang / kor	En rolig hellighetssang eller et bønnekor
7) Utsendelse	Avslutningssang	En "oppesang" som løfter oss litt mot slutten av gudstjenesten.
	Velsignelsen	Synges eller leses. Her bruker man ofte den aronittiske, men i det siste har en keltisk velsignelse også blitt vanlig.
	Armékaffe	Kaffe og kaker. Denne delen er ofte en forlengelse av gudstjenesten. Samtale og fellesskap, de helliges samfunn.

Seremonier, kirkelige handlinger

Seremonier forbundet med store anledninger i livet er av stor betydning, spesielt når det er spørsmål om å avlegge løfter offentlig. Den som leder, må derfor gjøre sitt beste for at disse begivenhetene blir så minneverdige og åndelig betydningsfulle som mulig. Selve seremonien er et ledd i en kjede av åndelige tjenester. Den må ses i sammenheng med den forberedelsen som har skjedd på forhånd, og med den åndelige oppfølgingen som skjer etterpå. Derfor er det viktig å knytte god kontakt både med den enkelte og med familien det gjelder.

En fast form på ord eller handling i forbindelse med disse seremoniene har ingen hjemmel i Frelsesarmeens tradisjon. Dessuten gjør lokal skikk og bruk det i flere territorier nødvendig å avvike fra ordlyden i Frelsesarmeens seremonibok. Så lenge Frelsesarmeens prinsipper ikke brytes, og en er i samsvar med de juridiske krav til seremonien, behøver ikke ledere å føle seg bundet av ordlyden på en måte som hindrer dem i å søke Guds ledelse. Men ordlyden må ikke forandres på en måte som gjør at salvasjonistpreget går tapt.

Eksempler på handlinger der man bruker seremonier er; barnevelsignelse, konfirmasjon, ekteskapsvelsignelse, ekteskapsinngåelse, begravelse, juniorvelsignelse, opptak av soldater, opptakelse av tilhørige, innsettelse av underbefal, innsettelse av korpsledere, opptak av speidere, innsettelse av speiderledere.

Hvorfor feirer vi gudstjeneste i Frelsesarmeen?

Gudstjeneste – i Guds tjeneste

"I de ulike gudstjenestesamlingene og møtene kommer folk sammen for å prise Gud for alt han har gjort. De legger sine bekymringer fram for Gud; de møter den hellige Gud og tar imot hans ord. De blir også oppmuntret til å leve videre i tilbedelse og tjeneste for Gud etter at møtet er slutt, og til å se at den beste gave de kan gi Gud, er å overgi sitt liv til ham."
(Frelsesarmeens Prinsipper og retningslinjer)

Hellighet fører til tjeneste. Frelsesarmeen tror at hele livet er hellig. Derfor er tjenesten

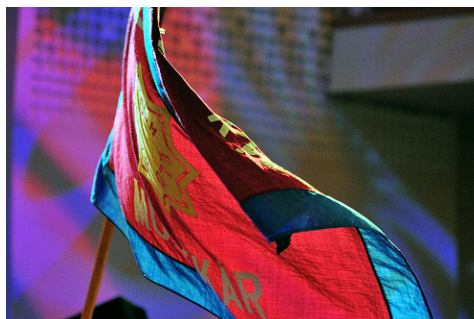
for Gud mye mer enn en gudstjeneste og tjenesten omfatter alt det som Guds hellige folk utfører, evangelisering, sosialt arbeid, sosialpolitisk engasjement, engasjement for rettferdighet og det synliggjør Guds kjærlighet hele tiden og overalt der hvor Guds folk er. Derfor er det egentlig vanskelig å snakke om gudstjenesten uten samtidig å snakke om å være i Guds tjeneste.

Albert Osborne, en av Frelsesarmépionerene, har skrevet følgende sangtekst: "Mitt liv hengives skal på jord som Kristi brød og vin" og den forklarer egentlig vårt syn på tjenesten som å leve et sakramentalt liv 24-7. Dette viser noe av den teologi som Frelsesarmeen har når det gjelder guds-tjeneste, den er et påfyll for å kunne dele ut i møte med andre mennesker i løpet av uken. Det er i møte med mennesker at tjenesten Jesu oppdrag blir utført. "Gå derfor ut", slik han selv sa det.

Som regel har alle korps mange ulike gruppesamlinger i løpet av uken. Det er aktiviteter og samlinger for barn, vokse og eldre og alle er åpne for hvem som helst. Det er ulike grupper som hornmusikk, sangkor, hjemforbund (kvinneforening), et antall av barne- og ungdomsgrupper som babysang, kor, speider, gitar, dans, drama, sportsgrupper og også en del bibelgrupper, husgrupper, eller annen opplæring som soldatforberedelser og FA kurs. Alt sammen er selvfølgelig med på å utruste Guds folk til tjeneste.

Faste symboler i Frelsesarmeens lokaler

Flagget: rødt symboliserer Jesu Kristi blod, gult symboliserer Den hellige ånds ild, blått symboliserer Guds renhet.

Frelsesarmeens krone symboliserer hovedpunktene i Frelsesarmeens lære:

- a) Den runde figuren – sola – står for Den hellige ånds lys og ild;
- b) Korset i sentrum viser til Jesu Kristi kors;
- c) Bokstaven «F» står for «frelse»;
- d) Sverdene representerer frelseskrigen;
- e) Kulene representerer evangeliets sannheter;
- f) Kronen minner om den herlighetens krone som Gud vil gi til alle som holder ut til slutt.

Botsbenken er et sted for innvielse. Før stod det "Helliget Herren" ved alle botsbenker. Når forsamlingen innbys til å gjøre bruk av botsbenken, må det understrekes at det ikke finnes noen kraft i selve benken. Det bør understrekes at det å knele ved botsbenken er et ytre og synlig uttrykk for hjertets indre svar på Den hellige ånds kall. Ved botsbenken kan det gis åndelig veiledning. Men til tider vil det være mer gagnlig å bruke et samtalerom der det er mulig å være privat og uforstyrret.

Kilder

Ordet om frelse. Frelsesarmeens håndbok i troslære. Frelsesarmeens hovedkvarter, Oslo, 1999

Prinsipper og retningslinjer for offiserer i Frelsesarmeen - utgave 2005, tilgjengelig for alle offiserer via Frelsesarmeens nettside: www.perleportalen.no

Fotvask, en del av nattverdsgudstjenesten Foto: ADAMS/Tor Tjeransen

Gudstjenesten i Syvendedags Adventistsamfunnet

Hvorfor tilbe og hva er tilbedelse? Den himmelske tilbedelsen vi finner beskrevet i Åp 4-5 karakteriseres av skapte veseners beundring av Gud og hans storhet.

De finner Gud verdig til tilbedelse fordi han har skapt alt og frelst mennesker gjennom Jesu liv og død. Tilbedelsen preges av orden og spontan takknemlighet over det Gud har gjort: «Verdig er du, vår Herre og Gud, til å få pris og ære og makt. For du har skapt alt, ved din vilje ble alt til, skapt av deg... Verdig er Lammet som ble slaktet, verdig til å få all makt og rikdom, visdom og styrke, ære og pris og takk» (Åp 4,11; 5,12).

Syvendedags-adventister opplever at Det nye testamente vektlegger livets fokus, hensikt og holdning mer enn ritualer, former og strukturer. Paulus skriver: «Derfor formaner jeg dere ved Guds barmhjertighet, søsken: Bær kroppen fram som et levende og hellig offer til glede for Gud. Det skal være deres åndelige gudstjeneste» (Rom 12,1). Johannes gir en tilsvarende appell: «Mine barn, la oss elske, ikke med tomme ord, men i gjerning og sannhet» (1 Joh 3,18).

Han som er sentrum for tilbedelsen formulerte det slik: «Den time kommer, ja, den er nå, da de sanne tilbedere skal tilbe

Far i ånd og sannhet. For slike tilbedere vil Far ha. Gud er ånd, og den som tilber ham, må tilbe i ånd og sannhet» (Joh 4,23-24). Livet som en helhet betyr mer enn former, seremonier og liturgiske strukturer. Disse har alene mening når vi tilber i ånd og sannhet. Også i spørsmålsform betonte han tilbedelsens og kristenlivets kjerne i kontrast til form og fasade: «Hvorfor kaller dere meg 'Herre, Herrel' og gjør ikke det jeg sier?» (Luk 6,46).

Selv om vi kan møte Gud på ulike måter, er det først og fremst gjennom sitt Ord, i Bibelen, at han åpenbarer seg for oss. Tilbedelse og et endret liv er vår respons på dette Ordet. Den hellige ånd hjelper oss til å forstå og leve Ordet i dagliglivet.

Det er vårt mål at den enkelte kristnes tilbedelse og vår felles gudstjeneste skal være arenaer der «miskunn og sannhet skal møte hverandre, rettferd og fred skal kysse hverandre» (Sal 85,11). Forkynnelsen av Guds Ord, hans skapermakt og frelsesverk, skal lede den enkelte tiltro, håp, tilgivelse, og gi et rett bilde av Gud. Den skal veilede oss

til å leve mer i harmoni med Guds gode vilje og gi styrke og oppmuntring til dagliglivet gjennom evangeliets gode nyheter. Dette blir derfor vesentlige elementer når vi samles i fellesskap til gudstjeneste.

Tilbedelse er det skjellsettende og avgjørende spørsmålet i den universelle konflikten mellom lysets og mørkets krefter. Jesus møtte denne utfordringen ved innledningen til sin jordiske virksomhet: Hvem skal vi tilbe? Samtidig som han avviste Satans ønske om tilbedelse slo han tydelig fast hvem som alene fortjener tilbedelse: «Bort fra meg, Satan! For det står skrevet: Herren din Gud skal du tilbe, og ham alene skal du tjene» (Matt 4,10). I dette perspektivet er det naturlig at tilbedelse blir det store og avgjørende poenget også i Åpenbaringsboken: «Tilbe ham som skapte himmelen og jorden, hav og kilder!» (Åp 14,7b). Denne oppfordringen stilles i skarp kontrast til utsagnet om Guds fiende som "får jorden og dem som bor der, til å tilbe det første dyret – det som hadde fått banesåret sitt leget" (Åp 13,12b).

Hvem som tilbes og på hvilken måte, blir derfor avgjørende viktig for syvendedags-adventister. Det dreier seg enten om tilbedelse av den éne Skaper og Frelser, eller tilbedelse av noe annet eller noen andre som dermed står i motsetning til Gud og hans Ord.

Tilbedelsens «NÅR»

Da Gud skapte denne jorden fullførte han skaperverket på den sjuende dagen. Han hvilte på den idet han også velsignet og helliget den. (1 Mos 2,1-3.) Vi får siden vite at Gud kaller dette sin egen hviledag, og ved at Jesus og disiplene holdt sabbaten ser vi at den står uforandret i Skriften. (2 Mos 20,10; Luk 4,16; Apg 17,1.2)

Gud har skapt en helligdom i menneskelig tid ved å sette til side en egen dag hver uke hvor han inviterer sin jordiske familie til fest og høytid i sin sabbatshelligdom.

Denne dagen minner oss om at vi kan hvile i Guds skaper- og frelseskraft. På hans initiativ kommer dagen med hvile, velsignelse og hellighet. Som respons kommer vi med vår takk og tilbedelse og får anledning til å erfare fellesskap både vertikalt og horisontalt; med Gud og medmennesker. Vi legger av byrden fra arbeidsuken og hviler i Guds fullbrakte verk og hvile. Sabbatsdagens velsignelse gir styrke og kraft gjennom uken. Dagliglivet farges og preges derved av Guds inngripen og tilstedeværelse i menneskelig tid og tilværelse.

Sabbaten minner oss om hvor og hvem vi kommer fra. Den minner oss også om frelsen og Guds ønske om et nært og intimt fellesskap med oss, og om hans mål om en gang å bringe oss hjem til seg til evig fellesskap (5 Mos 5,12-15).¹² Det som var godt skal gjenopprettes. Det vi har ødelagt, vil han reparere og gi tilbake til sin jordiske familie. Den ukentlige samlingen om Ordet på hviledagen blir derfor en viktig markering, opplevelse og fornemmelse av den fullkomne hvile hos Gud, i hans fullbrakte verk (Hebr 4,9). Endelige og ufullkomne mennesker kan hvile i en uendelig og fullkommen Gud som om all vår gjerning er gjort.

Tilbedelsens innhold

Jesu og apostlenes tilbedelsespraksis er vesentlig for adventister. De tilbad a) regelmessig, b) i fellesskap, c) på sabbaten, og d) med Ordet i fokus (Luk 4,16; Apg 13,14.15).

Deres eksempel ligger til grunn for at adventistenes hovedsamling på hviledagen vanligvis har to deler. Først kommer bibelstudiet, «sabbatsskolen», med gruppesamlinger for barn og voksne der ulike bibelske emner, tekstavsnitt eller bøker studeres. Etter en pause samles alle i gudstjenestefellesskap. Også her står forkynnelsen av Ordet i fokus. Å beskrive bare den sistnevnte samlingen, «gudstjenesten», gir med andre ord ikke et fullstendig bilde av tilbedelsen på «Herrens helligdag» (Jes 58,13).

Men siden det er denne samlingen som

12. Senere i Bibelen blir utgangen fra Egypt et bilde på utgangen fra syndens slaveri og hjemkomsten til det himmelske lovede land.

er tema for studiet i NTSF, er det den vi fokuserer på i det følgende.

Generelt om gudstjenesten hos adventistene

Den kirkelige gudstjenestens praktiske aspekter er – naturlig nok – farget av det historiske, kulturelle, økumeniske og sosio-religiøse landskapet vi til enhver tid og ethvert sted befinner oss i. Selv om Adventistsamfunnet er en hurtigvoksende verdensbevegelse, og derfor nødvendigvis preges av kulturelle ulikheter, har likevel gudstjenesten, generelt sett, to hoveddeler:

- a) Budskapet fra Guds ord gjennom tekstlesning og forkynnelse. Ordet blir alltid mer grunnleggende for gudstjenestens innhold og struktur enn den aktuelle kultur den forekommer i.
- b) Forsamlingens respons på dette, eller frittstående lovprisning og tilbedelse slik det blant annet kommer til uttrykk i sang, bønn, vitnesbyrd og gaver.

Kombinasjonen av disse elementene gjør gudstjenesten til en opplevelse og en feiring av den treenige Gud ut fra hvem han er, hans omsorg for skaperverket, hans selvoppofrende kjærlighet og død for vår frelse, hans hjelpende hånd og Ånd i hverdagen, og det vi kan forvente at han kommer til å gjøre i framtiden. Denne offentlige tilbedelsen av Gud blir et aktivt middel for bekjennelse og tjeneste.

Hvordan feires gudstjeneste?

Det kan arrangeres ulike typer gudstjeneste, og vi har ikke en fasttømret liturgi. Vi følger heller ikke et «kirkeår» med faste preken-tekster, da et slikt utvalg nødvendigvis ville begrense mulighetene for å forkynne ut fra hele Skriften (jf. tota Scriptura-prinsippet). Dagens tema avgjøres og planlegges gjerne i samspillet mellom forkynner og menighet. Bibelens lære om det alminnelige presteskap og nådegaveordningen tilsier at mange kan delta med ulike innslag, og vi finner det tradisjonelle skillet mellom «lek og lærd» fremmed i en nytestamentlig sammenheng. Med unntak av Herrens bønn, velsignelsen og tekstene tilknyttet dåp og nattverd, har vi ingen faste bønner, tekstlesninger eller

salmer, da dette i vår sammenheng ville virke «ritualistisk». Skrevne, faste bønner ville nok bli oppfattet som lite personlige og kanskje noe åndsfattige.

Vi praktiserer åpen nattverd der alle som bekjenner Herren Jesus Kristus som frelser kan delta. Da Jesus innstiftet nattverden skjedde det i forbindelse med et påskemåltid, da det ikke skulle finnes noe som var gjæret i husene. Brødet vi benytter er derfor bakt uten gjær, og vinen er alkoholfri. På denne måten illustreres Jesu rene liv og offer for oss. Ved nattverdsgudstjenesten inviteres det først til deltakelse i fotvasken der menn og kvinner, av praktiske årsaker, vanligvis er i atskilte rom eller avdelinger. Eventuelle besøkende inviteres til å delta i fotvasken, eller forbli sittende i kirkesalen til denne delen av programmet er avsluttet. Tanken om å tjene hverandre står sentralt i fotvasken, og Jesus understreket at den var en varig forordning til etterfølgelse. (Joh 13,12-17). Den kan oppleves som en verdifull og velsignet praksis med nye muligheter for å gjøre opp eventuelle uoverensstemmelser og fornye mellommenneskelige relasjoner idet vi forbereder oss til deltakelsen i nattverdmåltidet.

Som i andre kirkesamfunn arrangeres det familiegudstjenester, speidergudstjenester, ungdomsgudstjenester og andre typer tematiske gudstjenester.

Som nevnt blir det innhold og fokus mer enn form og struktur, som viser at dette er en adventistisk gudstjeneste. Eksemplet nedenfor er derfor generelt, og til dels relativt store avvik kan forekomme. Alle ledd i en ordinær gudstjeneste kan utføres av ethvert medlem i menigheten, og man forsøker å engasjere flest mulig slik at mange etter hvert får tatt i bruk de ulike gavene de er blitt utrustet med, selv om dette aspektet nok kommer tydeligere fram i forbindelse med sabbatsskolen.

De fleste lokale menigheter har felles-bespisning («potluck»; spleisemiddag) én eller flere ganger i måneden etter gudstjenesten.

En vanlig gudstjeneste

Preludium og inngang	De som skal lede ut i gudstjenesten kommer inn, og mange steder er det vanlig at de kneler i stille bønn.
Hilsningsord	Ved dagens gudstjenesteleder (velkommen, kanskje et bibelord, eller lignende).
Åpningssalme	Synges gjerne stående.
Dagens bibeltekst	Leses mens forsamlingen står.
Bønn	Stående eller knelende.
Opplysninger og informasjon	Kan gis her, men blir oftest gitt før preludium og inngang. De fleste menighetene har trykte kunngjøringer, så de muntlige opplysningene begrenses til et minimum.
Her, eller senere i programmet, har man anledning til å avlegge personlige vitnesbyrd, ha ev. barnevelsignelser og dåpshandlinger.	Adventister praktiserer troendes dåp ved neddykking. Søkende personer som allerede er døpt ved neddykking i et annet kirkesamfunn kan tas opp i menigheten på bekjennelse uten gjendåp.
Lovsangsstund	
Offer	Formålet som det samles inn midler til blir det informert om i forkant.
Bønn for gavene	
Barnesang	Dette er gjerne innledningen til Barnas hjørne.
Barnas hjørne	Er ofte en bibelsk historie eller en passende fortelling. Separate gudstjenester for barn er relativt sjeldne, da vi søker å innlemme både voksne og barn i felles tilbedelse der alle har sin plass.
Sang	Kan være fellessang, solo, musikkstykke, korsang eller annet.
Preken	Forkynneren er ofte den stedlige pastor, men kan også være en besøkende forkynner, eller en annen person i menigheten, altså en «lekpersion».
Avslutningssang	Synges gjerne stående.
Velsignelsen	Vi forblir stående. Både den aronittiske og den apostoliske er vanlige. Enkelte forkynnere ber en personlig bønn i tilknytning til dagens tema før de lyser velsignelsen over forsamlingen. (4 Mos 6,24-26; 2 Kor 13,13)
Postludium	
Utgang	Dagens taler håndhilser ofte på forsamlingen ved utgangsdøren.

Nattverdsgudstjeneste

Her følges stort sett samme program som ved en vanlig gudstjeneste. Sangstunden og dagens preken blir gjerne noe kortere for å gi rom for fotvasken og nattverden som gjerne kommer umiddelbart etter talen. Programmet fra «preken» og videre blir som oftest slik:

Felles sang	
Fotvask	Mennene og kvinnene går til sine respektive avdelinger, mindre barn kan følge med der de ønsker å være, hos mor eller far. Det er på forhånd satt fram vann, vaskefat og håndklær. Det er vanlig at de to som vasker hverandres føtter ber for hverandre, og man avslutter gjerne med at alle holder hverandre i hendene og synger et salmevers. Den enkelte har igjen fått en påminnelse om at han/hun – i åndelig sammenheng – ikke kan vaske seg selv ren, en annen må gjøre det for oss. Også i dagens samfunn er det aktuelt å oppleve denne «ydmykhetens handling» som gir grobunn for meditasjon og indre, åndelig vekst.
Alle møtes i kirkesalen	
Nattverstekster blir lest og brødet brytes	Brødet brytes rent fysisk foran av dagens forrettende predikant, gjerne sammen med menighetens forstander(e).
Bønn for brødet	Knelende
Brødet deles ut	Diakonene deler ut til alle der de sitter i benkeradene, eller alle kommer fram og mottar brødet.
Tekstlesing & brød nytes samtidig i fellesskap	
Bønn for vinen	Knelende
Vinen deles ut	Vinen deles ut på samme måte som brødet.
Tekstlesing & vin nytes samtidig i fellesskap	
Glassene samles inn	
Avsluttende ord og evt vitnesbyrd	Den eller de som forretter sier noen ord om nattverdens symbolske betydning i fortid, nåtid og framtid eller man åpen for at personer i forsamlingen kan gi vitnesbyrd.
Avslutningssang	Stående
Bønn og velsignelsen	Stående
Postludium	

Kilder

www.adventistbiblicalresearch.org/documents/advtheoworship.pdf

www.adventistbiblicalresearch.org/Biblequestions/actofworship.htm

www.adventistbiblicalresearch.org/Biblequestions/order%20in%20worship.htm

Seventh-Day Adventist Church Manual. Hagerstown, Maryland: Review and Herald Publishing Association, 2010.

Seventh-Day Adventist Minister's Handbook. Silver Spring, Maryland: The General Conference of Seventh-day Adventists Ministerial Association, 2009.

Gudstjenesten hos kvekerne

Når vi sammen trer inn i den levende stillhetens dyp, i Guds stillhet, finner vi hverandre i det som er av evighet, løfter og styrker hverandre. Europeiske kvekere tilhører en tradisjon som feirer søndagsgudstjenesten med utgangspunkt i en times uprogrammert stillhet.

Hvorfor har vi den stille andakten?

George Fox (1624-1691), en av de første lederne og grunnleggerne av kvekerbevegelsen, brukte sterke ord mot samtidens geistlighet og gudstjenester. Slik kan vi lese i hans Journal (Ross, 2008, s. 29 f.):

Når da Herren Gud og hans sønn Jesus Kristus sendte meg ut i verden for å forkynne hans evige evangelium og rike, var jeg glad for at jeg ble beordret til å vende folk til det indre lyset, ånden og nåden som kan vise menneskene til deres frelse og veien til Gud; også til den guddommelige ånd som vil lede dem inn i all sannhet og som jeg med full visshet vet aldri ville bedra noen...

Jeg skulle vende menneskene bort fra verdens religioner, som er forgjeves – slik at de måtte kjenne den rene religion: at de kunne besøke de farløse, enkene og de fremmede, og holde seg borte fra verdens ølkraner. Da ville det ikke være så mange tiggere; synet av dem har gitt mitt hjerte sorg for det har vitnet om de harde hjertene til dem som bekjenner Kristi navn.

Jeg skulle vende dem bort fra alle verdens menigheter med bønner og synging som besto av tomme former uten kraft, slik at deres menigheter kunne holdes i den hellige ånd og Guds evige ånd, og de kunne be under åndens ledelse og synge i ånden, og ved den nåde som Jesus bringer, kunne de fylle hjertet med sang til Gud.

... og fra alle deres bilder og kors og barnedåper og alle deres såkalte helligdager som de har funnet på etter apostlenes tid, og som Herren var imot [f.eks. Gal 4,9-11].

Det var med Guds frykt og Guds myndighet at jeg ble ledet til å forkynne dette og stå imot alle som ikke forkynnte gratis, slik de selv hadde fått det fritt fra Kristus (Matt 10, 8).

Kvekerdommen oppsto i protest mot samtidens religiøse utglidninger, og moderne kvekere er ikke så fordømmende overfor andre kristnes gudstjenester. Likevel har vi fremdeles den samme lengselen etter at våre gudstjenester skal være ledet av Gud, ikke av mennesker. Når kvekere holder gudstjeneste, prøver vi å bli så stille at vi kan høre hva Gud vil gi oss i vårt indre. Vi har erfart en veldig frihet og lettelse i den stille andakten – endelig kan vi erfare det guddommelige nærværet i fellesskapet. Bak dagliglivets utfordringer som ligger der, fins det i stillheten en åpenhet hvor den kraften som ikke er vår egen, kan slippe til. I kvekerens religiøse tradisjon har det alltid vært lagt vekt på at religionen skal være en integrerende kraft i livet som binder sammen alle erfaringsområder til en helhet.¹³

Andaktens formål

Europeiske kvekere tilhører en tradisjon som feirer søndagsgudstjenesten med utgangspunkt i en times uprogrammert stillhet. Britiske kvekere har formulert andaktens formål slik:

Andakten er menneskeåndens svar på det guddommelige og evige nærvær, den Gud som søker oss først. Den endeliges fornemmelse av undring og ærefrykt i møtet med Den uendelige, leder naturlig til takknemlighet og tilbedelse. Både stille andakt og det talte ord har sin plass i kvekeres tjeneste. Stillhetens tjeneste krever trofast innsats fra hvert medlem i møtet.

Når vi sammen trer inn i den levende stillhetens dyp, i Guds stillhet, finner vi

13. Aarek Wilhelm: Kveker tanken og vår tids åndelige situasjon, 1948: 30-31 i Kveker tanken – seks foredrag om kvekeremner fra et sommermøte på Hundorp, 1947

hverandre i det som er av evighet, løfter og styrker hverandre (Faith & Practice, 2.01).

Hva gjør vi

Andaktsmøtet begynner etter hvert som noen kommer og setter seg ned og går inn i stillheten. I større møter er de blitt hilst velkommen med et håndtrykk når de kommer inn gjennom døra. I vår tid sitter deltakerne slik at alle kan se hverandre, gjerne i en åpen sirkel. Stillheten er en ramme om det møtet som finner sted mellom det menneskelige og det guddommelige.

For noen kan det gi mening å benytte den gamle kvekerterminologien: å vente på Åndens ledelse om dette møtet. Vi venter på nåde, næring og ledelse. Vi venter i stillhet på å få klarhet om hva som er Guds vei videre for oss. Vi kan også motta ord som skal formidles til de andre i møtet og her er det hele tiden en spenning mellom det vi kan oppleve som Åndens ledelse og hverdagens fornuft.

Et andaktsmøte kan forløpe uten at noe blir sagt, men ofte blir stillheten brutt fordi noen kjenner at det er rett å si noe. Noen ganger kan flere gi uttrykk for et budskap som har berøringspunkter slik at et tema blir utdypet. Man frarådes å komme med ferdig utarbeidet budskap, men alle oppfordres til å komme "med hjerte og sinn beredt."¹⁴ Opplevelsen av fellesskap med de som er til stede er viktig, og vi oppfordres til å prøve ledelsen i fellesskapet. Andaktsmøtet varer en time og avsluttes med at deltakerne gir hverandre et håndtrykk eller tar håndfatning. Så går vi ut i tjeneste.

Når foreldre har med et spedbarn i andakten for første gang, opplever alle som er til stede en spesiell høytidsstund. Barnet blir holdt i Lyset både i stillheten, ved uttalte bønner, vitnesbyrd og skriftlesing og ønskes slik velkommen i fellesskapet. Når det ellers er barn til stede, deltar de i andakten, oftest i begynnelsen eller mot slutten av møtet. Etterpå eller i forkant arrangeres det egne aktiviteter for dem.

Prøv å bli stille og rolig i ditt eget sinn, fri fra dine egne tanker, og du vil føle livets guddommelige kilde i deg vende ditt sinn mot Herren Gud. Og da vil du få del i hans styrke og den livgivende kraften som kan stille enhver vind og storm som blåser mot deg. Det er den som former oss til tålmodighet, til uskyld, til sindighet, til stillhet, til utholdenhet, til ro, opp til Gud og Hans kraft. (George Fox, 1658)

Etter møtet kan det være samtale, kunngjøringer, så deler vi kaffe, te og noe å spise. Kvekerne innbyr til slike andakter noen steder i Norge (www.kveker.org).

Hvorfor gjør vi det slik

Den engelske kirkehistorikeren Linda Woodhead og den tyske teologen Dorothee Söelle mener at kvekerne kan ses på som en av få vellykkede organisasjonsdannelser innenfor mystikk-kristendommen. For 350 år siden dannet rundt 60 000 tilhengere av Det indre lys stille andaktsgrupper.

George Fox var selv en søker som var kommet i krise i forhold til kirkens dogmatiske forkynnelse og praksis. I 1648, det året han fylte 24 år, fikk han en opplevelse av Guds nærvær. Fra dette øyeblikk hadde han fått et budskap han kunne dele med mennesker han møtte: Gud taler direkte til den enkelte. Dette nærværet beskriver han som Ånden i mennesket, den indre Kristus, Kristi lys i sjelen, Det indre lys eller frøet.

Fox klarte å samle medlemmer fra flere av de ulike søkende grupperingene i sin samtid og det var disse som ble de første kvekerne. Kvekersamfunnet hadde, og har fremdeles, en flat, ikke-hierarkisk struktur, som kan betraktes som kongresjonalistisk.

All sann forkynnelse springer ut av erfaringens virkelighet og gjør bruk av våre gaver, både hjertets og hjernens, for å komme til uttrykk. Men forkynnelsen er ikke stedet for intellektuelle øvelser.

Budskapet kommer gjennom oss, ikke fra oss. Selv om det er vi som tolker Ånden, er det Ånden som leder oss til det vi skal si. Ånden vil avklare hvilke erfaringer som er relevante og vil tale til Møtets behov.

Hvis du må vurdere om det er rett å tale, kan du anta at det ikke er det. Hvis ordene er viktige, vil Møtet finne dem uansett. (Fra konferansen: Exploring the fundamental elements of quakerism, 1968).

De hadde sin identitet i kristendommen, men hadde sine bestemte oppfatninger om hva som var essensen i det Kristus lærte. De hevdet at Kristus selv var kommet for å lære dem alt som var nødvendig, og at Han var oppstått i hjertene til hver og en av dem som vender seg mot Lyset.¹⁵ Dette kunne bare skje hvis menneskene kunne bli helt stille i sine egne tanker.

Fox satte i system tanker som hadde virket i Vest-Europa helt fra reformasjonstidens begynnelse. Særlig viktig var det å knytte forbindelsen mellom Gud og mennesker med et personlig gudsforhold. Dette var tanker og ideer som også hadde vært levende i gruppene som oppsto rundt Eckhardt og Tauler. Noen kvekerteologer har regnet disse som sine åndsfrøder (Lapin, 1999, s. 15). Fox så seg som en gjenoppliver av den opprinnelige kristendommen, og det var Den hellige ånd, ikke skriftene, som skulle lære og overbevise.

Uten dogmer

Kvekere står i dag for en kristen religion uten dogmer, kirkebygninger og betalt presteskap. I den stille andakten er alle "prester." For oss er hele livet et sakrament. De sakramentene som andre kirker feirer med ytre ritualer og elementer, feires av kvekerne som en indre erfaring. Felles måltider er en viktig del av fellesskapet. Dåp med vann er ikke viktig, men en personlig overgivelse til Guds vilje bør være en livsholdning.

Holdningen til dogmatiske spørsmål som treenigheten er uvesentlig for de fleste kvekere. Mange erfarer både skaperen, frelseren og trøsteren og så videre, men de ønsker ikke å delta i det George Fox kalte: "å lage... et bilde av den ufattelige Gud, for på

15. Flere spiritualistiske og individualistiske retninger med røtter i den radikale delen av reformasjonen delte et slikt syn. Mange så for seg at de sto på terskelen til det tusenårige fredsrikets tidsalder hvor fred og kjærlighet skulle erstatte ytre former for religion. Noen trakk seg tilbake fra kirkene og sluttet seg sammen i grupper for å vente i stillhet og bønn på kristen fornyelse. Andre så fremover og mente at de nå levde i den nye tidsalder hvor Kristus allerede hadde kommet tilbake i den enkelte.

den måten å kunne forstå ham etter en menneskelig modell” (Ambler, 2007, 1.4). Troen leves ut i hverdagslivets utfordringer, hvor et viktig prinsipp er å vitne om troen i praktisk handling.

Livet som sakramentalt

Som nevnt ser kvekerne hele livet som et sakrament, og troen leves ut i hverdagslivets vitnesbyrd. Kvekerne gjør ikke bruk av ytre sakramenter som dåp eller nattverd. Den stille andaktsstimen på søndag er bare 1/168-del av kvekernes gudstjeneste i løpet av uka. Etter hvert har det utkrySTALLISERT seg fem grunnleggende vitnesbyrd som bygger på den grunnleggende Sannheten om Det av Gud i alle mennesker: Likeverd, Fred, Enkelhet, Integritet (et annet aspekt av sannhetsvitnesbyrdet) og Fellesskap.

Troen på Det av Gud i alle mennesker har motivert og inspirert kvekere til å ta omsorg for at dette skulle få gode vekst-vilkår i det enkelte menneske, noe som har ført til innsats for fengselsreformer, omsorg for psykisk syke, for slaver og avholdssak. I vår tid arbeides det for fred, dypøkologisk forståelse og med ulike utviklingsprosjekter for hjelp til selvhjelp og konfliktløsning i utviklingsland. Vitnesbyrdene har gjort det naturlig for kvekerne å være med i opprettelsen av organisasjoner som Amnesty, GreenPeace, Oxfam, Save the Children.

Andakter for ulike formål

Kvekere finner det også naturlig å se på administrative møter, studiegrupper og andre sammenkomster i menigheten, likeså viselser og gravferder eller minnemøter, som andakter for spesielle formål. Det holdes derfor andakt når det skal tas felles beslutninger. Det legges vekt på at når en søker Åndens ledelse og klarer å sette sine egne interesser til side, vil dette skape en enhet i gruppa som leder mot en felles beslutning. Den samme våkne og forventningsfulle lytting som kjennetegner en søndagsandakt, skal også prege et forretningsmøte.

Stillheten ved begynnelsen av møtet er ikke bare et åpningsritual, men skal i prinsippet være til stede og prege hele

møtet. På denne måten samles alle i et skapende fellesskap.

Måten forretningsmøtene gjennomføres på, kan hjelpe fellesskapet til å vokse seg sterkere – eller føre til at det splittes.

Når det er uenighet, og det er vanskelig å komme videre, kan skriveren eller noen andre foreslå en periode med stillhet før en går videre. Dette kan skape klarhet, føre til at nye løsninger kommer fram, eller at flere finner grunner til at saken bør utsettes. Pedagogikken i kvekernes “møter for læring” (studiegrupper) har mye til felles med den tenkningen som ligger til grunn for konfluent pedagogikk, hvor den enkelte deltager selv skal oppdage sammenhenger og prinsipper i møte med det som skal læres. Det nye legges fram til ettertanke og vurdering i lys av egne erfaringer og bearbeides så gjennom samtaler, kreativ virksomhet eller fysisk aktivitet.

Her skilles det mellom andaktsamtaler hvor deltakerne deler med hverandre ut fra stillheten, og diskusjoner hvor man i større grad veier for og i mot og bevisst bruker sine kritiske evner. Ved å delta i fellesskapet på denne måten kan medlemmene være med på å lære og bygge hverandre opp. Denne pedagogikken brukes også under barnesøndager som er spesielt tilrettelagt for barn, og helgesamlinger for barn og unge.

Kvekere i Europa og andre verdensdeler

På verdensbasis har moderne kvekere utviklet seg i to hovedretninger. Den ene, i USA og deres misjonsmarker i store deler

En ung mann hadde forvillet seg inn i en kvekerandakt. Han satt og han satt, men ingen ting skjedde. Så vendte han seg mot sidemannen og huisket: “Når begynner gudstjenesten?” Så kom svaret: “Den begynner når vi er ferdige her” (Trad.).

av Latin-Amerika, Afrika og Asia, lot seg inspirere av hellighetsbevegelsene og de metodistiske vekkelsene på 1800-tallet. Disse gruppene har ansatte menighetsarbeidere som gjerne kalles pastorer og kan ha sin utdannelse fra andre frikirker.

Den andre retningen, i Europa, Australia og Aotearoa/New Zealand, tok et oppgjør med den pastorale og evangeliske utviklingen i USA, og etter Manchester-konferansen i 1895 valgte britiske kvekere å basere sin teologi på moderne, liberal bibelkritikk – aldri adskilt fra det mystiske element.

De fleste andre europeiske kvekerårsmøter har fulgt utviklingen i Storbritannia. Britiske kvekere driver lærestedet Woodbrooke i Birmingham i England som nå er en del av Selly Oak Colleges ved Universitetet i Birmingham.

Kilder

Aarek, Wilhelm. Kvekertanken og vår tids åndelige situasjon,. 1948: i Kvekertanker – seks foredrag om kvekeremner fra et sommermøte på Hundorp 1947

Aarek, Wilhelm. Norsk kvekerdom i dag, Kvekerforlagets småskrifter nr 40, Stavanger, 2001

Ambler, Rex. Truth of the heart; An anthology of George Fox, Quaker Books, London, 2007

Britain Yearly Meeting. Quaker Faith and Practice, 4. utg., London
www.quaker.org.uk/quaker-faith-practice

Dandelion, Pink. An Introduction to Quakerism, Cambridge University Press, UK, 2007

Dandelion, Pink. Gleden over kvekerlivet, Kvekerforlaget, Stavanger, 2011

Friends World Committee for Consultation, International Membership Committee: Cheerfully over the world: A handbook for isolated Friends, London 2009

Kromberg, M. (red.) Å møtes under Åndens ledelse, Kvekerforlagets Småskrifter nr 44, Stavanger, 2003

Lapin, Ernst. Vennenes Samfunn Kvekerne 1886-1898, Kvekerforlaget, Stavanger: 1999

Levin, Jennie. Hearts and Minds Prepared, Study pack from Woodbrooke Quaker Study Centre, Birmingham, 2003

Ross, Hugh McGregor. George Fox A Christian Mystic, ISBN-10 1-904808-17-4, 2008. Forfatteren har valgt ut og redigert tekster fra Ellwood, Thomas: The works of George Fox, Philadelphia, 1831, bind 1 og 2: The Journal of George Fox.

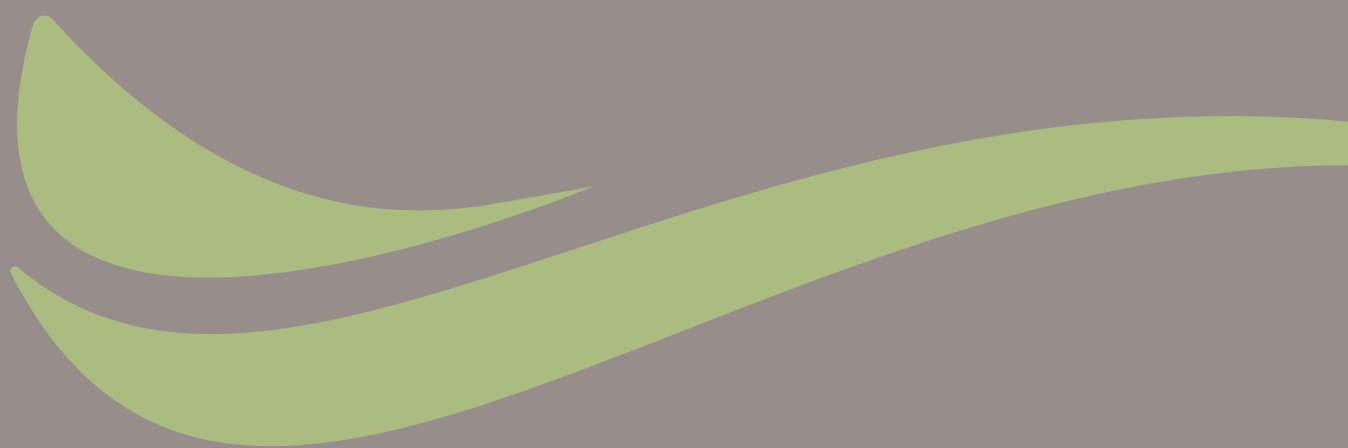
Soelle, Dorothee. The Silent Cry. Mysticism and Resistance. Fortress Press, Minneapolis

Vennenes Samfunn Kvekerne: Råd og Spørsmål, Kvekerforlaget, Stavanger, 2004

Vennenes Samfunn Kvekerne:
www.kveker.org

Woodhead, Linda, An introduction to Christianity, Cambridge 2004: 204-205 og

Sammenlikning av gudstjenester

En sammenligning av kirkesamfunnenes gudstjenester

Nedenfor følger en sammenligning av gudstjenestene i de ulike kirkesamfunnene, på bakgrunn av beskrivelsene i dette heftet.

Det finnes mange måter å gruppere og presentere trostradisjoner på. En kan velge å bruke en alfabetisk ordning, gruppere etter størrelse i Norge (ev. internasjonalt) eller en tradisjonell gruppering etter høyre – venstre akse m.m.. Det er vanskeligheter med en slik tradisjonell fordeling.

Et problem med en slik modell er at den ikke fanger opp det faktum at det innenfor de fleste kirker finnes stor spennevidde i utforming av gudstjenestene. Dette mangfoldet kommer til uttrykk f.eks. i framstillingen til Den evangelisk lutherske frikirke. Det er også problematisk å lage en synopse for noen kirkesamfunn som ikke følger en felles fastsatt liturgi. Framstillingen av flere kirkesamfunns liturgi angir da bare en typisk struktur. Det finnes store variasjoner både fra søndag til søndag innen samme menighet og mellom de ulike menigheter innenfor et kirkesamfunn.

Av pedagogiske hensyn har vi valgt å følge en høyre – venstre – fordeling. Idet den fanger opp noen karakteristiske likheter og forskjeller ved kirkesamfunnene.

Kirkene som er plassert mot høyre har en gudstjenesteliturgi med klare røtter i oldkirken og middelalderens liturgi. Kirker som er plassert mot venstre følger ikke hele denne kirkelige liturgiske tradisjon. De fleste av disse kirker vil begrunne sin gudstjeneste med røtter tilbake til de nytestamentlige forbilder. Kirker plassert mot venstre vil fornye og realisere hva de anser som viktige elementer i den bibelske tradisjon. Disse betoner også viktigheten av "frie innslag" i gudstjenesten. For eksempel vil de fleste bønnene ikke være nedskrevet på forhånd utover Fader vår. Disse kirkesamfunnene vil også betone viktigheten av vitnesbyrd og andre spontane innslag.

Rekkefølgen blir da ofte fra høyre mot venstre: Ortodokse kirke, Katolske kirke, Anglikanske kirke, Lutherske kirker, Metodistene, Baptistene, Misjonsforbundet, Pinsevevnnene, Adventister, Frelsesarmeen og Kvekerne.

	Vennenes Samfunn Kuekerne	Frelsesarmeen
Innledende del	Større møter praktiserer hilsen ved inngangen. Andaktsmøtet tar utgangspunkt i en times lyttende stillhet. Deltakerne sitter som regel vendt mot hverandre. Møtet er i gang når den første har satt seg og går inn i stillheten.	Det finnes ikke noen felles gudstjenesteliturgi, men en anbefalt struktur. Håndhilsen i inngangsdøren, Velkomstord Fellessang Bibellesning, dagens skriftord Forbønn/bønnelys. Lovsangskor, en stund med tilbedelse
Midtdel	Et andaktsmøte kan forløpe uten at noe blir sagt, men ofte blir stillheten brutt fordi noen kjenner at det er rett å si noe. Noen ganger kan flere gi uttrykk for liknende budskap slik at ett tema blir utdypet. Man frarådes å komme med ferdig utarbeidet budskap, men alle oppfordres til å komme "med hjerte og sinn beredt."	Noe for og med barna (innslag, drama) før de går til søndagskolen. Ev. seremonier, f.eks. barnevelsignelse, opptak av soldat eller en konfirmasjonshandling. Kollekt med takkebønn Avertering Sanginnslag Vitnesbyrd, enten spurt på forhånd eller som oftest fritt. Lovsang Dans eller noe kreativt Forkynnelse
Ausluttende del	Andaktsmøtet varer ca en time og avsluttes med at deltakerne tar hverandre i hendene. Når det er barn til stede, deltar de i andakten i begynnelsen eller mot slutten av møtet. Det arrangeres egne aktiviteter for dem. Etter møtet kan det være samtale, kunngjøringer og fellesskap rundt kaffe, te og noe å spise.	Innbydelse/innvielse, en respons på dagens tema. Lovsangskor, synges gjerne mens folk gir respons. Avslutningssang, en "oppesang" som løfter oss litt mot slutten av gudstjenesten. Velsignelsen, synges eller leses. Armékaffe

	Adventistsamfunnet	Pinsebevegelsen
Innledende del	Det er ingen fasttømret liturgi. Gudstjenesten feires på sabbaten. Opplysninger Preludium og inngang. De som skal lede ut i gudstjenesten kommer inn og kneler i stille bønn. Hilsningsord ved dagens gudstjenesteleder. Åpningssalme (stående).	Det finnes ingen felles gudstjenesteliturgi. Følgende struktur følges ofte: Velkommen og bønn Sang Eventuelt barnevelsignelse, dåp, medlemsopptak, informasjon om misjonsarbeidet, vitnesbyrd, dans, drama.
Midtdel	Dagens tekst leses (stående). Bønn (kneler). Ev. barnevelsignelser samt opptak av nye medlemmer. Lovsangstund. Offer og bønn for gavene. Barnas hjørne. Barnesang, en bibelsk beretning eller en passende fortelling. Sang. Fellessang, solo, musikkstykke, korsang eller annet. Preken. Forkynneren er ofte den stedlige pastor. Eventuelt dåp eller fotvasking og nattverd.	Opplysninger, kollekt og presentasjon av Søndagsskolen. Forbønn. Lovsang. Ofte nye lovsanger, men gamle. sanger/salmer kan også benyttes. Preken Nattverd feires som regel én søndag i måneden.
Ausluttende del	Avslutningssang (stående). Velsignelsen (stående). Postludium og utgang Fellesbespisning (spleisemiddag) én eller flere ganger i måneden.	Innbydelse. Mulighet til å gi respons på forkynnelsen Lovsang og forbønn for enkeltpersoner. Bruk av nådegaver. Avslutningsord Kirkekaffe

Misjonsforbundet	Baptistsamfunnet
Det finnes ikke noen felles gudstjenesteliturgi, men møtene har ofte en lik struktur. Velkomsthilsen. Presentasjon ofte med et skriftord og bønn. Fellessang/-salme som for eksempel lovpriser Gud og "løfter" forsamlingen. Barna og de unge tenåringene deltar i begynnelsen med sang, dans, musikk, opplesning eller rollespill før de går til sine samlinger, Søndagsskole.	Det finnes en anbefalt struktur i håndboken. Preludium. Ulike musikkinstrumenter brukes. Velkommen Fellessang Skriftlesing og bønn Noe for barna
Kunngjøringer og kollekt. Forbønn. Ev. dåp eller barnevelsignelse, medlemsopptak Sang/salme. Solo, duett, gruppe eller fellessang. Lovsang ledes ofte av et team, med gamle salmer og nye lovsanger. Tale/preken. Som oftest av menighetens pastor, men dette varierer. Nattverd feires som regel den første søndag i måneden.	Fellessang. Variasjon mellom enkle lovsangskor og salmer. Søndagsskole Sanginnslag /vitnesbyrd/drama Kirkelige handlinger. Medlemsopptakelse, dåp, barnevelsignelse eller innvielse. Kunngjøringer og kollekt Fellessang Forkynnelse Nattverd feires som regel den første søndag i måneden.
Fellessang solo, duett, gruppe eller kor. Innbødelse. Mulighet for personlig samtale og forbønn. Bruk av nådegaver. Velsignelsen Kirkekaffe	Fellessang eller solosang. Bønn og forbønn Avslutningssang Velsignelsen Postludium Kirkekaffe

	Metodistkirken	Den Evangelisk Lutherske Frikirke
Innledende del	Musikk Hilsningsord Inngangssang/Inngangssalme Inngangsbønn Lovprisning. Synging av et Gloria eller annen lovprisning	Innledning (samling) Musikk. Hilsen. Salme. Bønn og lovprisning Syndsbekjennelse. Bønnerop. Løftesord. Lovsang, fri lovprisning Bønn for dagen
Midtdel	Forkynnelse og respons Bønn om lys over Ordet Tekstlesning fra GT/epistlene Sang/Salme/Bibelsk salme Tekstlesning fra evangeliene Preken Trosbekjennelse Sang/salme Respons på ordet. Dâp, alterkall, stillhet o.l.. Forbønn Invitasjon Syndserkjennelse/syndsbekjennelse [Fredshilsen] Offer Takksigelse og nattverd Forberedelse. Brødet og vinen avdekkes. Nattverdbønn Herrens bønn Utdeling av brød og vin Takkebønn	Herrens ord To lesninger fra GT og NT Trosbekjennelse Sang og spill med barn/voksne. Ev. dåp. Søndagsskole Salme. Evangeliet. Preken Salme (ev. trosbekjennelse) Menighetens forbønn Kunngjøringer (kan plasseres et annet sted) Takkeoffer. Takk og forbønn. (Fader Vår) Samling om Herrens bord Innbydelse til måltid. Salme. Frembæring av brød og vin. Bønn og fredshilsen., ev. syndsbekjennelse og fredshilsen. Lovprisning av Faderen. Hellig, hellig, hellig. Kristi innstiftelsesord. Ihukommelse og Fader Vår. Brødsbrytelse og salmesang (Du Guds Lam) Nattverdmåltid. Takkebønn for nattverden.
Ausluttende del	Utsendelse Opplysninger Avslutningssang/avslutningssalme Velsignelsen Amen Musikk Utsendelsesord	Avslutning (sendelse) Salme Velsignelse Musikk Utsendelse

Den norske kirke	Den Anglikanske kirke
Samling Forberedelse med klokkeringing og stillhet Inngangssalme med preludium Inngangssord, samlingsbønn Syndsbekjennelse (ev. før forbønnen) Bønnerop (Kyrie) og Lovsang (Gloria) Dagens bønn, ev. samlingsbønn	Inngangsprosesjon Hilsen Syndsbekjennelse med absolusjon Gloria Kollektbønn
Ordet Tre lesninger fra GT og NT utenom evangeliene og fra evangeliene, eventuelt med «Gud være lovet» og salme mellom. Preken Trosbekjennelsen – Credo (ev. under dåp). Salme (ev. Trosbekjennelsen synges). Forbønn Kunngjøringer (kan plasseres et annet sted). Syndsbekjennelse kan sies her. Forbønn for kirken og verden (ev. minnes døde). Menighetens takkoffer. Nattverd Forberedelse av måltidet, salme og frembæring av elementene. Takksigelse og bønn, Innledende lovprisning (Prefasjon), Hellig (Sanctus), Nattverdbønn med Innstiftelsesord (Verba), Fadervår Nattverdmåltidet (Communion) med Fredshilsen (Pax), Brødsbrytelse, Du Guds Lam (Agnus Dei) og Utdeling. Måltidets avslutning: Takkebønn.	Ordets liturgi Lesninger og Davidssalme Preken Trosbekjennelsen Bønn for kirken og verden Utveksle fredshilsen Nattverdens liturgi Forberede bordet Den eukaristiske bønn Fader vår Brødsbrytelse Nattverd ved alteret Eternattverdsbønn Takkebønn
Sendelse Salme (kan flyttes) Lovprisning (Benedicamus) eller Hilsen (Salutatio), Velsignelse Tre ganger tre bønneslag Utsendelse Postludium/Utgangsprosesjon	Velsignelse Utsendelse og Utgangsprosesjon

	Den Katolske kirke	Den Ortodokse kirke
Innledende del	Inngangsprosesjon (prest og ministranter med røkelse, kors og lys). Korsets tegn og hilsen Syndsbekjennelse med absolusjon Kyrie og Gloria (Lovpringsningshymne) Kirkebønn/Kollektbønn	Innledende bønn Prest og diakon kler seg Forberedelse av gavene på forberedelsesalteret (Protesis) Berøking av kirken (forberedelsesbønner for nattverden og skriftemål)
Midtdel	Ordets liturgi Lesning fra Det gamle testamentet Lesning/Sang: En Davidssalme Lesning fra Det nye testamentet Hallelujavers Lesning av evangelium Preken Trosbekjennelse Forbønner Nattverdens liturgi Frembærelse av brød og vin til alteret. Bønn Den Eukaristiske bønn (Den store takkebønn): -Påkallelse av Den hellige ånd over gavene og folket. -Innstiftelsesordene (forvandlingen av brødet og vinen til Kristi Legeme og Blod). -Bønn for hele Kirken: for dens hyrder, de tilstedeværende, alle levende og døde, samt alle mennesker av god vilje. -Doksologi -Det store amen Fader Vår Fredshilsen Kommunion (nattverd) Slutningsbønn	Katekumenenes liturgi (Ordets liturgi) Innledende bønner (ektenier) og antifoner Liten inngang med evangelieboken Lesning av epistel Lesning av evangelium Preken Innstendig ekteni og bønn for katekumenene (Antimensiet brettes ut) De troendes liturgi (Nattverdens liturgi) Innledende bønner Kjerubim hymnen Store inngang med gavene Fredskyss Trosbekjennelsen Innledende vekselsang Takkebønn til Faderen Ihukommelse (anamnese) av Sønnens verk Påkallelse og nedsendelse av Hellig Ånden Avsluttende doksologi Brødsbrytelse Kommunion
Ausluttende del	Velsignelse Utsendelse Utgangsprosesjon	Ambobønn Salme 34 Velsignelse (Takkebønnene)

Vedlegg

Det finnes flere liturgiske ledd som går igjen i gudstjenestene. Oversettelsene av disse varierer noe fra kirkesamfunn til kirkesamfunn. I vedlegget her har vi samlet noen av de vanligste.¹⁶

Korsets tegn

I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Paulinsk hilsen

"Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus" (1 Kor 1,3).

Kyrie (Bønnerop)

Kyrie Eleison – Herre miskunne deg
Kriste Eleison – Kristus miskunne deg
Kyrie Eleison – Herre miskunne deg

Gloria (Lousang)

Ære være Gud i det høyeste, og fred på jorden for mennesker av god vilje. Vi priser deg, vi velsigner deg, vi tilber deg, vi forherliger deg, vi takker deg for din store herlighet, Herre, vår Gud, Himlenes konge, Gud, allmektige Fader. Herre, du enbårne Sønn, Jesus Kristus, Herre, vår Gud, Guds lam, Faderens Sønn, du som tar bort verdens synder, miskunne deg over oss. Du som tar bort verdens synder, hør vår bønn. Du som sitter ved Faderens høyre hånd, miskunne deg over oss. For du alene er hellig, du alene er Herren, du alene er Den Høyeste, Jesus Kristus, med Den hellige ånd i Gud Faderens herlighet. Amen.

Credo (Den nikenske trosbekjennelse)

Vi tror på én Gud, den allmektige Far, som har skapt himmel og jord, alt synlig og usynlig

Vi tror på én Herre, Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, født av Faderen før alle tider, Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av sann Gud, født, ikke skapt, av samme vesen som Faderen. Ved ham er alt blitt skapt. For oss mennesker og til vår frelse

steg han ned fra himmelen, og ved Den hellige ånd og av jomfru Maria ble han menneske av kjøtt og blod. Han ble korsfestet for oss under Pontius Pilatus, led og ble begravet, oppstod den tredje dag etter Skriftene og fór opp til himmelen, sitter ved Faderens høyre hånd, skal komme igjen i herlighet for å dømme levende og døde, og hans rike skal være uten ende.

Vi tror på Den hellige ånd, som er Herre og gjør levende, som utgår fra Faderen (og Sønnen¹⁷), tilbes og æres sammen med Faderen og Sønnen, og som har talt gjennom profetene. Vi tror på én hellig, allmenn og apostolisk kirke. Vi bekjenner én dåp til syndenes forlatelse og venter de dødes oppstandelse og et liv i den kommende verden. Amen.

16. Flere eksempler finnes i Økumeniske gudstjenester. Utarbeidet av Norsk Teologisk Samtaleforum. Norges Kristne Råds skriftserie – nr. 3.

17. Den Hellige Ånd utgår fra Faderen. Den vestlige tradisjon føyer til legget "og Sønnen" (filioque) for å understreke at Åndens utgytelse er resultatet av Sønnens frelsesverk, ikke at Ånden utgår fra to kilder, eller at Ånden er underordnet Sønnen. Denne formuler ingen har vært årsak til stridigheter mellom den latinske og den greske kirke. Trosbekjennelsens opprinnelige form, uten filioque, vinner i dag større aksept også i den katolske og de protestantiske kirker. (Tatt fra Trosbekjennelsen i vår tid. En økumenisk kommentar til Den nikenske trosbekjennelse. Utarbeidet av Norsk Teologisk Samtaleforum. Norges kristne råds skriftserie – nr. 4, s. 21).

Credo (Den apostoliske trosbekjennelse)

Jeg tror på Gud Fader, den allmektige,
himmelens og jordens skaper.

Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne sønn,
vår Herre,
som ble unnfanget ved
Den Hellige Ånd,
født av jomfru Maria,
pint under Pontius Pilatus,
korsfestet, død og begravet,
fór ned til dødsriket,
stod opp fra de døde tredje dag,
fór opp til himmelen,
sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre
hånd,
skal derfra komme igjen for å dømme
evende og døde.

Jeg tror på Den hellige ånd,
en hellig, allmenn kirke,
de helliges samfunn,
syndenes forlatelse,
legemets oppstandelse
og det evige liv.
Amen.

Sanctus (Hellig, hellig, hellig) (Jes 6,3; Åp 4,8;
Mk 11,9; Sal 118, 26)

Hellig, hellig, hellig, er Herren, hærska-
renes Gud. Himlene og jorden er fulle av din her-
lighet. Hosanna i det høye! Velsignet være
han som kommer i Herrens navn. Hosanna i
det høye!

Agnus Dei (Guds lam) (Joh 1,29)

Guds lam, som tar bort verdens synder,
miskunne deg over oss.
Guds lam, som tar bort verdens synder,
miskunne deg over oss.
Guds lam, som tar bort verdens synder,
gi oss din fred.

Herrens bønn

Fader vår, du som er i himmelen!
Helliget worde ditt navn.
Komme ditt rike.
Skje din vilje, som i himmelen så og på
jorden. Gi oss i dag vårt daglige brød.
Og forlat oss vår skyld,
som vi og forlater våre skyldnere.
Og led oss ikke inn i fristelse,
men fri oss fra det onde.

For riket er ditt,
og makten og æren i evighet.
Amen.

(1930-utgaven)

Fader vår, du som er i himmelen!
La ditt navn holdes hellig.
La ditt rike komme.
La din vilje skje på jorden som i himmelen.
Gi oss i dag vårt daglige brød.
Forlat oss vår skyld,
som vi og forlater våre skyldnere.
Led oss ikke inn i fristelse,
men frels oss fra det onde.
For riket er ditt,
og makten og æren i evighet.
Amen.

(1978/85-utgaven)

Vår Far i himmelen!
La navnet ditt helliges.
La riket ditt komme.
La viljen din skje på jorden
slik som i himmelen.
Gi oss i dag vårt daglige brød,
og tilgi oss vår skyld,
slik også vi tilgir våre skyldnere.
Og la oss ikke komme i fristelse,
men frels oss fra det onde.
For riket er ditt,
og makten og æren i evighet.
Amen.

(2005-utgaven)

Den aronittiske velsignelse (4 Mos 6,24-26)

Herren velsigne deg og bevare deg!
Herren la sitt ansikt lyse over deg og være
deg nådig!
Herren løfte sitt ansikt mot deg og gi deg
fred!
(Amen)

Den apostoliske velsignelse (2 Kor 13,13)

Vår Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærlighet
og Den hellige ånds samfunn være med dere
alle!
(Amen)

Etterord

Norges Kristne Råd er et fellesskap av kristne kirker og trossamfunn, med Bibelen som kilde, som tilber og bekjenner én Gud – inspirert av Jesu bønn: “Må de alle være ett”.

På bakgrunn av dette skal Norges Kristne Råd blant annet være et møtested for kristne kirker og trossamfunn og en arena for å bygge gjensidig forståelse og respekt.

I et slikt perspektiv er foreliggende hefte viktig. Det tar opp et viktig fellestrekk ved alle kirker og trossamfunn, nemlig dette at alle regelmessig samles til gudstjeneste, om enn i svært varierende former.

«Dette skal du ha til tegn på at det er jeg som har sendt deg: Når du har ført folket ut av Egypt, skal dere tjene Gud på dette fjellet» (2 Mos 3,12). Det var den beskjedne Moses fikk i et av de mest spennende avsnittene i Guds folks historie. Helt siden den gang har gudstjenesten på en spesiell måte vært hjertepulsen for Guds folk.

Allerede i år 155 skrev Justin Martyr et tidlig vitnesbyrd om de første kristnes gudstjenestefeiring:

*“På den dag som kalles solens dag, samles alle, enten de bor i byene eller på landsbygda. Man leser fra apostlenes erindringer eller profetenes skrifter så langt tiden tillater. Når den som leser, har sluttet opplesningen, sier forstanderen et formaningsord der han oppfordrer oss til å etterleve de gode ting vi har hørt. Deretter reiser vi oss alle og lar bønner stige opp. Når vi har avsluttet bønnene (...) bæres det frem brød, vin og vann, og forstanderen fremsier etter sin nådegave bønn og takksigelse. Og til dette sier menigheten jublende “Amen!” Deretter skjer utdelingen til hver enkelt, og vi nyter det slik det har blitt holdt takkebønn over. Til dem som er fraværende, sendes brød og vin med diakonene. De som har overflod, og som er villige til det, de gir av sitt...”*¹⁸

I prosessen fram mot et ferdig hefte har representanter fra mange kirker og trossamfunn vært samlet for både å snakke om, men også oppleve hverandres gudstjenestefeiring.

Innholdet i heftet viser, som NTSF også skriver i forordet, både enheten og mangfoldet i de ulike tradisjonene.

Norges Kristne Råd vil rette en stor takk til alle medlemmene i NTSF. En særskilt takk går til arbeidsgruppa som har ledet denne prosessen, og ikke minst til Arne Kristiansen, forumets sekretær, som Den Evangelisk Lutherske Frikirke velvillig har stilt til disposisjon i denne prosessen.

Norges Kristne Råd anbefaler heftet til studium i våre medlemskirker, f.eks. i økumeniske lederfora, i bibel- og samtalegrupper, i menighets- og eldsteråd og i andre passende sammenhenger.

Knut Refsdal
Generalsekretær
Norges Kristne Råd

18. Martyr, Justin. Apologi til keiser Mark Aurel. ca år 160

Norges Kristne Råd

Adresse: Rådhusgata 1-3, N-0151 Oslo. Telefon: 23081300 E-post: post@norkr.no